

Народна и университетска
библиотека — Скопје

R. II-1547

Д. МИРЧЕВЪ,
учителъ въ Солунската бълг. мъжка гимназия
„Св. Кирилъ и Методи.“

ХРИСТОМАТИЯ

ЗА

ТРЕТИ КЛАСЪ

Второ прѣработено издание.

ИЗДАНИЕ И ПЕЧАТЪ

К. Г. САМАРДЖИЕВЪ & С-ио — СОЛУНЪ

1909

Цѣна 8 гроша

Autob. № 2922/90

 www.dlib.mk

R. II-1547

Н. В. Стрѣзовъ
не →

Д. МИРЧЕВЪ,
учитель въ Солунската бълг. мъжка гимназия
»Св. Кирилъ и Методи.«

2.

ХРИСТОМАТИЯ

ЗА

ТРЕТИ КЛАСЪ

Второ прѣработено издание.

ИЗДАНИЕ И ПЕЧАТЪ
К Г. САМАРДЖИЕВЪ & С-ио — СОЛУНЪ

1909.

www.dlib.mk

НАР. И УНВ. БИБЛИОТЕКА
„КОЛИМЕНТ САРДИЌИЌИЌ“
СКОПЈЕ

ИНСТАМОТОН 92

~~R. II 1740~~

~~Сл. бр. 76 91/72~~

ср. бр. 2922/92

Съдържание.

	Стр.		Стр.
1. Ангелътъ и кокичето — легенда	1	24. Молитва-К. Христовъ	41
2. Кокиче — Вазовъ	2	25. Хаджи Генчо на гости у дѣда Либена — Л. Каравеловъ	42
3. Примѣренъ синъ — К. Величковъ	3	26. Богъ. — Ст. Мих-ски	46
4. Да работимъ — Ив. Вазовъ	7	27. Албанецътъ — Н. Колушевъ	47
5. Ратай — Т. Г. Влайковъ	8	28. Живъ е той, живъ е тамъ на Балкана — Хр. Ботевъ	49
6. На разсъмване — Церковски	9	29. Сѣверно сияние изъ сп. „Природа“	51
7. Надъ Погановския манастиръ — А. Кон-овъ	10	30. Отъ чужда земя — К. Величковъ	54
8. Хорътъ на туриститѣ — К. Христовъ	13	31. Отецъ Паиси — И. Стефановъ — изъ христ. на Ив. Доревъ	55
9. На борба за отечеството — Гете	14	32. Паиси — Ив. Вазовъ	59
10. Македонски сълзи — А. А. Башмаковъ	16	33. Майчина любовъ — В. Хюго	63
11. П. Р. Славейковъ	17	34. Майка — Ив. Вазовъ	65
12. Младото племе — П. Р. Славейковъ	19	35. Рилскиятъ манастиръ — С. С. Бобчевъ	66
13. Баба Илиница — Вазовъ	20	36. Божи домъ — Б. Арнаудовъ	67
14. Молитва — Вазовъ	23	37. Послѣдна защита на Шипка — Кисьовъ	68
15. Бай Ганьо на гости у Иричека — А. К-овъ	24	38. Опълченицитѣ на Шипка — Ив. Вазовъ	70
16. Влъкъ и щъркелъ — К. Величковъ	26	39. Апостолътъ въ опасностъ — Ив. Вазовъ	72
17. Добритѣ книги сж добри приятели — В. Цончевъ	27	40. Левски — Ив. Вазовъ	78
18. Врѣмето е крилато — Ц. Гинчевъ	31	41. Черниятъ хусаръ — Архенхолцъ	79
19. Седѣнка — В. Кънчевъ — изъ христом. на Ив. Доревъ	32	42. Младъ родолюбецъ	81
20. Възторгъ — Чилингировъ	34	43. Значението на Хилендарския манастиръ — Н. Колушевъ	82
21. Юнашка майка — Гр. С. Пърличевъ	35	44. Прѣдъ Атонъ — Ив. Вазовъ	84
22. Хайдутѣ — Хр. Ботевъ	36	45. Градушка	85
23. Свети Климентъ	38		

	Стр.		Стр.
46. Градушка — П. К. Яворовъ	90	67. Първа българска печатна книга—А. Теодоровъ-Баланъ . . .	129
47. Гоце Дѣлчевъ — П. К. Яворовъ	91	68. Български езикъ — Ив. Вазовъ	131
48. Хайдушка пѣсенъ — П. К. Яворовъ	93	69. Крадецъ — А. Доде	132
49. Народнитѣ приказки	94	70. Ив. Гарвановъ—Д. М.	136
50. Плъхъ и костенурка Ст. Михайловски. . .	96	71. Черното знаме—Ив. Вазовъ	117
51. Коледенъ млинъ — Ат. Т. Илиевъ	97	72. Полза отъ гората .	140
52. Борисъ и Симеонъ — Ив. Вазовъ	98	73. Облакъ—А. Бобевски	142
53. Царъ Симеонъ — Я. П. Полонски	100	74. Изъ риболовския животъ — В. Хюго	143
54. В. Кънчевъ	104	75. Тамъ — Ив. Вазовъ	151
55. Прѣградитѣ на България — Ив. Вазовъ	106	76. Иванъ Гутембергъ .	151
56. Ниагарскиятъ водопадъ — А. Конст-овъ	107	77. Силниятъ — П. Р. Славейковъ	155
57. Новата година на единъ злочестникъ — Ив. Ев. Гешовъ — изъ христом. на Ив. Пѣевъ	109	78. 11 май—А. П. Стоиловъ	156
58. <u>Просякиня—Стекети</u>	111	79. На св. Методия — Сл. Кесяковъ	157
59. Дѣдо Славчо — Веселинъ	112	80. Павле Фертигътъ — Ив. Вазовъ.	158
60. Колоянъ — Вазовъ	115	81. Жестокостъта ми се сломи — П. Р. Слав.	164
61. Даме Груевъ — Д. М.	115	82. Надъ бездната на смрътъта — К. Ричи	165
62. Дамяну Груеву—Ив. Вазовъ	117	83. Процална пѣсенъ — Хр. Силяновъ	168
63. Какъ се разори баща ми — Д. К. Лазаровичъ — изъ христ. на Ив. Пѣевъ.	119	84. Хран. у растенията	168
64. Пролѣтни зари — Вазовъ	125	85. Сава Г. Раковски — К. Величковъ	170
65. Една нощъ на Стара-планина	126	86. Раковски — Вазовъ	172
66. Лъвски дѣлежъ — Ст. Михайловски. . .	129	87. Майка пише на дъщеря си	174
		88. Къмъ брата си — Хр. Ботевъ	176
		89. Заточеникъ — К. Величковъ	177
		90. Заточеници — П. К. Яворовъ.	182
		91. Кочо Кюскията и Мравунко — Мих. Георгиевъ	183

1. Ангелътъ и кокичето.

Легенда.

Въ небеснитѣ висини летѣше единъ ангелъ и се спираше на всѣка звѣзда. Той откъсваше, каквото цвѣте му се попадише. И откъсна ангелътъ отъ всички цвѣтя и сви хубава китка. Той слѣзе и на земята, откъсна и тукъ цвѣте и го сложи въ китката си. Слѣдъ това ангелътъ се понесе къмъ небето и се изгуби въ небесния лазуръ. Цвѣтята земни, които го бѣха видѣли, не забѣлѣзаха, какво цвѣте откъсна. И завистливо тѣ почнаха да се питатъ и прѣпиратъ, кое ли бѣ най-щастливо между тѣхъ.

— Трендафилъ, казваха розитѣ.

— Бѣла лилия като самия него, говорѣха великолѣпнитѣ лилии.

— Не, портокаловъ цвѣтъ съ Божественъ дъхъ, увѣряваха портокалитѣ.

— Азъ пъкъ ви казвамъ, сестрички, че ангелътъ откъсна лале, викаше гордѣливо хубавото лале.

Теменугата, обикновено тѣй скромна, и тя мечтаеше да има една сестра въ рая и тихичко мълвѣше, че ангелътъ теменуга е откъсналъ.

Само кокичето стоеше на страна мълчаливо. Другитѣ цвѣтя го бѣха забравили. Въ тая минута отъ небесния лазуръ капна бисерна сълза и блѣсна надъ кокичето, на което едно стрѣкче бѣ счупено.

Ангелътъ не се вѣсти; но като благоухание се разнесе отъ небето гласъ, приличенъ на плачъ нѣженъ и безконеченъ.

— Бѣдно цвѣте, говорѣше тоя гласъ, цвѣте скромно, кажи, искашъ ли нѣкаква награда, дѣто те откжснахъ? Говори, какво искашъ?

— Много малко, отговори кокичето.

— Искашъ ли благоуханието на розата?

— Не.

— Блѣсъка на лалето?

— Не.

— Синевината на шемшира?

— Не.

— Ароматичния листъ на портокаловото дърво?

— Не.

— Какво искашъ тогава?

— Щомъ желаешъ да ме даришъ, Господи, позволи ми да никна и цвѣтя подъ снѣга, и нека отъ моя сладкъ дѣхъ, отъ моето благословено появяване хората, които прѣзъ зимата сж мрѣзнали отъ студове и вѣтрове, се почувствуватъ стоплени и укрѣпени съ надежда за близката пролѣтъ, за огненото слънце съ Божественитѣ лжчи.

Оттогава кокичето е първо цвѣте, което ни се усмихва слѣдъ суровата зима, бѣло, като че ли още носи отпечатъкъ на свещената сълза.

2. Кокиче.

Ив. Вазовъ.

Тамъ, въ завое снѣговито,
Търси зрънце малко птиче;
Близу съ снѣгъ полузакрито
Цвѣнало кокиче.

— Здравствуй, цвѣте ранобудно!
Пилецето му издума;
Пролѣтъ иде, врѣме чудно,
Радость въ нова шума.

е това страхъ отъ смъртъ, и която не губи отъ броя си нищо, защото слѣдъ всѣка унищожена часть готова е друга да стъпи веднага въ бой? И германецътъ смѣе слѣдъ туй да седи у дома — да се лъже съ надежда, че страшниятъ ударъ, отъ който треператъ всички народи, не ще се докосне до него? О, майко! Ей Богу ти казвамъ, че днесъ ми е страшно мжчно, дѣто оназъ година, когато избираха борцитѣ за нашата родина, не взеха и мене войникъ както всички мой връстници. Наистина, азъ съмъ едничъкъ вашъ синъ; и нашитѣ имоти сж доста, та трѣба немалко старания и грижи по тѣхъ; но не ще ли бжде по-умно и азъ да воювамъ въ първитѣ редове на нашата граница, вмѣсто да чакамъ бѣдата и робството тукъ? Да, самъ Богъ ми е внушилъ това, и куражътъ, който пламти въ гърдитѣ ми, казва ми, че и азъ трѣба дя живѣя и мра зарадъ своята родина, та съ това и азъ примѣръ достоенъ да дамъ. И наистина, ако всичката нѣмска младежъ бѣше се стекла на границата и, тѣсно сплотена, бѣше рѣшила да не отстъпва ни крачка назадъ прѣдъ врага, о! — тогава той не щѣше да тжпче нашата честита земя — не щѣше да унищожавя прѣдъ очитѣ ни плода на родливитѣ ни поля; не щѣха, дѣто щатъ и както щатъ, да ни тѣтрятъ мжжетѣ, жени да ни робятъ, моми да ни грабятъ. Да, майко! Азъ вече твърдо съмъ рѣшилъ да изпълня веднага това, що намирамъ за право и умно; защото, който много му мисли, не сѣвга избира и най-добрия пжтъ. И тѣй, знайте, че азъ нѣма вечъ да се върна въ кжщи! Оттукъ отивамъ направо въ града да прѣдамъ на борцитѣ ей тази дѣсница и тѣзи гърди за защита на родната ни земя! Па нека тогава да казва баща ми, че въ моитѣ гърди не тупкало

никакво чувство за честъ, че за мене било чуждо
всѣко желание — стремежъ, да се издигна къмъ
нѣщо възвишено . . .

10. Македонски сълзи.

А. А. Башмановъ.

О, македонцо, мой брате,
Ридаешъ ти — защо, кажи?
Какво се гнѣзди въвъ душа ти,
Въ сърцето ти какво лежи?

„Пришлецо отъ земя велика,
Свикналь да бждешъ властелинъ,
Ще ми разберешъ ли езика?
Свобода искамъ — робски синъ!

„Вижъ, нашый край е въ разорене!
Тукъ кръвь порой — тамъ дѣтски плачъ!
О чуй, какъ майка клета стене
Въ ржцѣтъ на злодѣй — палачъ!

„Съ насжщний трудъ не смѣемъ ние
Да хранимъ радостни сърца —
Тиранъ безъ милость коли, бие
Жени и майки, и дѣца.

„Тръгни по цѣлий край заробенъ,
Гдѣ майка люлчица люлѣй,
Ще чуешъ ти надъ пис'къ злокобенъ,
Какъ тя за смъртна битва пѣй.

„На радость и любовь сърдечна
Не ще да чуешъ пѣсенъта —
Една е нашта тема вѣчна:
Ликътъ студени на смъртъта.

„Спомни ни ти на звучна лира
И разкажи на своя край,
Че македонецътъ умира,
Къмъ васъ за помощъ кат' ридай!“

II. П. Р. Славейковъ.

Петко Райчовъ Славейковъ, или, както народътъ го нарича, дѣдо Славейковъ, е роденъ въ Търново прѣзъ 1827 год. Той е самоукъ български писателъ. Първото му учение е било черковнославянско: училъ е часословъ, псалтирь, светче и други черковни книги въ килийно училище въ Трѣвна; защото въ онова врѣме рѣдки сж били българскитѣ училища, па рѣдко се срѣщали и книги на жива българска рѣчь. Но Славейковъ е билъ много любознателенъ; той горѣлъ отъ жажда за учение; нему е било тежко да гледа простотата на сънародниците си и още по-тежко му било, дѣто виждалъ въ отечеството си, вмѣсто български, гръцки училища, гръцки владици и попове въ черквитѣ. Той рѣшилъ да се учи самъ и да стане български учителъ и български писателъ. И наистина Славейковъ станалъ такъвъ. Той се поучилъ малко нѣщо въ Свищовъ и на 16 годишна възраст станалъ учителъ въ Търново. Въ това врѣме въ Търново билъ владика гъркътъ Неофитъ. Славейковъ извадилъ пѣсень за него и за неговия прѣдшественикъ Панарета; въ нея той усмивалъ владицитѣ за тѣхното лукавство, разпуснатостъ и злодѣяния. Като се научилъ владиката, затворилъ Славейкова въ една стая, дѣто си държалъ кокошкитѣ, па послѣ го изгонилъ. Но Славейковъ нито се изплашилъ, нито се отчаялъ. Той се условилъ за учителъ въ Келифарово, голѣмо село въ Търновския окржгъ; но и оттамъ билъ изгоненъ, па билъ изгонванъ отъ владиката още отъ много други мѣста, дѣто Славейковъ се уславялъ да учителствува. Така той обходилъ много краища на своето отечество, просвѣщавалъ народа, будѣлъ у него национално чувство и самосъзнание.

Но въпрѣки прислѣдваніята и скитанията, Славейковъ постоянно чель, учель се, обогатявалъ ума си съ знания и станалъ първостепененъ български писателъ. Въ 1864 год. той се настанилъ въ Цариградъ, дѣто издавалъ първо вѣстникъ „Гайда“, послѣ „Македония“, съ които принесълъ голѣма полза на народа си; въ сжщото врѣме писалъ и издалъ и много други книги. Славейковъ е и поетъ: писалъ е пѣсни, много стихотворения, които ние днесъ съ наслада четемъ и изучаваме.

II.

Удивителна страсть къмъ трудолюбие, къмъ четене и писане ималъ Славейковъ. Той ималъ такава страсть къмъ четене и писане, че отъ много работи можалъ да бжде лишенъ, само не отъ четене и писане. Въ Цариградъ той е станалъ пословиченъ съ своята привързаностъ къмъ книгата и хартията. Той нийдѣ не ходѣлъ, безъ да носи съ себе си връзка съ книги и хартия, безъ да има въ джеба си по нѣколко тефтерчета и карандаши. На каккъ ли го видятъ, въ паракходъ ли, въ трамвай ли го срѣщнатъ, въ кафене ли отбитъ да пие кафе и да си почине, на гостилница ли да хапне, той все ще носи съ себе си нѣщо да чете или пѣкъ ще драще нѣщо на тефтерчето си. Книгата и мастилото за него били толкова необходими, колкото хлѣбътъ и водата. И, нѣщо странно, но вѣрно, въ най-усилни минути на живота си, кога билъ онужденъ за насжщния си хлѣбъ, той се старалъ да заглушава даже глада и жаждата си съ постоянна работа... Въ такива именно гладни, усилни обстоятелства той написалъ нѣкои отъ най-трогателнитѣ свои стихове, въ които изливалъ всичкото страдание на своето горещо сърце и на своята пламенна

намъришъ и радости, и скърби, и сила, и нѣжностъ, и величие — всичко, що подига сърцето и облагородява духа.

Отъ всички тия качества на добритѣ книги всѣкой може да черпи поучения и наставления прѣзъ цѣлия си животъ. Билъ той бѣденъ или богатъ, стига само да знае да чете, всѣкога може да влѣзе въ тѣхното общество: никой нѣма право да му каже, що ще тука. Като е така, нека всѣкой, а особено ние, младежъта, ако искаме да ползуваме както себе си, така въ бждеще и обществото, нека четемъ прѣзъ свободното си врѣме добри книги, защото въ тѣхъ ще намѣримъ всичко, що бихме получили отъ добъръ приятель. Но, както не е лесно да се сдобие човѣкъ съ добъръ приятель, така и тука, при избора на книги, трѣба добръ да се внимава, защото, „съ какъвто се съберешъ, такъвъ и ставашъ,“ казва народната поговорка, или „кажи ми, що и какво четешъ, за да ти кажа, какъвъ си.“ Ето защо трѣба младитѣ и всички неопитни въ избора на четива да искатъ съвѣтитѣ на своитѣ учители, родители или други по-вѣщи лица.

18. Врѣмето е крилато.

Ц. Гинчевъ.

Защо стоишъ, защо дрѣмишъ?

Кому се надѣвашъ?

Защо чакашъ, що се бавишъ?

Защо се прозѣвашъ?

Не е врѣме за зяпане —

Врѣмето ѝ крилато;

Не е врѣме за дрѣмане —

Мина и туй лѣто!

Що не вземешъ съсъ присърце
Наука да учишъ,
Та животъ човѣшки, харенъ
Лесно да получишъ?

Давай мило, давай драго —
Учи си дѣцата;
Недѣй слуша много-много
На стари устата.

Недѣй слуша, що ти баятъ
Глупости прѣзрѣли;
Недѣй вѣрва, що приказватъ,
Че добрѣ живѣли.

Всичко старо, изумѣло
Сѣ така приказва,
Че сѣ добрѣ прѣминало,
А злото не казва.

19. Седѣнка.

В. Кънчевъ.

Голѣмъ огънь гори въ двора на дѣдо Божила до самитѣ стрѣхи на оборитѣ. Снѣгътъ е разринатъ, и двѣ-три рогозини сж послани наоколо. Седѣнка има тая вечеръ у Марийни. И колко е весело въ тоя дворъ! Всичко се радва тукъ, и кучетата, полегнали около плета, гледатъ усмихнато на високия пламъкъ и не закачатъ гоститѣ. Младитѣ момичета, Марийни дружки, почнаха да се събиратъ на седѣнката. Всѣка си носи работа. Едни идатъ съ кошничета, съ кълбета и чорапи, а други съ хурки и врѣтена. Сѣдатъ около огнището весели и засмѣни, червени отъ студъ и отъ здраве. Момичета като весели птички. Най-весела бѣ Мария.

— Марие, ще дойдатъ ли отъ Петкови? — пита едно момиче и не дига очи отъ чорапа си.

— Какъ не! Ружа знае, че всичкитѣ ѝ дружки сж тука, каза съ весель гласъ Мария.

Марийна майка донесе варена царевица, по-приказва малко съ момичетата и си отиде.

Ето ги, проточиха се и момцитѣ. Почнаха се поздрави, шеги и смѣхове. Момцитѣ насѣдаха на една страна. Герго извади кавала, изтри го съ перото и засвири тихо и плавно. Въздушнитѣ вълни носѣха сладкитѣ звукове на кавала изъ тъмнината и напомнюваха на бабитѣ и старцитѣ за млади години.

Момитѣ запѣха:

Наклала Ненка седѣнка
Прѣдъ чичови си вратници.
Наклала, пишманѣ станала! . . .

Едни пѣятъ, други си приказватъ. Мария кани гоститѣ да си взематъ царевица, и погледѣтъ ѝ все кждѣ вратията на двора: чака други гости.

Скрѣзнаха вратницитѣ и нѣколко моми и момци се зададоха. Мария скокна като сърна отъ мѣстото си и отиде да ги посрѣщне.

Почнаха се изново приказки, шеги. Стоянка запѣ съ своя ясенѣ гласъ и всички млѣкнаха:

Мѣсечинко виторожко,
Кат' свѣтишѣ горѣ високо,
Видишѣ ли долу далеко?
Вѣвъ поле дърво високо? . . .

Дойдоха и други гости, поздравиха другаритѣ си, и кавалѣтъ не се забави да поздрави новитѣ гости. Герго засвири една овчарска пѣсенѣ — тази, която той най-много обичаше и съ която вѣвкога събираше стадото на пладнице.

Тя не се пѣе; тя се разбира. Тя е една лека, плавна мелодия, плодъ на овчарско въображение. Тя прѣнася слушателитѣ въ тихитѣ горски джбрави, пълни съ вили и русалки. Стадото, казватъ, отбира отъ кавала и, когато чуе гласа му, услушва се. Щомъ овчарьтъ застави на пладнище, стадото напуща пасището, за да си отпочине подъ дебелитъ сѣнки.

Ако би погледнѣше нѣкой отдалечъ въ двора дѣдовъ Божиловъ и не знаеше българскитѣ седѣнки, ще си помислѣше безъ друго, че тукъ се веселятъ нѣкои нощни духове. Небето ясно като стъкло; звѣздитѣ силно блещатъ; високиятъ пламъкъ освѣтлява цѣлия дворъ на дѣда Божила, а снѣгътъ въ двора ярко отражава лжчитѣ му; клонетѣ на дърветата като че сж нанизани съ бисери! Момцитѣ и момитѣ около огнището даваха още по-голѣма хубостъ на зрѣлището, а пѣснитѣ, кавалитѣ и смѣхочетѣ го съживѣваха. Дивна картина!

Срѣднощъ прѣмина отдавна и седѣнката все си стоеше. Кавалитѣ едва млъкваха, пѣснитѣ почваха, припѣвки, приказки, най-последъ хоро. Може ли да се весели българинътъ и да си не поиграе хоро?

Когато първи пѣтли пропѣха, разотидоха се момитѣ и момцитѣ. Мѣсечината бѣ вече огрѣла, за да имъ освѣтлява пжтя . . .

20. Възторгъ.

С. Чилингировъ.

О, има щастие на земята,
И прѣлестъ има въвъ свѣта,
Додѣто грѣй надежда свята
И чудний блѣнъ на младостъта.

Разбирамъ, че наштѣ сждбини сж кратки,
Че ти си всевѣченъ, всемждъръ, всесветъ!

Катъ слабичка вѣтва човѣкъ се прѣвива,
Когато безъ тебе въ живота върви,
Безъ тебе свѣтътъ е неплодна пустиня,
И днитѣ безъ тебе за насъ сж нощи!

Когато се смѣси въ свѣтовната химна
Плачѣтъ на човѣка, тогазъ, Творче мой,
Върху му ти щедро простирашъ дѣсница
И давашъ му щастие, утѣха, покой.

27. Албанецътъ.

Н. Колушевъ.

Албанецътъ е едъръ и здравъ; той е високъ и мускулестъ, съ широко лице и голѣми челюсти; очитѣ му сж малки и живи, погледѣтъ му правъ и проникателенъ, много пжти твърдѣ неприятенъ; носѣтъ му е малъкъ и изтънченъ; челото му е низко, сплѣскано и прорѣзано съ дълбоки брѣчки; главата му е голѣма, продълговата и въ тила изпжкнала; шията му е дълга и силно мускулеста, прошарена съ голѣми и подпухнали вени; рамената му сж широки, гърдитѣ изпжчени напрѣдъ; нозѣтъ му сж дълги и не особено дебели. Цѣлото му тѣло е силно, мускулесто, сухо и нервно. Той е надаренъ съ дивна подвижностъ. Брѣзъ въ движенията си, той никога не прави излишни и не намѣсто движения. Твърдостъта и здравината на всекои замахъ сж черти, които отличаватъ албанеца и които се чувствуватъ всекога. Като дѣте на планинска и непристѣпна земя, гдѣто промѣната на годишнитѣ врѣмена е рѣзка и бърза, гдѣто лишенията сж по-голѣми, а най-опаснитѣ катерения по

скалиститѣ върхове е най-обикновената дѣтска игра, албанецѣтъ е свикналъ на простъ и оскъденъ животъ; лесно прѣнася голѣми студове и тежки горещини; леко се катери по високи и недостъпни скали; спи на открито небе и се задоволява съ лоша храна. Той се държи изправено и стегнато. Закоравѣлъ тѣлесно, албанецѣтъ не е способенъ за умствена работа, макаръ да проявява дарба да схваща здраво обикновенитѣ нѣща въ живота. Той е воененъ човѣкъ; обича и борава най-вече съ оржжия. Дългострѣлната пушка, нейниятъ ясенъ и оглушителенъ гърмежъ, богато украсенитѣ пищови, добрѣ стѣкменитѣ патрони и чистъ барутъ му доставятъ най-голѣмо удоволствие. Албанецѣтъ е грубъ и свирѣпъ; но е честенъ на думата си и вѣренъ на обѣщанието си. Той не лицемѣри и е жестокъ къмъ лицемѣрцитѣ. Той върви право къмъ опрѣдѣлената веднажъ цѣль и не я достига само, ако смрѣтъта го изпрѣвари. Албанецѣтъ не е набоженъ. Той служи по-скоро на своя господарь, който му плаща, отколкото на Бога. Албанецѣтъ обича свободата, грубата и неубузdana свобода, да своеволничи безнаказано, да носи оржжие и да си служи съ него. За тази именно свобода той е пожертвувалъ всичко, дори и вѣрата си.

Албанецѣтъ обича богато украсенитѣ съ нашивки дрехи. Горната дреха едвамъ достига до пояса, отворена отпрѣдъ, съ ржжави увиснали назадъ като двѣ крила. Тази дреха е изцѣло покрита съ нашивки отъ сърменъ гайтанъ и най-разноцветна коприна. Но отличителната албанска дреха е фустанелата, скроена въ форма на женска рокля отъ много платнени кжсове (120—360), тѣсни въ горния край и широки долу; тѣзи кжсове правятъ безброй гънки, правилно и гжсто наредени една върху друга, така щото долниятъ

край на фустанелата, която едвам достига до колѣнѣтѣ, е широкъ и натрупанъ. При вървежа фустанелата прави кржгове и вълнообразни махания. Тя се прѣвързва о кръста съ поясъ, богато украсенъ съ нашивки. Нозѣтѣ на албанеца сж обути въ калцуни, които носи и зимѣ и лѣтѣ; тѣ сж високи до надъ колѣнѣтѣ. Обува се съ цървули или леки обуца. Както калцунитѣ, така и обуцата сж прошарени съ нашивки. На главата си носи бѣлъ кюлафъ или пѣкъ плиткъ съ голѣмъ синъ пискюлъ фесъ.

Но най-важната и най-потрѣбна украса на албанеца е неговото оржжие. Всѣки албанецъ носи револверъ или пищовъ. Богатото украсено оржжие се смѣта за признакъ на благородство и влиятелностъ: виднитѣ албански първенци носятъ револвери и пушки, украсени съ скжпи камени.

28. Живъ е той, живъ е тамъ на Балкана . . .

Хр. Ботевъ.

Живъ е той, живъ е тамъ на Балкана,
Потъналъ въ кърви, лежи и пѣшка,
Юнакъ с' дълбока на гърди рана,
Юнакъ въвъ младостъ и в' сила мжжка.

На една страна захвърлилъ пушка,
На друга сабя на двѣ строшена,
Очи тъмнѣятъ, глава се люшка,
Уста проклинатъ цѣла вселена.

Лежи юнакътъ, а на небето
Слънцето спрѣно сърдито пече;
Жетварка пѣе нѣйдѣ въ полето,
И кръвта още по-силно тече!

Жетва е сега . . . пѣйте, робини,
Тѣзъ тжжни пѣсни! Грѣй и ти, слънце!
В' тази робска земя ще да загине
И тоя юнакъ . . . Но млъкни, сърце!

Тозъ, който падне в' бой за свобода,
Той не умира: него жалѣятъ
Земя и небо, звѣръ и природа,
И пѣвци пѣсни за него пѣятъ . . .

Денемъ му сѣнка пази орлица,
И влъкъ му кротко раната ближе;
Надъ него соколъ, юнашка птица,
И тя се за братъ, за юнакъ грижи.

Настане вечеръ, мѣсець изгрѣе,
Звѣзди обсиятъ свода небесенъ,
Гора зашуми, вѣтъръ повѣе,
Балканътъ пѣе хайдушка пѣсень!

И самодиви в' бѣла прѣмѣна,
Чудни, прѣкрасни, пѣсень поемнатъ,
Тихо нагазватъ трѣва зелена
И при юнака дойдатъ та седнатъ.

Една му с' билки раната върже,
Друга го прѣска с' вода студена,
Трета го в' уста цѣлуе бърже, —
И той я гледа — мила, засмѣна.

„Кажми ми, сестро, дѣ й Караджата?
Дѣ е и мойта вѣрна дружина?
Кажми ми, па ми земи душата, —
Азъ искамъ, сестро, тукъ да загина!“

И плѣснатъ с' ржцѣ, па се прѣгърнатъ,
И с' пѣсни хвъркатъ тѣ в' небесата;

съ това безмърно и величествено освѣтление; при все това, идеята за него може да бжде пълна, и човѣкъ неволно захваща да се услушва, за да схване трошенията, трѣсъцитѣ, които се струва, че придружаватъ разтварянето на тѣзи снопове и тѣзи огнени букети; напразно слушашъ: най-дълбокото мълчание сѣ си царува.

Ако отъ небесния сводъ очитѣ се наведатъ малко надолу, забѣлѣзватъ се чудновати явления. Отражения отъ всичкитѣ бои като ония, които произвеждатъ бенгалскитѣ огньове, се разпрѣскватъ тукъ-тамъ, се замѣсватъ непрѣстанно върху всичкитѣ прѣдмети. Всичкитѣ върхове на морскитѣ ледници се рисуватъ съ блестящи лъчи, ясночервени или тъмносиви, които сж въ противоположностъ съ чернитѣ сѣнки, въ които потопяватъ тѣхнитѣ основи; дохождатъ на умъ паметницитѣ на Неаполъ, когато Везувий изригне. Върховетѣ на планинитѣ, обширнитѣ снѣжни поляни, бѣлата заледена морска повърхностъ се освѣтляватъ; сетнѣ изведнажъ се помрачаватъ, за да се освѣтлятъ пакъ, та ти се струва, че хиляди метеори, тичащи, хвърчещи на всѣка страна въ простора, играятъ едно фантастично хоро. Но това чудесно зрѣлище трае много малко. Свѣтлятъ кръгъ, който украсява зенита, така сжщо и джгата, която окръжава нейния сводъ съ свѣтлина отгорѣ на хоризонта, спиратъ да хвъргатъ зари; тѣ поблѣдняватъ малко по-малко, тѣ се закриватъ; една разсѣяна и неопрѣдѣлена ясностъ ги замѣства и става повече и повече продълговата; тукъ-тамъ нѣколко свѣтливи пятна, подобни на леки облаци, се разпростиратъ и се сгжстватъ послѣдователно съ растеща бързина, като сърце, което се усилва и забръзва ударитѣ си, прѣди да се спре. Това

е агонията на сѣверното сияние. Слѣдъ малко съзвѣздията, удавени въ този свѣтъль порой, пакъ се явяватъ, захващатъ пакъ зачоморенитѣ си трептения, а полярната нощъ отново натегнува върху заледенитѣ пустини на земята и океана.

30. Отъ чужда земя.

К. Величковъ.

Все тамъ съмъ съ всѣки трепетъ на сърцето,
Все тамъ съмъ съ всѣка мисль на умътъ,
Съсъ всѣкою мечта, коя въвъ небето
Съ крилѣ си устремява ми духътъ.

Всрѣдъ радоститѣ ми и всрѣдъ тжгитѣ,
Кждѣто и да съмъ, о роденъ край,
Съ другари или самъ, менъ прѣдъ очитѣ
Наврѣдъ свещений образъ твой сияй.

Любовь къмъ тебъ гърдитѣ ми стоплява,
Коя отъ всѣки скверенъ гледъ тая,
Която ми бѣдитѣ облекчава,
Която съ сладки сълзи азъ поя.

Напрѣдъ за тебе мислѣхъ ли? — въ градини
Потъваше вълшебни моя взоръ,
И виждахъ горѣ небесата сини
Зари да прѣскатъ въ ширния просторъ.

Не тупатъ вечъ гърди ми съ наслаждене,
Не радость носи ми къмъ тебъ духътъ;
Когато се вѣстявашъ днесъ прѣдъ мене,
Азъ виждамъ въ тебъ два гроба да стърчатъ.

На гореститѣ въ тежко мжчене,
Защо си намъ тѣи миль узнахъ,

О роденъ край, сега, кога свещень е
За мене и бездушний твой прахъ!

Проклетъ некъ бжда, ако ли роптанье
Намѣри откликъ въ моитѣ гърди,
И чувство друго освѣнъ обожанье
Въ сърцето ми за тебе затупти!

И дѣто да отсжди мойто жрѣбе
Да гний въ земята труптъ ми студень,
Духтъ ми сѣвга ще лети надъ тебе,
Съ сияеща усмивка озарень.

31. Отецъ Паиси.

И. Стефановъ.

Краятъ на 14-я вѣкъ билъ много сждбоносень за българския народъ и за българското царство. Турцитѣ, слѣдъ като оплячкосали и опустошили много други земи, съ всички сили се отправили за Търново, обсадили го и слѣдъ тримѣсечна обсада го прѣвзели. Съ падането на столицата паднала и цѣла България подъ турската власть. Тежки врѣмена настанали тогава за българитѣ. Турцитѣ, за да затвърдятъ по-здраво своето владичество, избивали нашитѣ видни мирски и духовни лица, пращали ги на заточение или пѣкъ ги турчели, и въ скоро врѣме народтъ останалъ безъ боляритѣ си и безъ духовницитѣ си. Намѣсто боляритѣ се явили пашитѣ, а намѣсто българскитѣ духовници, лека-полека се загниздѣли между населението грѣцки свещеници, които съ съгласието на турското правителство поели да управляватъ българския народъ въ духовно и църковно отношение. Българинтъ не можалъ вече самъ да си реди царството и црѣквата. И занизалъ се тогава робски животъ, пѣ-

лень съ унижения, оскръблениа и невѣжество! Гръцкото духовенство много враждебно гледало на българитѣ. То си поставило за цѣль да унищожи всички спомени за нашето минало, да изхвърли езика изъ черквитѣ и училищата, да убие съзнанието на българина за неговата народность. Отъ друга страна пъкъ и турцитѣ по никой начинъ не позволявали на българина да прояви нѣкакъвъ стремежъ къмъ свободенъ животъ, и жестоко наказвали виновницитѣ и за най-малка такава проява. Поради този двоенъ гнетъ отъ турци и гърци, българитѣ полека-лека изпаднали въ много лошо положение. Особно тежко било положението на българитѣ прѣзъ 18-я вѣкъ. Изглеждало вече, че българскиятъ народъ скоро ще изчезне.

Ала не така лесно загинватъ народитѣ!

Тъкмо тогава другитѣ народи бѣха почнали борба за равенство, братство и свобода. Скоро тази борба прѣминала и у народи, по-близко стоещи до насъ. Руситѣ сжщо водѣха чести войни съ турцитѣ. Много българи ходѣха въ странство и, като се връщаха, разправяха на своитѣ сънародници, що сж видѣли и чули тамъ. Колкото гърцитѣ и да прислѣдваха българската книга, българския езикъ и славянското богослужение, все пакъ въ потайни мѣста, най-вече въ манастиритѣ и тукъ-тамъ въ малкитѣ градове, българскитѣ духовници и калугери пазѣха като светиня нашия езикъ и славянското богослужение.

Когато до ушитѣ на тѣзи достопаветни за насъ хорица нѣйдѣ отдалечъ-далечъ достигна тази ратоборна вълна, която бѣ обхванала вече цѣла Европа, тѣ всецѣло се погълнаха отъ нея, замечтаха срѣдъ потайната тишина на своитѣ килийки и скоро рѣшиха — да станатъ борци и тѣ за своя народъ.

И станаха! Хвала имъ! На вѣчни врѣмена
потомството ще имъ бжде благодарно!

II.

Първиятъ борчески гласъ се чу далечъ-далечъ отъ Атонъ. Той бѣ гласътъ на отца Паисия, родоначалникъ на новия български животъ и на новата българска книга. Какъвъ великъ човѣкъ, а колко малко знаемъ ние за него!

Отецъ Паиси се родилъ въ 1722 година въ Самоковската епархия. Той още отъ малкъ станалъ калугеръ въ Хилендарския манастиръ на Света-Гора, а сетнѣ достигналъ и до проигуменъ на манастиря. Като калугеръ, Паиси често излизалъ между населението и ималъ възможность да наблюдава теглата и неволитѣ на своитѣ сънародници. Мжно му ставало, като гледалъ, какъ турчинътъ и гъркътъ се надпрѣваряли да грабятъ простия, но трудолюбивъ българинъ. Не стигало това, ами и по-виднитѣ българи захванали да се срамуватъ отъ името си и рода си и се гърчели. Това особно огорчавало отца Паисия. Въ манастиритѣ на Света-Гора имало калугери руси, гърци и сърби. Тѣ често се събирали на приказка, и всѣки единъ отъ тѣхъ възхвалявалъ своя народъ и миналото му. Често Паиси слушалъ и отъ тѣзи калугери недостойни хули и подигравки съ българския народъ. Тѣ говорѣли, че българитѣ били простъ народъ, че били безъ минало, нѣмали царе и патриарси и били родени само за орачи и копачи. Тия приказки дълбоко наранявали чувствителното сърце на Паисия, и той често се замислялъ, какво да направи, за да отсрами и себе си, и народа си.

И ето единъ день той изчезва отъ манастиря и тръгва да пжтува, за да събира градиво за българска история. За тази цѣль той ходилъ дори

и въ нѣмско. Слѣдъ двѣгодишно пѣтуване той се върналъ пакъ въ Света-Гора, въ Зографския манастиръ. Тамъ, срѣдъ тишината на скромната си килийка, наведенъ надъ жумеще кандило, почналъ да пише *история на бѣларския народъ* . . .

Слѣдъ дълъгъ и упоренъ трудъ, заради който „той бѣ забравилъ всичко, дори и небето“, найсетнѣ изъ „килийка, потънала въ сѣнь“, излѣзе „житие ново“, кърмено при „рева бѣломорски“, при „вѣчния шепотъ на шумитѣ горски“ и при „набожния звѣнъ на тежкия звонъ“, а галено отъ „привѣтливия погледъ на монаха тъменъ и непознатъ дотогава.“

Това „житие ново“ бѣ историята на Паисия: „История славяно-бѣларска за народа, за царетѣ и светиитѣ бѣларски . . .“, написана въ 1762 год. Съ тази история Паиси искалъ да съживи загълхналитѣ чувства у бѣларитѣ, да възкърси бѣларската народностъ. Въ нея той ту разправя за старитѣ бѣларски царе и патриарси и за нѣкогашната слава на бѣларитѣ, ту пъкъ съ строгъ укоръ се старае да свѣсти всички загубени бѣлари, или както ги нарича той, *отцеругатели* . . . Съ голѣма вѣщина Паиси отхвърля хулитѣ, които се сипѣли върху бѣларитѣ отъ страна на гърци, сѣрби и руси. Гърцитѣ твърдятъ, казва той, че отъ бѣларитѣ излизали само орачи, копачи и прости занаятчии. Ала за това е виновато самото грѣцко духовенство, което гони бѣларщината и държи народа въ невѣжество. Сѣрбитѣ и руситѣ не трѣба много да се гордѣятъ и хвалятъ, защото, когато бѣларитѣ въ просвѣщението и гражданския животъ стоеха високо, когато имаха патриарси и своя книга, тогава сѣрбитѣ и руситѣ не бѣха даже покрѣстени.

Паисиевата история се прѣснала въ скоро врѣме по цѣло бѣларско и станала най-драга

книга на българитѣ. Всѣки, който. я прочиталъ, оставалъ възхитенъ отъ нея и подбуждалъ и други да я четатъ. Намирали се и такива родолюбиви българи, които сж прѣписвали и допълняли Паисиевата история и отъ своя страна сж я разпространявали между българитѣ. По такъвъ начинъ Паиси съ историята си раздвижи българския народъ, отвори му очитѣ да съзнае себе си, да види, какво вършатъ съ него турци и гърци, и му вдъхна любовъ къмъ своето. Ония българи, които се гърчели, почнали съ гордостъ да се наричатъ българи и да помагатъ на своитѣ братя, кой съ каквото може.

Така българскиятъ народъ се възроди и заживѣ новъ животъ, пълненъ съ надежди и високи стремежи.

И всичко това се дължи прѣдимно на отца Паисия.

32. П а и с и.

Ив. Вазовъ.

Сто и двацетъ години!... Тъмнини дълбоки!
Тамо въ дънъ — горитѣ атонски, високи,
Убѣжища скрити отъ лъжовний миръ,
Мѣста за молитва, за постъ и за миръ,
Дѣ се чува само ревътъ бѣломорски
Или вѣчний шопотъ на шумитѣ горски,
Иль на звона тежкий набожния звънъ,
Въ скромна килийка, потънала въ сънъ,
Единъ монахъ тъменъ, непознатъ и блѣденъ
Прѣдъ ламба жумеща пишеше наведенъ.

Що драскаше той тамъ, умисленъ, единъ?
Житие ли ново? новъ ли дамаскинъ,
Захванатъ отъ дълго, прѣкъсванъ, оставянъ
И прѣдъ кандилото срѣдъ нощъ пакъ залавянъ?

Поличби ли божий записваше тамъ?
Слова ли духовни измисляше самъ
За въввъ честь на нѣкой славенъ чудотворецъ —
Египтянини, елинъ или светогорецъ?
Що се той морѣше съ тоя дългъ трудъ?
Или бѣ философъ? или бѣше лудъ?
Или туй канонъ бѣ тежъкъ и безуменъ,
Наложенъ на него отъ строгий игуменъ?

Най-послѣ отдѣхна и рече: „Конецъ!
На житие ново азъ турихъ вѣнецъ!“
И той хвърли погледъ любовенъ, привѣтенъ
Къмъ тозъ трудъ довършенъ, подвигъ многолѣтенъ,
На волята рожба, на бѣднѣето плодъ,
Погълналъ безшумно половинъ животъ.
Житие велико! заради което
Той забрави сичко, дори и небето!
Нивга майка нѣжна първенеца свой
Тѣй не е гледала, ни младий херой
Първитѣ си лаври, ни поетѣтъ мраченъ
Своя идеаль новъ, чуденъ, лжчезаренъ!
И, кат' нѣкой древенъ библейски пророкъ,
Ил' на Патамосъ дивий пустинника строгъ,
Кога разкривали възъ гладката кожа
Тайнитѣ на мрака и волята Божа,
Той хвърли очи си разтреперанъ, блядъ
Къмъ хаоса тъмни, къмъ звѣздния святъ,
Къмъ Бѣлото-море, заспало дълбоко,
И дигна тѣзъ листа и викна високо:
„Отъ днеска нататъкъ българскиятъ родъ
История има и става народъ!“

„Нека той познае отъ мойто писанье,
Че голѣмъ е билъ той и пакъ — ще да стане,
Че отъ славний Будинъ до свети Атонъ
Билъ е припознаванъ нашиятъ законъ.
Нека всѣкой нашъ братъ да чете, да помни,

33. Майчина любовь.

В. Хюго.

Не вѣрвамъ да има въ цѣлия свѣтъ нѣщо по-весело отъ ония мисли, които се пробуждатъ въ сърцето на една майка, когато види обувката на дѣтето си, особено ако тая обувка е опрѣдѣлена за обуване въ кръщалния день на дѣтето, ако тая обувка е украсена съ шевъ, ако дѣтето не е стѣпвало ни веднажъ съ нея на земята. Тая обувка е толкова миловидна, щото като я гледа майката, струва ѝ се, че вижда собственото си дѣте. Тя се усмихва на дѣтето, цѣлува го, приказва му, па се пита: може ли наистина да има въ свѣта толкова малко краченце? Даже въ ония минути, когато дѣтето ѝ нѣма при нея, едничкото поглеждане хубавата обувка е достатъчно да възкръсне въ нея образа на нѣжното и слабо създание. Ней се струва, че вижда самото дѣте, че го гледа въ очитѣ живо и весело, гледа го съ мѣничкитѣ му ржчички, съ валчестата му главичка, съ невиннитѣ му устица, съ ясения погледъ на очичкитѣ му, бѣлината на които още не е изгубила синеватиятъ си отливъ.

А когато пъкъ дѣтето се е изгубило, всичкитѣ тия образи, възбудени отъ малката обувка и дишащи съ такова блаженство и вълнение, съ такава нѣжна прѣлестъ, прѣобръщатъ се на нѣщо ужасно. Хубавото украсено съ шевъ обувче става едно оржрие за мжка и вѣчно кжса сърцето на бѣдната майка. И пакъ сжщата струна звучи въ това сърце — най-дълбоката и най-чувствителната отъ всички струни; но сега, вмѣсто да си играе ангельтъ съ нея, демонътъ я щипе. Това ставаше съ нещастната майка на изгубеното дѣте.

— О, дъще моя! викаше тя, хубавичка моя дъще! миличко мое дѣтенце! никога вече не ще

мога да те видя. Струва ми се, че бѣше вчера. Боже мой, Боже мой! Защо ми я подари, когато си щѣлъ да ми я вземешъ толкова скоро? Или не знаешъ, о Боже ти мой, че дѣцата ни сж срастнали съ утробата ни? О, порклета и триклета азъ! Защо не си седѣхъ въ кжщи прѣзъ тоя день, ами излѣзохъ? . . . Господи, ти трѣба да не си ме виждалъ, когато тя стоеше при мене, когато я грѣяхъ на огъня, когато усмихната сучеше отъ мене, а азъ ѝ галѣхъ крачката, па дигахъ ги нагорѣ до устнитѣ си да ги цѣлувамъ? О, ако ти бѣше видѣлъ, Господи, всичко туй, щѣше да се омилостивишъ на радостъта ми; ти не щѣше да ми отнемешъ единствената любовъ, която ми оставаше въ сърцето. Немà азъ бѣхъ толкова прѣзрѣна тварь, о Боже, че не ме погледна нито веднажъ, прѣди да ме осждишъ? . . . О, горката азъ! Ето и обувката тука! Но дѣ е крачето ѝ? Дѣ е тя? Дѣ е дѣтетото ми? . . . О миличкото ми, хубавичкото ми дѣтенце! Дѣ те дѣнаха? Повърни ми го, Боже! Стана вече петнайсетъ години, откакъ си прѣвивамъ колѣнитѣ и ти се моля да ми го повърнешъ! Не стига ли вече това, Боже мой! Дай ми дѣщерята поне за единъ день, за единъ часъ, за една минута — само за една минута, Господи, и послѣ ме хвърли въ огнената пещъ за прѣзъ цѣлата вѣчностъ. О, ако да знаехъ, дѣ да намѣря едната пола отъ дрехата ти, азъ бихъ се заловила за нея и не бихъ се пуснала, докато ти не ми повърнешъ дѣтетото! Не ти ли е мило, Господи, за хубавата ѝ малка обувка? Можешъ ли да осждишъ една бѣдна майка петнайсетъ години на такива мъжки?! Богородице майко, откраднаха ми го и го изѣдоха въ шубаркитѣ, изпиха му кръвта, изглождиха му коститѣ! Съжали ме, омилостиви се надъ мене, света Богородице! Мо-

мичето ми, момиченцето си искамъ! Защо ми е, ако то се намира въ рая? — Азъ не ви ща ангела: дайте ми дѣтето! Азъ съмъ лъвица и лъвчето си искамъ... О, Господи! азъ ще пълзя по земята, главата си ще бия о каменитѣ, ще богохулствувамъ, душата ще погубя, ако не ми повърнешъ дѣтенцето! Погледни ми ржцѣтѣ, о Боже! изпохапала съмъ ги до кръвъ. Нѣмашъ ли, Боже, съжаление?... О, нека прѣзъ всичкия си животъ да нѣмамъ друга храна, освѣнъ соль и черенъ хлѣбъ, но нека дъщеря ми да бжде при мене, нека нейното присѣтствие ме стоплява като слънчевъ лжчъ...“

Злощастната майка се хвърли върху обувката, която толкова години наредъ бѣ ѝ служила и за утѣшение и за отчаяние, и гърдитѣ ѝ се разкъсваха отъ ридания, като че ли бѣше първиятъ день, когато бѣ изгубила дѣтето си. За една майка, която си изгубила дѣтето, всѣки день е първиятъ. Тази скръбъ не остарѣва. Траурнитѣ дрехи могатъ да се износятъ и да побѣлѣятъ, но сърцето си остава всѣкога черно.

34. М а й к а.

Ив. Вазовъ.

Майко жална, мжченице клета!
Откъдѣ се взе у тебе сила
Да изтърпишъ тазъ сждба проклета,
Да прѣнесешъ толкова теглила?

Какви горки ти не пи отрови!
Каква скръбъ те, майко, не нагази!
Окол' тебъ изникнаха гробове,
И всѣкъ — кжсъ отъ твойто сърце пази!

Не чухъ клетва грѣшна да изпѣшка;
Твойта душа чиста, кат' светиня;

Не чухъ злоба — сѣ тѣй кротка, мжжка . . .
Сѣ тази славна майка хероина!

Не можахъ щастлива да те стора,
Не можа крило ми да те спази!
Самъ азъ падахъ, ти знайшъ, и подпора
Въ твойта пакъ любовъ намирахъ ази.

И какъ чудно твойта дума нѣжна
Дигаше ми силитѣ сломени!
Ти самъ разбита, безнадежна —
Духъ и бодростъ даваше на мене.

Не веднажъ дължа ти азъ живота —
Колко пжти въ менъ ти възроди го!
Ахъ, но твойта . . . Твойта бѣ Голгота:
Вѣчень трауръ него затымни го!

35. Рилскиятъ манастиръ.

С. С. Бобчевъ

Рано-рано тръгнахме отъ селцето Рила и при всичкитѣ неуредности на пжтя весело отивахме по-скоро да видимъ едноврѣмешното обиталище на Рилския чудотворецъ.—Най-послѣ ето я бѣлоглавата старославна рилска обителъ, ето я тая българска светиня, свързана съ много исторически спомени на нашето минало. Още отдалече, щомъ се зададе съ величественъ си връхъ, ние, пълни отъ благоговѣйно чувство и отъ възторгъ, поздравихме тая хранителница на българското име въ ония мрачни врѣмена и се поклонихме на тоя паметникъ, едничкькъ по естеството си . . .

Рилската обителъ заключава въ своитѣ огради най-здрави доказателства, най-вѣрни свидѣтелства за нашето минало. Тогава, когато

навсждѣ по Българско сж владѣели тѣмни и гжсти мрачини, тогава, когато въ нашитѣ народни черкви не се чуела родна рѣчь, тогава, казвамъ, тука грѣмко сж се отдавали Богу славословия на старобългарски езикъ, тѣржествено е ехтѣла и цѣлата околностъ отъ звучни и стройни пѣснопѣния на родния нашъ езикъ. Оттука отецъ Неофитъ, тоя достауважаемъ старецъ, който е доживѣлъ да види съ очи плодетѣ на сѣитбата на сѣтрудницитѣ си, оттука е той излѣзълъ и наедно съ едноименния си събратъ отъ Хилендарския манастиръ вдигналь е прѣпореча на българското възраждане и свѣстяване.

Рилската обитель е основана съ изволение и потвърдение на една грамота отъ българския царъ Ивана Шишмана, грамота, която и до днешенъ день се е опазила въ сѣкровищата на манастиря.

Нѣма въ цѣло Българско манастиръ, приличенъ на тоя както по направата и по положението си, така и по значението си. Прѣкрасенъ и великолѣпенъ на гледъ, той е не по-малко важенъ и забѣлѣжителенъ по паметницитѣ, които заключава, каквито сж, напр., много ржкописни книги и други стари остатки. Множество българи идатъ тука на поклонение въ по-голѣмитѣ черковни празници, най-много въ празницитѣ на Рилския светитель.

36. БОЖИ ДОМЪ.

Б Арнаудовъ

Тамъ въ усонитѣ дрѣмливи,
Дѣ поточенца текать,
Подъ Балкана гордѣливи —
Слѣди и до днесъ личать.

Тукъ подъ скала наклонѣна
Зѣе глухъ единъ проломъ —
На раята притѣснена
Билъ е нѣвга Божи домъ.

Скритъ отъ чужда сганъ коварна
Въ тѣзи мрачни врѣмена,
Катъ звѣздица лжчезарна
Той е прѣскалъ свѣтлина.

Въ дни свети духовникъ честни
Богу тукъ е служилъ,
Съ проповѣди благовѣстни
Духъ на роба е будилъ.

Сутринъ, вечеръ сѣме ново
Чрѣзъ молитви той е сѣлъ;
День и нощъ съ горещо слово
Химни е за волностъ пѣлъ.

37. Последна защита на Шипка отъ опълченицитѣ.

Кисѣвъ.

I.

Положението на шипченския отредъ ставаше все по-опасно. Подиръ всѣка турска атака редоветѣ на опълченицитѣ намаляваха. Турцитѣ все по-яростно нападаха, като се подкрѣпяха съ нови сили. Подиръ дванайсетъ такива атаки дружинниятъ командиръ се обърна къмъ опълченицитѣ съ тѣзи думи:

„Братя! неприятельтъ ни окржжи отъ всички страни. Пжтъ за отстѣпване нѣма. Ще се държимъ, додѣто ни дойде помощъ, а ако не успѣе да дойде, всички ще сложимъ тукъ кости за свободата на България. Ние, юнаци, трѣба да умремъ

херойски, като се боримъ съ противника до послѣдна капка кръвъ.“

Слѣдъ тия думи командирътъ запѣ „Шуми Марица.“ Пѣсенъта се подзе отъ опълченицитѣ по цѣлото лѣво крило. Планината гръмна отъ „ура“ . . .

Опълченицитѣ се прѣкрѣстиха и заеха мѣстата си въ обкопитѣ. Турцитѣ нападаха съ яростъ и ожесточение. Куршуми се сипѣха отъ всички страни. Числото на убититѣ и раненитѣ се увеличаваше.

Гърмежитѣ откъмъ тила ни все повече и повече се учестиха. Ей сега турцитѣ ще излѣзатъ на шосето, ако още не сж излѣзли! Ще ни отрѣжатъ пжтя и ще свиятъ огнения кръгъ. И всичко ще се свърши!

Всички чакахме съ примрѣло сърце развръзката на кървавата драма, чакахме да се счепкаме и ударимъ гърди съ гърди съ неприятеля. Всички чакахме послѣдната си минута, рѣшени скжпо и прѣскжпо да продадемъ живота си.

II.

Най-послѣ настана сждбоносната минута. Стоманената и кръглата батерия прѣстанаха да стрѣлятъ — гранатитѣ имъ се свършиха. Това и чакаше противникътъ.

Барабанитѣ и тржбитѣ пакъ ехтѣха. Въздухътъ се потърси отъ виковете „Алахъ-Алахъ“ . . . Надъ кръглата и стоманената батерия се изви облакъ камени: четвърта дружина и орловци срѣщаха турцитѣ съ камени.

— Помощъ! помощъ скоро ще пристигне! извика нѣкой.

И тая сждбоносна дума мина като електри-

ческа искра, ободри и съживи борците. Тя се посрѣщна съ „ура.“

Звуковетѣ на турскитѣ трѣби и барабани, виковетѣ „Алахъ-Алахъ,“ пушечнитѣ и топовни гърмежи, охканията на раненитѣ и умиращитѣ: всичко се сливаше въ ужасенъ адски шумъ. Турски гѣсти колони и гѣста верига стрѣлци като стихия вървѣха напредъ и унищожаваха всичко, каквото имъ се изпрѣчи на пътя. Това е послѣдната атака. Смъртъта е прѣдъ насъ!

— Блъскайте, бийте юнаци! да умремъ, както сж мрѣли нашитѣ прадѣди; удряйте съ щикове! се чуватъ гласове изъ редоветѣ на пламналитѣ шипченски херои. Залпове се сипятъ въ тила ни. Всичко вече е свършено.

Въ тая страшна минута се чу викъ отъ кръглата батерия: „Помощъ, помощъ пристига!“ Живително „ура,“ но „ура“ дружно и гръмовито потърси въздуха. Турцитѣ трепватъ, отстъпятъ, бѣгатъ.

Когато турцитѣ се готвѣха да нанесатъ послѣденъ смъртоносенъ ударъ на шипченскитѣ защитници, когато прѣднитѣ имъ редове бѣха вече излѣзли на шосето, — нечакано за тѣхъ и за самитѣ защитници пристига помощъ. Единъ полкъ войници отъ четвърта стрѣлкова бригада, качени по двама на казашки коне, пристига. Този полкъ подкрѣпи храбритѣ опълченици. Той спаси Шипка!

38. Опълченицитѣ на Шипка.

Ив. Вазовъ.

О Шипка!

Три дена младитѣ дружини
Какъ прохода бранятъ. Горскитѣ долини
Трепетно повтарятъ на боя ревьтъ.

Пристѣпи ужасни! Дванайсетий пѣтъ
Гѣсти орди лазятъ по урвата дива,
И тѣла я стелятъ и кръвь я залива.
Буря подиръ буря, роякъ слѣдъ роякъ!
Сюлейманъ безумний сочи върха пакъ
И вика: „Търчете! Тамо сж раитѣ!“
И ордитѣ трѣгватъ съ викове сърдити,
И „Алахъ!“ грѣмовно воздуха разпра.
Върхътъ отговори съ други викъ: „ура!“
И съ новъ дѣждъ куршуми, камени и дърви;
Дружинитѣ наши, оплискани съ кърви,
Пушкатъ и отблѣсватъ безъ сигналъ, безъ редъ.
Всѣкой гледа само да бжде напѣдъ
И гърди херойски на смрътъ да изложи
И единъ врагъ повечъ мъртавъ да положи.
Топоветѣ екнатъ. Турцитѣ реватъ,
Насипа налитатъ, и падатъ и мратъ:
Идатъ като тигри, бѣгатъ като овци,
И пакъ се завръщатъ; българи, орловци,
Кат' левове тичатъ по страшний редутъ,
Не сѣщатъ ни жега, ни жажда, ни трудъ.
Щурмътъ е отчаянъ, отпорътъ е лютъ.
Три дни вечъ се биятъ, но помощъ не иде,
Отникждѣ взорътъ надежда не види,
И братскитѣ орли не хвърчатъ къмъ тѣхъ.
Нищо. Тѣ ще паднатъ, но честно, безъ страхъ,
Кат' шепи спартанци подъ сганьта на Ксеркса.
Талазитѣ идатъ; всичкитѣ на щрекъ сж:
Послѣдниятъ напѣнъ вече е насталь.
Тогави Столѣтовъ, нашии генераль,
Ревна гороломно: „Млади опълченци,
„Вѣнчайте Бѣлгария съ лаврови вѣнци!
„На вашата сила царьтъ повѣри
„Прохода, войната и себе дори!“
При тѣзъ думи прости дружинитѣ горди
Очакватъ херойски душманскитѣ орди,
Буйни и шумещи! О херойски часъ!

Вълнитѣ намиратъ канари тогазъ;
Патронитѣ липсватъ, но волитѣ траятъ,
Щикътъ се прѣчупва — гърдитѣ остаятъ,
И сладката радостъ до кракъ да измратъ
Прѣдъ цѣла вселенна на тозъ славенъ рѣтъ
Съ една смрътъ юнашка и съ една побѣда.
„България цѣла сега насамъ гледа!
„Тоя връхъ високъ е: тя ще ни съзре;
„Ако би бѣгали, да мремъ по-добрѣ!“
Нѣма вече оржжйе! Има хекатомба . . .
Всѣко дърво мечъ е, всѣки камъкъ — бомба,
Всѣко нѣщо ударъ, всѣка душа пламъ.
Камени и дървя изчезнаха тамъ.
„Грабайте тѣлата!“ нѣкой-си изкрѣска,
И трупове тежки хврѣкнаха завчаска,
Кат' демони черни надъ черни роякъ
Катурятъ, струпалятъ, като живи пакъ!
И ордитѣ трѣпнатъ, другъ пжтъ невидѣли
Ведно да се биятъ живи и умрѣли,
И въздухътъ цѣпнатъ съсъ демонски викъ.
Боятъ се обръща на смрътъ и на щикъ.
Хероитѣ наши като скали твърди
Желѣзото срѣщатъ съ желѣзни си гърди
И хврлятъ се съ пѣсни въ свирѣпия сѣчъ,
Като виждатъ харно, че умиратъ вече.
. . . . .
. . . . .
И днесъ йощъ Балкана, щомъ буря захваща,
Спомня тозъ день буренъ, шуми и прѣпраща
Славата му дивна като нѣкой екъ
Отъ урва на урва и отъ вѣкъ на вѣкъ!

39. Апостолътъ въ опасность.

Ив. Вазовъ.

На мѣстото, което днесъ се краси отъ княжеския дворецъ, на 1871 година стоеше стариятъ валийски конакъ, съ своитѣ лоши, сбутани

здания съ вежди чардаци — съ дворъ, посланъ съ камени, и съ голъма дървена порта къмъ западъ, вардена отъ двама стражари. Отлѣво на портата стърчеше джамия, а отдѣсно се зеленѣеше голъма върба съ увиснали до земята клони; само тѣ радваха погледа тука. Прѣзъ единъ хубавъ юнски день прѣзъ тая година изъ конашката порта излѣзоха вкупомъ нѣколко заптиета, спрѣха се на малко мегданче тамъ, пошушукаха си нѣколко врѣме, па се прѣснаха по разни посоки. Единъ отъ тѣхъ — познатиятъ Али-чаушъ — чернокожъ, брадатъ, съ грубо и подпухнало лице турчинъ — улови чаршията — днесъ Търговска улица — проби си пжтъ прѣзъ шумния върволякъ, който гъмжеше изъ тѣсната улица съ притиснати и низки редове отъ бакалници и дюкяни, като се вгледваше внимателно въ нѣкои лица. Когато пристигна при хана на Трайковича, той го изгледа изпитателно, както и кръчмата му, попипа машинално револвера си, убѣди се, че е на мѣстото си въ къльфа, па потегли да влѣзе въ хана. Въ сжщия мигъ едно заптие се задаваше отъ срѣща му. Али-чаушъ се спрѣ до вратнята на хана и го почака.

— Какво научи? попита го той низко.

— Прѣгледахъ, но такъвъ не намѣрихъ, отговори заптието, като си обриса съ кърпа изпотения бръснатъ вратъ.

— Ти гледя ли добръ? Запомни ли хубаво? Около двадесетъ и петъ годишенъ, русъ, сивоокъ, мършавъ, срѣденъ ръстъ съ черно сѣко. Иди на другия ханъ! най-много гледай очитѣ: сиви, много сиви — гълчеше Али-чаушъ наставително, а очитѣ му играеха на четири и заблѣзваха, кой минаваше край хана и кой влѣзваше въ него.

— Разбрахъ, Али-чаушъ! и заптието отиде.

*

Тоя разговоръ между двамата заптии се отнасяше за Васи́ла Левски, когото търсѣха да уловятъ.

По това врѣме неустрашимиятъ апостолъ бѣше дошелъ отъ Пловдивъ въ София подъ име, че е търговецъ за вълна, а устрояваше комитета, който по-послѣ се прочу съ обира на турската хазна при Араба-конакъ. Софийската полиция, прѣдизвѣстена телеграфически отъ пловдивската за това, бѣше цѣла на кракъ. Рояци заптиета бѣха пуснати за него. Али-чаушъ, най-живиятъ и съобразителниятъ отъ тѣхъ, ржководѣше диренето отъ нѣколко дена и даваше нужнитѣ наставления на полицейскитѣ хора заедно съ точното описание на лицето и облѣклото на революционера. Прочее, дяконътъ се намираще въ голѣма опасностъ; винаги дързъкъ и безстрашливъ до безразсѣдство, убѣденъ въ кекавостта на турската полиция, самоувѣренъ, може би, вѣрващъ въ звѣздата си, понеже досега безброй пжти бѣше се изтръгвалъ изъ ноктитѣ на враговетѣ си, той не подозираше, че е подушенъ, нито приятелитѣ му въ града знаеха за това нѣщо, за да му дадатъ по-сигурно убѣжище.

*

Остритѣ погледи на Али-чауша се втреничиха изпитателно и въ Илчовото кафене, което бѣше залѣпено до Трайковичевата кръчма, и той влѣзе въ него, прѣди да влѣзе въ хана. Въ кафенето имаше четири души: единъ гостъ — българинъ, едъръ, дебелъ, въ френски дрехи, който пушеше наргиле на пейката; Илчо кафеджията, който точеше единъ бръсначъ, а прѣдъ огледалото чиракътъ му бръснѣше други единъ

гостъ, обърнатъ гърбомъ къмъ вратата, съ руса коса и черно шаячево сѣко.

Той бѣше Василь Левски.

Али-чаушъ поздрави българина съ наргилето, когото познаваше, отиде при кафеджията и го попита съ равнодушенъ ужъ видъ, но низко:

— Нѣма ли тука, въ хана, Илчо, единъ... търговецъ?

И турчинътъ направи описание на лицето и на дрехитѣ на дякона.

— Не знамъ, Али-чаушъ, азъ въ хана се не мѣся, отговори кафеджията и продължаваше занеманието си спокойно, защото той не познаваше Левски, нито се интересуваше да разбере, защо Али-чаушъ търси такъвъ човѣкъ.

— Единъ сивъ, сухъ... повтори Али-чаушъ, като машинално хвърли очи къмъ Левски, на когото само гърба можеше да види. Тоя разговоръ, станалъ съ низъкъ гласъ, биде чутъ обаче и отъ другитѣ въ кафенето. Ржката на чиракътъ затрепера, бръсначътъ се затресе въ нея, като че иска да падне. Лицето му прѣжълтѣ отъ страхъ! Бѣдното момче знаеше, че бръсне Левски. Но още повече се бѣ измѣнило лицето на едрия българинъ, който на пейката дърпаше наргилето. Той бѣше побѣлѣлъ като платно: той бѣше Хр. Ковачевъ, приятелъ на Левски, и сега виждаше, че дяконътъ е изгубенъ. Лицето на Левски, което се отразяваше на огледалото, оставаше тихо и спокойно. Нито една жила не трепна по него, нито едно вълнение непропѣли по ледната му физиономия. Това необходимо извънчовѣшко самообладание го не напущаше и въ най-страшнитѣ опасности, съ които бѣше насѣянъ неговиятъ невѣроятенъ прѣмеждливъ животъ.

*

Али-чаушъ седна на пейката и запали цигара.
— Какво си ти, Христо ефенди? Боленъ ли си билъ? попита Али-чаушъ софиянеца, като изгледа поблѣднѣлото му и развалено лице.

— Ба... Али-чаушъ... Да... Не! — отъ горещината... измънка замаяниятъ Ковачевъ.

— Момче! Дръжъ хубаво бръснача, че ще ме порѣжешъ! изгълча строго Левски на момчето.

Турчинътъ се извърна неволно къмъ черното сако на апостола, па почна да се разговаря за дребни работи съ Ковачева.

— Тоя проклетникъ чака да свърши бръсенето, па да изгледа дякона въ лицето... изгубенъ е! помисли си Ковачевъ. Но въ тая критическа минута примѣрътъ отъ спокойствие и хладнокървие на дякона го ободри. Едно вдъхновение му дойде; той си спомни, че Али-чаушъ има една малка слабостъ — пиеше.

Той го покани:

— Една ракия не пивашъ ли, Али-чаушъ?

Турчинътъ прие.

Той люхна двадесетъ и петъ драма ракия, замляска съ изморени и посвѣтлѣли очи и съ клюмане отговори на поздравлението на Ковачева.

— Въ горещо врѣме ракията разхлажда, забѣлѣжи пакъ Ковачевъ. Не заповѣдате ли още? И безъ да чака отговоръ, заржча нови двацетъ и петъ драма. Турчинътъ изпи и тѣхъ, като си изжабурка шумно устата съ вода.

За да му отвлѣче свършено вниманието, Ковачевъ заразправя низко съ лукава усмивка нѣкаква си сладострастна история, отъ която се изпълниха съ влага очитѣ на сластолюбивия турчинъ, който изпи още едно педесетниче, безъ да мигне.

— Сега е минутата да изфиряса, безъ да го

сѣтятъ... мислѣше си Ковачевъ, като хвърли бръзъ, знаменателенъ погледъ на Левски, който стана отъ стола си и си поправяше вратовръзката прѣзъ огледалото. Но той съ ужасъ видѣ, че Левски, вмѣсто да се изхлузи тихичко, обърна се съ лице право къмъ турчина, изтърси се и зе да плаща на момчето. Али-чаушъ неволно се обърна и го погледна. Сивитѣ ясни, спокойни очи на апостола се посрѣщнаха съ Алиовитѣ.

На Ковачева космитѣ щрѣкнаха по главата. Но той се окопоти завчасъ.

На здраве! поздрави той Левски учтиво, по обичая.

— Честито, челеби! поздрави го и Али-чаушъ съ едно небрѣжно, широко теманѣ, па се извърна къмъ събесѣдника си и продължи лакомия разговоръ.

Левски излѣзе изъ вратата.

Слѣдъ половина часъ Али-чаушъ си спомни мисията си, остави Ковачева, па влѣзе въ хана да продължи диренето и да изгледа гоститѣ. Въ тая сжща минута три заптиета караха съ побѣдоносенъ видъ, съ щикове въ ржка петима души, изплашени българи, уловени въ разни ханища. И петимата бѣха руси и съ черни сѣка! Ковачевъ стоеше прѣдъ вратата на Илчовото кафене и изглеждаше смутенъ тия жертви на полицейска неразбория.

Въ сжщото врѣме единъ дрипавъ шопъ водѣше единъ конь, натоваренъ съ вжглища.

— Не сакашъ ли да ми купишъ „кюмуро“ бе? Оно евтино ти го давамъ! извика шопътъ. Ковачевъ го погледна, па се вкамени.

— Левски! извика той, като се озърташе плахо. Не „чемъ, скапо“...

— Не „сакашъ?“... Твоя воля, господине! И шопътъ поведе коня си на прѣдъ...

40. Левски.

Ив. Вазовъ.

Седемъ годинъ той
Скита се бездоменъ, безъ сънь, безъ покой,
Подъ вѣнкашность чужда и подъ име ново,
И с' сърце порасло и на все готово
На робитѣ слѣпи в' робската страна,
И носѣ съзнание, крѣпость, свѣтлина.
Думитѣ му бѣха прости и кратки,
Пълни съ упование и надежди сладки.
Говорѣше тайно за ближний прѣвратъ,
За бунтъ, за свобода, за рая, за гробътъ,
И че вѣме вече е да възстане робътъ;
Че щастливъ е оня, който дигне първъ
Народното знаме и пролѣе кръвь...
И че трѣба твърдость, куражъ, постоянство;
Че страхътъ е подлость, гордостъта—пиянство,
Че равни сме всички въ голѣмия часъ.
Той внасяше бодрость въ народната свѣсть,
И всѣкой полъ, възраст, занаятъ — безгласно
Зимаше участие въ дѣлото опасно:
Богатий с' паритѣ, сюрмахътъ с' труда,
Момитѣ с' иглата, учений с' ума,
А той, бѣденъ, голъ, босъ, лишенъ отъ имота,
За да е полезенъ, далъ си бѣ живота!
Той бѣше безстрашливъ. Той бѣше готовъ
Сто пжти да умре на кръста Христовъ,
Смрътъта бѣ за него приятель и братъ,
Зашилъ бѣше тайно в' ржката си ядъ,
На кръста му вѣрно оржжие висѣше,
За да бжде страшень, кога нужда бѣше.
Той не знайше отдохъ, ни миръ, нито сънь,
Обърналъ се бѣше на духъ, на огнь;
Той бѣше невидимъ фантомъ, или сѣнка,
Озове се въ черква, мѣрне се въ седѣнка.
Покаже се, скрий се, безъ знакъ и безъ слѣдъ,
На всѣкждѣ гонень, всѣкждѣ приетъ...

Името му бѣше знакъ зарадъ тревога;
Властьта бѣше врѣдомъ, невидима, строга;
Обсаждаше двацѣтъ града изведнажъ
Да улови тоя демонъ вездесжщъ.
Всички врати нему отворени бѣха,
Селянитѣ прости светецъ го зовѣха,
И, събрани, сдушени въвъ тайни мѣста,
Слушаха съсъ трепетъ, с' зѣпнали уста
Неговото слово сладко и опасно,
И тѣмъ на душата ставаше по-ясно,
И тѣ, като спѣха, виждаха на сънь
С' прѣпорѣца Левски, какъ лети в' огънь...
И сѣмето чудно падаше в' сърдцата.
И бързо растѣше за жетва богата.

41. Черниятъ хусарь.

Архенхолцъ.

Въ 1758 г. единъ пруски хусарь билъ плѣненъ отъ френцитѣ и доведенъ въ главната имъ квартира. Графъ Клермонъ, френскиятъ пълководецъ, пожелалъ самъ да говори съ него, защото плѣняване на единъ пруски хусарь е било рѣдко явление. Този войникъ билъ отъ черния пълкъ. Всѣки конникъ отъ този пълкъ, облѣченъ съ черна униформа, носѣлъ на шапката си отпрѣдѣ изображение на мрѣтвешка глава, емблема на смрътѣта; по този начинъ той е билъ убѣденъ, че трѣба да се мре, та затова отъ чернитѣ хусари се бояли дори най-храбитѣ пълкове на френската войска. Прѣснала се легенда, че никога чернитѣ хусари не прощавали на неприятелитѣ си съпротивението имъ, па и сами тѣ потврѣждавали този слухъ, за да побѣждаватъ по-лесно. Сполуката имъ надминувала всѣко очакване. Цѣли пълчища бѣгали прѣдъ малцина хусари, и често нѣколцина черни хусари докарвали цѣли тълпи плѣнници въ лагера на съюзницитѣ.

Разговорътъ между френския пълководецъ и плѣнника ставаль чрѣзъ прѣводачъ. Попитанъ, дѣ е разбилъ лагеръ херцогъ Фердинандъ Брауншвайски, хусарьтъ отговорилъ: „Тамъ, дѣто вие нѣма да посмѣете да го нападнете.“ Слѣдъ това пълководецътъ му задалъ въпросъ, доколко достига на брой войската на неговия краль. Хусарьтъ отговорилъ: „Търсете я и прѣбройте я, ако имате доста мъжество, за да сторите това!“ Клермонъ не се докачилъ отъ тази смѣлость; тя дори му се харесала и го накарала да попита хусаря, дали кральтъ му има много такива войници като него. Хусарьтъ отговорилъ: „Азъ съмъ единъ отъ най-лошитѣ войници, иначе не бихъ билъ вашъ плѣнникъ.“ Френцитѣ били очудени отъ думитѣ му. Той билъ пуснатъ на свобода, и Клермонъ му подарилъ единъ наполеонъ. Прусътъ го взелъ; само че, макаръ и да нѣмалъ ни счупена пара, прѣдъ очитѣ на пълководеца далъ златната монета на единъ френски войникъ и казалъ, че не желае да приема никакви подаръци отъ враговетѣ на своя народъ. Прѣдложили му служба съ офицерски чинъ; но той съ прѣзрителенъ смѣхъ отговорилъ, че е прусинъ.

Подобни дѣяния показватъ духа на единъ народъ и на единъ вѣкъ. Такова високо чувство у единъ простъ войникъ е могло да се развие само съ национални начала и народно настроение; ето защо това дѣяние не е възбудило у френцитѣ очудването, което е заслужавало. То е извѣстно, ала името на войника, който е мислилъ тѣй, останало неизвѣстно.

42 Младъ родолюбець.

*

И азъ юначе съмъ балканско,
И азъ се българинъ зова;
Отъ родъ и племе съмъ славянско,
За мене гордостъ е това.

Отечеството си страдално
Обичамъ ази катъ кумиръ,
Катъ нѣщо свето, идеално
И най-безцѣнно въ този миръ.

Не сж и чужди зарадъ мене
Нито вѣковния хомотъ,
Нито пъкъ грознитѣ мжченія
На нашия злочестъ народъ.

Макаръ и малъкъ, но и ази
Наравно съ народа дѣлѣхъ
И скръбъ, и радость, и умрази
И много, много сълзи лѣхъ.

И все понесохъ, но неволно...
Що може вързания левъ?
И гледахъ азъ съсъ сърце болно,
Какъ звѣрски лѣха нашта кръвь.

Съ молба потайна, мълчишката
Азъ молихъ Бога всѣки день
Да ни разкъса желѣзата,
Да ни избави той отъ плѣнъ...

И днесъ народа ни е воленъ,
Той вечъ прѣкарва дни на миръ,
Но знамъ, че той е недоволенъ,
И азъ съмъ сжщо — най-подиръ!

Оназъ кръвница просвѣтена
България захвърли пакъ —
Съсъ толкозъ кръвь освободена,
Въвъ ново робство и новъ мракъ.

Но . . . знай, о Берлинъ, че плѣсница
За тоя злобенъ твой дѣлежъ
Отъ наш'та славянска дѣсница
И ти ще скоро да ядешъ!

43. Значението на Хилендарския манастиръ.

Н. Колушевъ.

Два отъ манастиритѣ, които красятъ хубавия Светогорски полуостровъ, стоятъ въ началото на нашата съврѣменна история и приковаватъ нашето внимание съ значението си и съ дивната си хубостъ. Въ историята на цѣлото човѣчество не срѣщаме нито единъ моментъ, дѣто тежненията на цѣль народъ, неговото минало, блѣноветѣ му за добра бжднина да се прѣдставляватъ само отъ една монашеска килия, както това ни се прѣдставлява въ нашата нова история. Като се прѣнесемъ вѣкъ и половина въ миналото, ние се спираме само въ манастирски килии, за да потърсимъ народнитѣ си чувства, потжпканата си народна гордостъ, изгубения български народенъ идеалъ. Само килиитѣ на манастиритѣ сж слушали името на нашия народъ, и само обитателитѣ на тѣзи манастири и килии безъ срамъ и страхъ, съ съзнание на истинска горестъ и гордостъ сж го произнасяли.

Мрачни врѣмена! Като вълшебни сѣнки ни се рисуватъ кржглитѣ сводове на тѣзи жилища за миръ и съзерцание, на които ние

сме навикнали да гледаме като на мѣста, дѣто вълнитѣ на живота сж разбити, унищожени, дѣто човѣкъ прѣстава да бжде часть отъ народа и да чувствува своята народность, слѣдъ като се приближи къмъ Бога и стане членъ на цѣлото човѣчество! Въ тѣзи врѣмена въ тъмнитѣ килии и въ лицето на нѣкой блѣдъ, измжченъ калугеръ ние намираме протестъ, смѣлъ и чуденъ, за мжкитѣ и забравата на единъ цѣлъ народъ. Тукъ срѣщаме негодувание и отговоръ на оскръбленията, които сж се сипали върху единъ цѣлъ народъ, защото му се паднало фатално жрѣбие да изкупи свободата на съсѣдитѣ си съ страданията и загинването си. Тукъ срѣщаме ония велики сѣнки, които се мѣркатъ прѣдъ нашето въображение и ни внушаватъ тайнствено-сладостенъ трепетъ, защото можемъ да ги наречемъ българи!

Едно отъ двѣтѣ български светилища на Света-Гора е Хилендарскиятъ манастиръ, чието име е тѣсно свързано съ нашата история. Този манастиръ е гнѣздото, въ което се е започнала нова ера за нашия народъ като културна единица. Тукъ Паиси за пръвъ пжтъ е почувствувалъ всичката горчевина на хулитѣ и присмивкитѣ, които сж се хвърляли върху неговия, българския народъ, отъ гърци и сърби, че този народъ нѣмалъ история и не билъ народъ. Съ какъвъ жаръ се завзема този монахъ да отговори фактически на тѣзи „невѣжи“ гърци и сърби, които считатъ българитѣ „прости и неиматъ отъ нихъ много прѣмудри, торговци и книжници и хитри и славни!“ Какъ дивно е нарисувано оскърбеното национално честолюбие на този монахъ въ цѣлия му животъ и въ историята, що я написа съ такава благородна цѣль!

У насъ се знае твърдѣ малко за Хилендарския манастиръ. Ние не знаемъ нищо отъ онова, що съставя великото у нашия народъ. А между това Хилендарскиятъ манастиръ за насъ има таква значение, щото не можемъ да изучимъ нашата народна история, безъ да се спремъ надълго прѣдъ тази света обителъ, безъ да се поразходимъ изъ нейнитѣ монашески стѣни, килии, паракличета и библиотека, ония тъмни и тжжни мѣста, дѣто меланхолията чудно се размѣсва съ хвѣркатитѣ надежди на монаситѣ. Всѣка стая и килия, всѣко жгълче отъ този манастиръ, всѣка пжтека изъ пространнитѣ му владѣния ще ни заговори за наши светци, за тѣхната горестъ, тѣхнитѣ надежди, борба и страдания. Тукъ ще видимъ мѣстото, дѣто е стоялъ Паиси съ втречени незнайно дѣ очи, неподвиженъ и нѣмъ, съ притиснато сърце, съ напрегнати и пламенни мисли да говори на себе си, на хората, на Бога и на цѣлата природа: „А кои не любятъ за свой родъ болгарски знати, но се обрацають на чужда политика и не радеть за свой языкъ болгарски, но се учать читати и говорити по гречески, сраметъ ся да се наречать болгари — о неразумне юроде! Поради что се срамишь да ся наречешъ болгаринъ и не читашъ по свой языкъ и не думашъ?“

Подиръ Паисия се редятъ цѣла редица славни имена, като: Неофитъ, Неофитъ Бозвели, Софрони, Иларионъ Макариополски, Кирилъ Пейчиновичъ и пр. и пр.

44. Прѣдъ Атонъ.

Ив. Вазовъ.

Корабътъ дрѣме. Тихи сж вълнитѣ.
Спи Бѣло-море въ нощний миръ и хладъ.

Въ небесний сводъ едни трептятъ звѣздитѣ,
Надникнали надъ спещий, доленъ святъ.

Прѣдъ насъ атонский връхъ въвв мърчинитѣ
Стърчи вълшебнo като сънь хвъркатъ.
Въ мечти потъналъ, врѣмената скрити
Разбулямъ азъ, кат' гледамъ върха святъ.

Полека-лека мрѣжата се вдига:
Въ килийка тамъ прѣдъ свѣщъ, надъ бѣла книга,
Навелъ се „Той“ съ умислено чело . . .

И тѣй сж гладки морскитѣ дълбини,
Тѣй тихъ въздуха, щото ми се чини,
Че чухъ, какъ дращи пачето перо!

45. Градушка.

Пекъ! . . . Никакъвъ вѣтрецъ, никаква хлад-
нинка. Мислишъ, че свѣтътъ е потъналъ. Тежко!
Никждѣ се не отива. Марана те души само. Но
ето че ей тамъ нѣщо се чернѣе, нѣкакво кълбо.
Облакъ! . . . Боже! . . . Толкова врѣме . . . нито
капка не е капнало. Дай, Господи, дай! . . . Навади
нивитѣ, градинитѣ, навади ливадитѣ и овошкитѣ,
развесели сърцата ни! Единъ само дъждецъ още,
стига. Ще се налѣе онова зърно, хей, хей! . . .
И за гроздето е добъръ тоя дъждъ, и за овош-
китѣ, и за всичко, за всичко . . . Дай! помогни,
Боже!

— Дали насамъ иде тоя облакъ? — пита
единъ.

— Насамъ, вижъ!

— Но вижъ, дѣ ходи, не ще насамъ.

— Бе насамъ иде, зная азъ това. Какво каз-
вашъ ти, вуйчо?

— И азъ тѣй мисля.

— Ще, ще; да-ще Богъ! . . .

Единъ тътнешъ, подиръ него други, па слѣдъ него трети и сѣ като изъ нѣкоя бездна да излиза. Блага, свѣжа хладнинка почна да лѣхва и да пълни гърдитѣ. Облакътъ, който идѣше откъмъ западъ, ставаше сѣ по-голѣмъ и по-голѣмъ. Той започна да окржжава планината.

Ама вижъ, дѣ отива — не ще насамъ.

— Тъй той върви; ще видишъ, насамъ ще дойде.

И пакъ лѣхна вѣтрець, почна послѣ да капи капка по капка.

— Охо — хо! . . . Охо — хо! . . .

— Дай Боже! . . . Дай Боже! . . .

— Пригледни и насъ, бѣднитѣ! . . . .

— Вижъ, какъ се разлюлѣха листата на царевицата . . . И тя се радва!

— Какъ да се не радва! На тая благодать всичко се радва. Гледай добитѣка, какво прави; гледай пшеницата, като море се вълнува! . . . Нека падне тоя дѣждъ, че подирѣ да видишъ — зърно като бобъ! . . .

— Е, Боже, Господи, дай! — каза Танасъ и погледна на небето . . .

Дѣждътъ се отпусна. Облакътъ се прибра отъ всѣка страна, и азъ гледамъ, какъ дѣждовнитѣ капки се запрѣтватъ въ праха, и чувствувамъ задухъ отъ миризмата на земята.

Добитѣкътъ — овци, кози, крави, коне — бѣха се разшавали изъ пасбищата; гжскитѣ разпериха крилѣ и дератъ се отъ викъ, и кокошкитѣ се развеселиха; всичко весело! . . .

Не ми се влиза въ кжщи, докато добрѣ не накисна. Ходя изъ двора ту нагорѣ, ту надолѣ. Правя си цигара, запалямъ я и гледамъ ония свѣтли капчици, които блещатъ по трѣвата като елмази, а мисълта ми се прѣнася ей тамъ, въ

ония скромни кжщички и хижи селски: тя иска да знае, какво се върши въ душата на селянина, да види на лицето му радостъ, която му донася тая благодать! . . .

Хладниятъ вѣтъръ, който духаше отъ западъ, и дъждовнитѣ капки, що почнаха да биятъ ко со, ме извлѣкоха отъ тоя сънъ. Почти неволно се раздвижихъ. Откъмъ Сивецъ се зададе едно сиво малко облаче. Както се появи, така и остана: ни налѣво, ни надѣсно, а люлѣе се само като огненъ пламъкъ. Струва ти се, че кипи нѣщо въ него. Отъ врѣме на врѣме свѣтне се само, а чува се и глухъ тѣтнежъ . . . Между това вѣтърътъ духаше сѣ по-силно и по-силно. А облакътъ ставаше сѣ по-голѣмъ и по-голѣмъ, но отъ мѣстото си не шаваше. Свѣткавицата и тѣтнежътъ зачестиха. Буренъ вѣтъръ задуха и подгони облака право къмъ насъ . . .

— Само това ни трѣба още! — казахъ си и влѣзнахъ въ училището.

А тѣтнежътъ не прѣставаше. Той се обърна на страшна гърмотевица, зловѣща, като да излиза отъ ада . . . Вѣтърътъ прѣстана; прѣстана и дъждътъ. Листъ по дърветата не се залюлѣва. Въ двора всичко живо се поизкри; а тишината бѣ така нѣма и глуха, че на човѣкъ кръвъ въ жили му леденѣе . . .

Тѣтнежъ слѣдъ тѣтнежъ само. Облакътъ се надвѣси и надъ училището. Изпърво бѣ сивъ — сега стана чернъ, а по краищата чернотата му се обърна на зеленина . . . Мина надъ училището, и затъмнѣ се . . .

Дѣцата ни живи, ни мрѣтви.

Изведнажъ духна силенъ вѣтъръ. Дърветата се свиха до земи. Чупѣха се клонове и клончета и като сламчици се носѣха на всѣка страна . . . Азъ погледнахъ: дѣцата занѣмѣли . . . и погле-

дѣтъ имъ се лута ту къмъ мене, ту къмъ прозорцитѣ . . .

Блѣсна свѣткавица — ослѣпителна, страшна! . . . Загърмѣ . . . Постоя малко — блѣсна втори, трети пжтъ . . . и чу се тропотъ по покрива. Хвърлямъ погледъ въ двора и що виждамъ? . . . отскачатъ отъ земята парчета ледъ колкото юмрукъ голѣми.

Писькъ се чу измежду ученицитѣ.

— Миръ! извикахъ, но и самъ не знаехъ, що говоря.

Смириха се.

Слугата изнесе въ двора софра, пирустия и други нѣкои драгулки. Бѣдниятъ! . . . мисли, че това ще помогне.

Пакъ утихна . . . Нищо друго, освѣнъ свѣткавица и грѣмъ, но непрѣставаха. Виждашъ това и мислишъ, че гледашъ нѣкой умиращъ и се молишъ по-скоро да умре. Така бѣ и сега. Нека бжде, що ще бжде! Да прѣстане поне тая страшна тишина . . .

Изведнажъ блѣсна . . . Почна и тропотъ . . . Стъклата по прозорцитѣ взеха да се чупятъ и да хвърчатъ на парчета изъ училището. Писькътъ се повтори . . .

— Мирно!

Не помага!

А градътъ бришеше всичко: и клоне, и листи, и трѣва. Клоне падаха отъ дърветата като съ брадва отсичани, отъ кжщитѣ падаха парчета керемиди . . . Мрачевина навсѣкждѣ, а градъ сипи ли се сипи като изъ скжсанъ човаль; вѣтърътъ напѣва, духа и коси всичко като съ остра коса . . . И най-стари хора въ селото такова нѣщо не сж запомнили. Градътъ падаше като буенъ порой. Побѣлѣ земята, а изъ двора текатъ потоци ледъ.

— Смаза всичко! — каза жена ми, която бѣ дошла при мене.

— Всичко! рекохъ азъ.

— И царевицата ще пострада!

— Бе нито клонче, нито сламка, нито овошка ще остане! Дори и дървесата ще пострадатъ!...

И двамата мълчимъ.

— А какво ще стане съ оня народъ?

Азъ свихъ раменѣ.

— Съ какво ще се изхрани?

— Не зная!

— Та и ливадитѣ съсипа!

— Всичко!

— А какво ще стане съ добитъка?

— Не зная!

И пакъ млъкнахме.

Азъ правя цигара и пуша, а то вали непрѣстанно... На минути по-смекчи, па послѣ захване съ по-голѣма яростъ...

— Та това нѣма никога да прѣстане! — рече жена ми отчаяно.

Азъ свихъ раменѣ. Изваждамъ часовника и гледамъ:

— Двайсетъ минути какъ вали! — рекохъ.

— Ха-де!

— Какво е?

— Тече.

— Ами че? . . .

— Дай да приберемъ нѣщата! — каза тя. И докато нѣщо поприбрахме въ друга стая, градушката зе да намалява. Въ стаята стана по-свѣтло. Поглеждамъ прѣзъ прозореца: къмъ западъ вече почнало да се разведрява. Погледнахъ часовника: четири и половина.

Сломено е всичко! . . .

Нещастни мжчениче, робе незаробенъ, ти земедѣлецъ! . . . Каквото си работилъ, на как-

вото си се радвалъ, около което трудъ и потъ
си лѣялъ прѣзъ десетъ мѣсеца — опропасти се
за половинъ часъ! . . .

46. Градушка.

П. К. Яворовъ

Прѣваля пладне. Задухъ страшенъ.
И всѣки дигне взоръ уплашенъ,
Съ ржкавъ избрише си челото
И дълго гледа къмъ небето,
А то сивѣе мъгловито;
И слънцето жълтѣй сърдито:
Отъ югъ бухлатъ се облакъ дига,
Пълзи и вече го настига;
По-долу вирнали главитѣ
И други . . . Знакъ е — чуй пѣтлитѣ.
А гжски около рѣката
Защо размахали крилата,
И тѣ сж глупи закрѣщѣли,
Какво ли сж орали, сѣли?

Върни се, облако невѣренъ,
Почакай, пакостнико черенъ,
Недѣля-двѣ . . . ела тогази,
Страшилище!

А облакъ лази,
Расте и вий снага космата,
Заслания слънце; въ небесата
Тъмнѣй зловѣщо . . .

Срѣдство нѣма —
Ще стане пакъ бѣда голѣма.

На завѣтъ всичко се прибира,
Сърцето трѣпне, въ страхъ прѣмира,
Че горѣ димъ и адски тътенъ,
Вихрушка, прахъ . . . Ей сводѣтъ мжтенъ,

Продранъ запалва се — и блѣсъкъ —
И още — пакъ —

О, Боже!

Трѣсъкъ

Оглася планини, полета, —

Земя трепери... Градъ! — парчета —

Яйце и орѣхъ...

Спри... недѣй...

Трудъ кървавъ, Боже, пожалѣй!...

Но свърши. Тихо грѣмъ послѣденъ

Загльва нѣгдѣ надалече

И влѣкъ на стадо — вихъръ леденъ,

Подгоня облацитѣ вече.

А ето слънчице огрѣло,

Тжжовно гледа върволица

Отъ стари, млади и дѣчица,

Забързали навънъ отъ село;

Въ калъта подпрѣтнали се боси,

Глави неволнишки навели,

Отиватъ, — черно зло ги носи

Въ нивята грозно опустѣли.

Че тамъ жетварка — бѣсна хала —

Просо, пшеница, рѣжъ, ечмени —

Безредно, зрѣли и зелени,

И цвѣтъ — надежди е пожнала...

47. Гоце Дѣлчевъ.

П. К. Яворовъ.

Азъ бѣхъ другарувалъ съ Гоце Дѣлчевъ вече дълго време въ София, другарувахме и послѣ изъ Македония. Но помисля ли за него, той изпква въ въображението ми само такъвъ, какъвто го гледахъ тоя първи день на турска земя. Сега Гоце не бѣше чудатиятъ обитателъ на Софийския хотелъ Батембергъ, а оня прос-

лавенъ войвода, когото цѣль народъ възпѣва въ своитѣ плѣнително задушевни пѣсни. Той бѣше войводата, който изпраца поздравъ на гората да му засѣни сѣнка дебела, да му приготви вода студена — и гората слуша. Той бѣше войводата, който заповѣдва на пашитѣ мирни да мируватъ, золумъ да не струватъ — и пашитѣ треперятъ. Той бѣше най-послѣ войводата, който говори, че негова е майка — земята македонска, а пѣкъ родъ-роднина — сговорна дружина — и че туй му стига... Той стои прѣдъ очитѣ ми все такъвъ, съ бѣль арнаутски фесъ и тъменъ шалъ на хубава обла глава, въ сиви шаячни дрехи — куртка и панталони, които очертаватъ здравитѣ форми на срѣденъ рѣстъ фигура. Все такъвъ — съ облѣчено само на лѣвия ржавъ тъмно-сиво кепе, съ опънати до колѣнѣ орѣхови чешири, въ прѣстегнати цървули, съ кама, револверъ и патронташъ на кръста, съ прѣметната задъ рамо свѣтла манлихера — всичко това придаваше особна дива прѣлестъ — Гоце приличаше на нѣкое хайдушко божество! Азъ още се заглеждамъ въ голѣмитѣ кафяви очи, които озаряваха неговото мургаво лице съ погледъ, обикновено кроткъ, но готовъ да заблести като ножъ при всѣка тревога. И ловя тамъ нѣщо извънредно меко и сжщеврѣменно упорито, нѣщо много нѣжно и пакъ заповѣдническо, кой знае какъ мечтателно и винаги стремително и побѣдно. Ловя онова, което бѣше Гоце — въ своята мисълъ и чувство, въ своето историческо дѣло, въ своя животъ до сетенъ часъ.

За пръвъ пжтъ въ Разлога азъ виждахъ Гоце между народа, виждахъ и всичкото му обаяние като агитаторъ. Седналь по турски срѣдъ събранието, виещъ цигара слѣдъ цигара, ту спокоенъ и хладенъ, ту червенъ и пламененъ,

Гоце не учеше, а разсжждаваше, не проповѣдваше на другитѣ, а изповѣдваше самъ себе си. И той прѣливаше ярката свѣтлина на душата си у слушателитѣ по ония най-сигурни пѣтища, които често пѣти не сж, освѣнъ единъ лжчъ въ погледа, една нота въ гласа или едно скръшване въ движението. Така необикновената любовъ н вѣра на тоя необикновенъ човѣкъ ставаша любовъ и вѣра на цѣлия народъ. И Македония се кѣлиѣше въ негово име . . .

48. Хайдушка пѣсенъ.

П. К. Яворсвъ.

День денувамъ — кѣтища потайни,
Нощъ нощувамъ — пѣтища незнайни;

Нѣмамъ тато, нито мама —

Тато да ругае,

Мама да ридае . . .

Лѣле моя,

Ти Пиринъ планино!

Море черно

Цариградско вино.

Съ врагъ врагувамъ — мѣра споредъ мѣра,

Съ благъ благувамъ — вѣра зарадъ вѣра;

Нѣмамъ братецъ, ни сестрица —

Братецъ да ме хвали,

А сестра да жали . . .

Лѣле моя

Сабя халосия!

Море люта

Одринска ракия.

Богъ богува — нека си богува,

Царъ царува — вѣка ли царува?

Нѣмамъ либе — първа обичь —
Мене да очаква,
Мене да оплаква . . .
Лѣле моя
Пушка огнебойка!
Море тънка
Солунска дѣвойка.

49. Народнитѣ приказки.

Както човѣкъ отдѣлно, така и човѣчеството изобщо има свое дѣтинство. Това дѣтинство е онова прастаро, незапомнено врѣме, когато хората отъ всички племена сж живѣели пастирски и ловджийски животъ, когато нѣмало и поменъ за нѣкаква писменостъ. Въ това врѣме човѣкътъ наблюдавалъ е природата, която го окржжавала, и сички явления въ нея си обяснявалъ посвоему. Изпървѣнъ той е забѣлѣзалъ чуднитѣ промѣни въ природата: отъ една дребна сѣмка виждалъ да изниква и израства грамадно дърво, или прѣкрасно, хубаво цвѣте. Него сетнѣ го изненадали силнитѣ природни явления — страшнитѣ бури и вихри, гърмотевицата и свѣтковицата; удивлявали сж го изгрѣвътъ и залѣзването на слънцето, звѣздната нощъ, мѣсецътъ. Всичко това занимало е любопитния човѣкъ, а като не можалъ да си обясни и най-проститѣ явления, той е измислилъ разни приказки за живота на силната и хубава природа. Въ прости приказки хората като малки дѣца сж приказвали за природнитѣ сили, които си ги прѣдставяли и изобразявали въ разни образи. Наблюдавали сж водата и сж приказвали за нея като за нѣкой страшенъ аждеръ (ламя) съ три глави; виждали сж, какъ бурята изкрѣтва грамадни дорвета, и мислѣли си, че това върши нѣкаква хала; чувствували сж

по-голѣмата сила на звѣроветѣ изъ горитѣ и сж разказвали, че животнитѣ сж страшни за човѣка, но тѣ могатъ да му бждатъ и полезни, стига той да се сприятели съ тѣхъ.

Подъ влияние на тия обстоятелства сж се създавали народнитѣ умотворения, които се наричатъ приказки. Въ приказкитѣ се виждатъ дѣтинскитѣ възгледи на първитѣ хора върху природата и живота. Отъ тѣхъ се вижда, какъ хората не сж умѣли да отдѣлятъ сж шественитѣ, истинскитѣ нѣща отъ привиднитѣ, а сж мислѣли, че и животнитѣ сж имали умъ и разумъ както хората, че и тѣ сж могли да говорятъ помежду си, да се събиратъ въ общества и пр., та затова сж съставяли приказки за тѣхъ както и за себе си. Всички прояви около себе си тълкували сж ги фантастично; тѣхната фантазия била силна и бърза както на малкитѣ дѣца. За това и приказкитѣ сж много фантастични. Приказката не е свързана съ нищо. Тя приказва за хора, за които не се знае нищо опредѣлено — ни народностъ, ни земя, ни име. Главни херои въ приказката сж: единъ царь, неговитѣ синове и дѣщери, едно момче, единъ овчарь или нѣкаква дѣвойка. Въ приказкитѣ ни най-малко не се държи смѣтка за мѣстото, дѣто става случката; тя става ту на нѣкакъвъ чардакъ, който не е ни небо, ни на земи, ту въ подводното жилище на дявола, ту въ далеченъ нѣкой свѣтъ, ту въ кулата на змѣйски царь, ту въ нѣкоя пещеря и пр. Приказкитѣ не обръщатъ внимание и на врѣмето. Въ единъ мигъ се прѣминаватъ грамадни пространства; цѣлъ градъ се иззидва за седемъ дена, а за една нощъ се изврѣшватъ многобройни и трудни дѣла. Въ приказкитѣ е всичко възможно. Въ тѣхъ лисицата може да се обърне на кукумявка, кукумявката

на лисица; въ сърцето на лисицата може да се намѣри птица, въ птицата юнаштво; прѣстенитѣ могатъ да бждатъ отъ звѣзда, отъ мѣсець и отъ слънце. Юнацитѣ въ приказитѣ изврѣшватъ невѣроятни подвизи: убиватъ хали, змии троеглави, змѣйове, надлъгватъ дявола и др., а въ подвизитѣ имъ помагатъ свѣрхестествени сили, рибя луспа, мравче крило, орлово перо, нѣкакви баби и др.

Така въ приказитѣ се е смѣсило дѣйстви-телното съ чудесното, истинното съ измисленото.

Человѣчеството обаче прѣкарало е своето дѣтинство; то се е развивало умствено, изнамѣрило е писмеността и вървѣло напредъ въ всички страни на живота. Но народътъ не е забравялъ своитѣ древни приказки. Проститѣ и малограмотнитѣ хора и до днесъ разказватъ приказки за забавление. А за това пъкъ иматъ и сгодни случаи. Прѣзъ дългитѣ зимни ноци около огницата, покрай овцитѣ, по седѣнкитѣ—всѣкога и всѣкждѣ сж се приказвали и още се приказватъ най-различни приказки. Най-любопитни разказвачи сж бабичкитѣ, които забавляватъ съ своитѣ хубави приказки любопитнитѣ си внучета.

50. Плѣхъ и костенурка.

Ст. Михайловски.

Дрѣтъ нѣкой плѣхъ, въ грабежи затлѣстѣлъ,

Еднажки срѣщналъ костенурка

И тѣй ѝ се присмѣлъ:

„Отъ тази костена черупка

Кога ще се освободишь?

До край ли ще седишь

Въ тази черна дупка,

Въ студени тозъ затворъ?

Защо търпишь

Туй дълго робство, тозъ позоръ....?

Вижъ мойто жилище... На, онзи тамъ дворецъ,
Богато украсенъ, потъналъ въ свѣтлина...

Тамъ на живѣйме ний,

Азъ—тоестъ—и единъ държавенъ голѣмецъ.“

— Не, отъ сждбата си не се оплаквамъ азъ!

Отвърна тогазъ

Суководната гадина:

Азъ съмъ свободна домакиня

Въ сиромашки домъ, но въ дома си живѣя азъ,

Гризане!

А твойтѣ палати сж людско стежанйе,

А твойтѣ богатства сж хорско иманйе!

51. Коледенъ млинъ.

Ат. Т. Илиевъ.

На нѣкои мѣста бѣдникъ наричатъ голѣмия пѣнь, който се туря на огъня вечеръта срѣшу Коледа и се остава да гори и тлѣе дору до Богоявление, а по други мѣста тѣй зоватъ коледния млинъ (пита, баница) съ стара пара. На бѣдни вечеръ, като положатъ трапезата, нареждатъ отгорѣ всички ястия съ бѣдника, а подъ трапезата турятъ рѣженица, трици и орѣхи въ една дървена паница. Послѣ запалятъ една вощена свѣщъ на млина, мжжѣтъ или жената взима кадилницата и прикадва съ темянъ пѣрвѣнъ трапезата три пѣти, а сетѣ всичкиѣ стаи, прустове, зимници и кжтове, па я остава прѣдъ иконата, дѣто залѣпва и свѣщъта да догори. Насѣдатъ всички, домакинътъ и домакинята взиматъ съ двѣтѣ си рѣцѣ бѣдника, молитвуватъ да е здрава и спорна годината, па го разчупватъ: у когото остане по-голѣмата часть, той ще е по-здравъ прѣзъ годината. Слѣдъ това домакинътъ начева да чупи всѣкиму по една часть: най-напрѣдъ отдѣля часть за света Богородица, послѣ — за кжщата, за нивата, за лозята, за

ливадитѣ, за себе си, за съпругата си, за дѣцата си, за слугитѣ. Всѣкой дири въ своята часть парата, па, комуто се падне, той ще е честитѣ прѣзъ годината и ще ползува и другитѣ. Слѣдъ като се навечерятъ, вдигатъ трапезата, както е наредена съ останалитѣ ястия, и я турятъ прѣдъ иконитѣ, като казватъ: „Да вечеря и света Богородица,“ и тамъ стои до заранѣта, като гори и кандилото. На други мѣста по селата бѣдникѣтъ бива голѣмъ хлѣбъ и съ изображения върху него на нѣкои нѣща, споредъ занаятията отъ поминѣка на домашния: ако е шивачъ, изображение на игла, на прѣстникъ, ножици; ако е орачъ, волове съ орало; ако ли е скотовѣдецъ — овчаръ съ стадо.

52. Борисъ и Симеонъ.

Ив. Вазовъ

Това бѣше прѣди хиляда години, тъкмо на 2 май 907 година.

Слънцето и тогава пакъ тѣй лжчезарно грѣеше отъ синьото небе надъ хубавата бѣлгарска земя; вѣтретѣ пакъ тѣй нѣжно шепнѣше въ зеленитѣ гори; славеитѣ пѣха въ клонитѣ на дървесата; клепалата на манастиритѣ ехтѣха въ планинскитѣ самотии; оралата на орачитѣ теглѣха черни бразди по полетата ѝ.

Въ единъ старопланински манастирь, въ вѣчното мълчание на двора му, него день царуваше тревога.

Братята съ угрижени лица, съ безпокойни погледи се щурѣха по трѣвясалитѣ плочи, влазяха бързо въ една килия и излазяха изъ нея съ още по-угрижено лице и наскърбени очи.

Защото въ тая килия сега бѣ на смъртно легло единъ старъ седемдесетъ и петъ годишенъ инокъ.

Той лежеше на просто сламено легло.

Дневниятъ свѣтликъ, като минуваше прѣзъ запрѣченото съ желѣзни прѣчки прозорче, освѣтяваше блѣдно, изпито лице съ дълга бѣла брада, която покриваше голѣма часть отъ гърдитѣ на стареца, облѣченъ въ бѣдно монашеско расо.

Смрѣтътъ вече туряше печата си на лицето на пѣтника къмъ другия свѣтъ. То имаше изражение неземно, нечовѣшко, и нищо вече отъ тревогитѣ на тоя миръ не се отражаваше по спокойното му и високо чело.

Само дълбоко хлѣтналитѣ му очи свѣтѣха и живѣха. Пламъкътъ на живота, почти напусналъ това изнурено тѣло, сѣкашъ, се бѣ събралъ и сгжстилъ съ всичката си яростъ въ очитѣ. И тѣхниятъ погледъ, дълбокъ и властенъ, погледъ на умиращъ орелъ, пробиваше голата стѣна, летѣше въ пространствата, надъ безкраиния прѣдѣлъ, надъ всичко, що се простираше между Охридското езеро и Унгарската равнина.

Тоя смрѣтникъ бѣше царъ Борисъ.

Очитѣ свѣтѣха и очакваха.

— Иде ли? — пошушнаха безкрѣвнитѣ устни.

Присѣтствуващитѣ братя отговориха:

— Наближава.

Погледътъ на умиращия царъ блѣсна.

— Много се бави, а смрѣтътъ бърза . . . избѣбра Борисъ. Искамъ да го видя.

Малко врѣме мина, и въ манастирския дворъ голѣма шетня се чу. Клепалата зачиха; конски подкови зазвѣнтѣха по плочитѣ, зачаткаха саби.

Влѣзе бързо единъ величественъ, въ разцвѣта на мжжествена сила и красота човѣкъ, съ златенъ шлемъ на глава, облѣченъ въ багреница, и падна на колѣнѣ прѣдъ леглото на умиращия, цалувайки и покривайки съ сълзи костеливата му рѣка.

— Тате! — пошепна порфиносниятъ мжжъ.

— Симеоне! — пошепна инокътъ.

И, като му стисна съ студениятъ си костеливи ржцъ неговитъ силни, топли и юнашки ржцъ, продума:

— Велики сине, напускамъ тоя свѣтъ и земята, която обичахъ, и народа, за който милѣхъ. Слѣдвай мжжествено за вѣта ми, слѣдвай сѣтъй славно изъ мжчния пжтъ, който азъ напуснахъ поради безсилието на старитъ години; сѣй правда въ царството, сѣй свѣтлина; да царува подъ твоята сѣнка правдата Божия и истината на Христовото слово. Люби тая земя, както азъ я любихъ, и нека срѣдъ славата на твоето побѣдносно оржжие цѣвти въ нея миръ и щастие, и добродѣтели, и нека възвеличишъ до небесата името си, и нека вѣковетъ го помнятъ съ почитъ, и поколѣнията да го произнасятъ съ гордостъ. Да озари Богъ твоята мисль и да укрѣпи твоята дѣснаца за слава и радость на народа ми.

И, като рече тия думи великиятъ старецъ, благослови пакъ сина си и прѣдаде Богу духъ.

И Симеонъ раздра царската си багреница и облѣ съ горещи сълзи истиналата ржка.

Навѣнъ клепалата забиха тържествено и скръбно. Плачъ и ридания се чува на двора.

Въ килията бѣше тихо.

Симеонъ, колѣничилъ прѣдъ смъртното легло, облѣнъ съ сълзи, се молѣше.

Навѣнъ клепалата биеха скръбно и тържествено . . .

53. Царъ Симеонъ.

Я. П. Полонски.

Стари Симеонъ обсажда
Цариградъ послѣденъ пжтъ:

Блѣскавъ въ портитѣ тарани
И оржжия звѣнтятъ.

Императору Роману
Вѣсть провожда Симеонъ:
„Или ми глава прѣкланяй,
Или мой е твоя тронъ.“

Нѣма изходъ. Византийски
Императоръ гордѣливъ
Вѣвъ трирема позлатена
Плува блѣдъ и мълчаливъ.

Иде съ дарове богати,
Бърза сплашени Романъ;
Разпрострѣлъ се е прѣдъ него
Симеоновия станъ.

Ето той на брѣга излѣзва,
Па испраща дарове.
Гледа: прахъ се дига — идатъ...
Блѣскавъ копья, щитове.

Идатъ храбритѣ войводи,
Иде самъ и Симеонъ.
Императора прѣстжпя
И направа му поклонъ.

И очи той хитро свежда
Прѣдъ юнашки погледъ строгъ
И шепти, че милостиви
Казаль е да бждемъ Богъ.

И поддава се на хитрий
Византиецъ Симеонъ:
Той смутенъ е, той отвръща
На поклона съсь поклонъ.

И пощада обѣщава,
Обѣщава дълъгъ миръ—
И спасений императоръ
Дава на вразитѣ пиръ.

Пѣсъчливий хлѣмъ догорѣ
Цѣлъ отъ шатри се бѣлѣй;
Скжпо цариградско вино
По килимитѣ се яѣй.

И двамината монарси
Раздѣли ноцъта едвамъ.
Императора отплува
Въ своята трирема самъ.

Царьтъ връща се; и гледа
Околъ въ лунний блѣскъ той
Гробоветѣ и слѣдитѣ
На недавнашния бой...

Прѣдъ умислени войводи
Язди Симеонъ сърдитъ;
Блѣска повечъ отъ звѣздитѣ
Неговия златенъ щитъ.

Изведнажъ се мѣрна сѣнка
Врѣхъ скали край пжтя — тамъ,
Дѣ чернѣятъ кипариси
Около стариненъ храмъ.

Нѣкакъвъ монахъ прѣгърбенъ,
Съ патерица, бѣлобрадъ;
Кръстъ бѣлѣй врѣхъ черно расо —
Гледа трепналата рать.

Скрѣбъ дълбока, безутѣшна
Вѣй отъ блѣдно му лице,

И провиснаха ржави
Отъ протегнати ржцѣ.

Дръпна сепнато юздитѣ
И изтрѣпва Симеонъ:
Гласъ иночески той чува —
Полу-ропотъ, полустонъ:

— Що стори ти, славни царю
Всеславянски? Види Богъ:
Ти на мюсюлмани грозни
Даде ключа на възтокъ!

Та затуй ли Господъ сила
Христианска освети,
Своето призваніе свето
За да не изпълнишъ ти?

Ни съюзи, ни коварство
Цариградъ ще да спасятъ!
Вечъ за този родъ развратенъ
Наближава страшенъ сждъ!

Царю български, въ дѣсница
Божа твоя мечъ бѣ — знай:
Ти го хвърли — и прѣдаде,
И погуби родний край!

Виждамъ ази потоци кърви,
Бездна, ужаси, злини:
Никждѣ се вечъ не чуе
Звънъ камбаненъ въ свети дни.

И народа твой ще влачи
Страшно иго вѣкове,
И ще стане той, и, „братя,
Помогнете!“ ще зове.

Що стори ти, славни царю? . . .
Като гръмнатъ останà
Симеонъ, па сви юздитъ,
Дигна се на стремена.

И съсъ щитъ се той затули
Отъ ужасния чернецъ,
И стремглавъ напрѣдъ се втурна
Катъ отъ срѣща съсъ мъртвецъ.

54. Василь Кънчевъ.

Въ редицата дѣйци по възраждането на българитъ въ Македония почетно мѣсто заема свѣтлиятъ образъ на Василя Кънчевъ, роденъ въ Враца на 14 юлий 1862 г. Първоначалното си образование Кънчевъ добилъ въ родното си мѣсто, гимназиално въ ломската реална гимназия. Умъ питливъ, душа гореща и любознателна, той е горѣлъ за наука, за по-високо образование. Слѣдъ едногодишно учителствуване въ Враца, дѣто е отворилъ читалище „Развитие“, въ 1885 година заминалъ за Харковъ да слѣдва по естественитъ науки. Тукъ се запозналъ съ професоръ М. Дриновъ, който отпослѣ така високо го цѣнише. Избухналата наскоро сръбско-българска война го отклони отъ университетскитъ занятия: като доброволецъ, Кънчевъ се явява въ първитъ редове между защитницитъ на отечеството. Слѣдъ войната той заминава на западъ да слѣдва по химия първо въ Мюнхенъ, послѣ въ Щутгардъ; но, сериозно заболѣлъ, напуска послѣдния семестъръ на университета.

На 1 септемврий 1888 год. В. Кънчевъ е вече учителъ въ солунската мъжка гимназия. Оттукъ се започва неговата плодотворна обществена и литературна дѣйность. Роденъ въ Враца,

Кънчевъ обикна Македония дълбоко като най-нѣженъ синъ и се прѣдаде всецѣло да служи на нейното възраждане и съ перо и съ дѣло. Вънъ отъ училището Кънчевъ бѣ учителъ народенъ въ пълния смисълъ на думата. Въ живи разговори той будѣше съзнание и вдъхваше смѣлость къмъ народополезна работа у всѣкого, съ когото бесѣдуваше. Самъ той скоро захвана своитѣ екскурсии по изучването на Македония, най-напрѣдъ отъ най-ближнитѣ мѣста до Солунъ, удавени въ вълнитѣ на еленизма, като селата Киречъ-Кьой, Айватово, а продължи послѣ въ казалийскитѣ центрове — Лжгадина, Дойранъ, Енидже-Вардаръ, Велесъ, па стигна до Охридъ, като прѣброди цѣли области и долини на Македония, които той така обстойно описа въ редъ цѣнни съчинения. За неговата безкористна и безукоризнена дѣйность, за неговата прѣданность къмъ дѣлото, на което служеше, екзархията му повѣри единъ отъ най-високитѣ постове — *екзархийски инспекторъ* на българскитѣ училища въ вилаетитѣ. Тая длъжность Кънчевъ изпълнява съ увлѣчение. „Командировашъ ли го по обиколка, той съ прѣкрасенъ докладъ ще ти даде пълна картина на извършеното си; повикашъ ли го за справка или за освѣтление по работа на училище, црква, община, той въ неизчерпаемия си запасъ всестранни свѣдѣния винаги ще намѣри съ какво да те освѣтли и ти даде мнѣние. Той всичко въ общественя животъ наблюдаваше и изучаваше, та и всичко знаеше. Тоя свѣтълъ умъ, тоя прѣкрасенъ работникъ бѣ незамѣнимъ за нашето учебно дѣло,“ говори Негово Блаженство Екзархътъ, щомъ стане дума за Кънчева.

Писателската дѣйность на Кънчева, която ни смайва съ своята плодовитость, захваща пакъ отъ Солунъ. Първиятъ му книжовенъ трудъ е

разказътъ „Вуйка ми и азъ.“ Слѣдъ него се заредиха едно слѣдъ друго все по-важни и по-важни съчинения, въ които той, наредъ съ научнитѣ изслѣдвания върху всички страни на бита и положението на населението, културата и естествентѣ богатства, въ художествени картини ни рисува и прѣлеститѣ на Македония. Най-крупно между всичкитѣ му съчинения, вѣнецътъ на неговата литературна дѣйностъ, е трудътъ му „Македония — етнография и статистика,“ който е достатъченъ да отреди на автора едно отъ най-почетнитѣ мѣста въ нашата научна книжина.

Увлѣченъ въ политическа активна дѣйностъ отъ края на 1897 г., Кънчевъ бѣ избранъ отъ Враца за депутатъ въ Народното събрание, на което стана и подпрѣдседателъ. Прѣзъ 1902 год. вече той е и министеръ на просвѣщението. Като такъвъ Кънчевъ почина отъ мъченическа смрътъ на 24 януарий 1902 г. И тоя ревностенъ будителъ на българската мисль и самосъзнание, тоя първостепененъ общественъ дѣецъ, тоя талантливъ и плодовитъ писателъ, най-добриятъ изслѣдвачъ и znaleцъ на Македония, цѣль посветенъ на честно и вѣрно служене, бѣ покосенъ, стана невинна жертва на нашитѣ обществени недъзи.

55. Прѣградитѣ на България.

Ив. Вазовъ.

Балканъ, Родопи, Шаръ, Пиндъ, Рила,
Напразно гордата сждба
Помежду насъ ви е турила
Като граница за дѣлба.

Ний пакъ едно сме, пакъ сме сбрани,
Прѣграда нѣма нашия гласъ;

Пространства, прѝлѝзи, балкани
Не значатъ нищо зарадъ насъ!

По-лесно бихте зидъ турили
Зарадъ орловитѝ крила;
По-лесно бихте раздѝлили
На двѝ гърмовната стрѝла.

Но не насъ, о гори надмѝнни,
(Берлинъ, отъ тебъ се не боимъ!)
Прѝдъ нашѝтъ идеалъ свещени
Вий сѝнка сте, мечта и димъ.

Що би могла стихийнна сила?
Що могатъ нашитѝ врази?
Насъ сврѝзватъ вѝкове, теглила,
Насъ сливатъ океанъ сълзи.

Насъ сврѝзва минало страдално,
Еднаква кръвъ, езикъ, сждба,
И духъ и нѝщо нераздѝлно,
И цѝло бждеще съ борби.

56. Ниагарскиятъ водопадъ.

Алеко Константиновъ.

. . . Ниагарскиятъ водопадъ! Ето го! . . .
Много минути се изминаха, додѝто се свѝстихме.
Всички наблюдатели бѝха вцѝпенени като
въ жива картина. Не очудване, не възхище-
ние, не! Едно безгранично благоговѝние
бѝ отпечатано по лицата на всички! Като че
не прѝдъ творение Божие, а прѝдъ самия Богъ
тѝ бѝха изправени . . . Който може, нека опише
тая картина; който може, нека я фотографира,
нека я нарисува! . . . Азъ не мога.

Задъ каменната ограда, надъ която сме се

надвели, налѣво падатъ буйни кждрави снопове разпѣнена вода и се губятъ на стотина метра долу въ една кипеща пѣнлива маса, отъ която се възнася силно бумтене; воденъ елмазенъ прахъ изхвърга тази кипеща маса; този прахъ по-нависоко се разрѣдява, прѣвръща се въ прозрачна пара, и слънчевитѣ лжчи, като се прѣломяватъ въ нея, образуватъ полугржгла небесна джга. Двата крайща на джгата сж натопени въ разбитата и омаломощена вода, която скача отъ водопадитѣ и напѣлня цѣлата пропастъ на около два километра дължина и половина километъръ широчина. Тази падаща вода, която е до лѣвата ни страна, е отцѣпена отъ общата маса на американския водопадъ съ една малка скала, задъ която се устремява въ бездната още по-буйна маса стотина метра широчина. Погледнатъ отсрѣща, отъ канадския брѣгъ, този водопадъ изглежда като трептеща маса, отъ кждрави снопове пѣна, между които личатъ свѣтло-зеленитѣ ивици на неразбитата вода. Задъ водопадътъ е островътъ на „Тритѣ-сестри,“ отдѣто се вижда на голѣмо разстояние водата, която припка между каменитѣ и, полуразпѣнена прѣдварително, устремява се въ хаоса на канадския водопадъ, нареченъ „Водопадъ на конската подкова.“ Ето дѣ е чудото на Ниагара! На повече отъ двѣстѣ метра широчина върху една полукржгла вдлѣбната скала съ форма на конска подкова въ срѣдата пада непрѣкъснатата маса ослѣпителна блестяща пѣна на стотина метра дълбочина. Долу — адъ. Нѣщо ври, кипи, бѣснува се, гърми, като че потръсва цѣлата околностъ; снопове пѣна се мѣтатъ като фонтани нагорѣ; воденъ прахъ обсипва цѣлия водопадъ и надъ него ти виждашъ ясно, какъ се възнася къмъ небесата водната пара, и прѣдъ очитѣ ти

се образуватъ облаци, които, колко по-нависоко, толкова повече се сгъстяватъ и като че се вкаменяватъ надъ водопада. Какъ ли ще изглежда това въ свѣтла лунна нощъ!

Долу обикалятъ нѣколко параходчета. Горкитѣ! какви нещастни, колко мизернички изглеждатъ тѣ прѣдъ разпѣненитѣ отпрѣдѣ имъ гиганти.

57. Новата година на единъ злочестникъ.

Ив. Ев. Гешовъ.

Всрѣдъ нощъ срѣшу новата година единъ старецъ стоялъ на прозореца си и гледалъ съ погледъ на отколѣшно отчаяние ту нагорѣ на неподвижното украсено съ звѣзди небе, ту надолу на тихата снѣгопокрита земя, на която никой не билъ толкозъ злочестъ, колкото него. Уви! гробътъ му стоялъ близу до него, покритъ само съ снѣга на старостта, а не и съ зеленината на младостта; и той нѣмалъ нищо да изнесе отъ тоя богатъ свѣтъ, нищо, освѣнъ мечти, грѣхове и болести, едно съсипано тѣло, една опустѣла душа, сърце, пълно съ отрова, и една старостъ, пълна съ разкаяние. Неговитѣ хубави младини се въртѣли сега около него като призраци и го дърпали къмъ свѣтлата оная заранъ, когато за пръвъ пжть баща му го турилъ на кръстопжтя на живота, кръстопжть, който надѣсно, по видѣлата пжтека на добродѣтелята, води къмъ една широка и мирна страна, пълна съ свѣтлина и плодове, и ангели, а налѣво сваля къмъ къртинитѣ на порока, въ една тъмна яма, пълна съ накапала отрова, пълна съ разярени змии и мрачни задушителни п̀ари. Сега той усѣщаль, че змиитѣ сж около гърдитѣ му и че капятъ отровни капки на езика му; той билъ тръгналъ изъ лошия пжть.

Безчувственъ и съ една неизразима жалостъ викналь той сега нагорѣ къмъ небето: „Върни ми младостъта! О, тате, тури ме пакъ на кръстопжтя, за да мога другъ изборъ да направя.

Но баща и младостъ отколѣ вече били заминали. Както гледалъ изъ прозореца, сторило му се, че видѣль блудещи огньове да играятъ надъ блатата и да изгасватъ надъ гробищата, и извикаль: „Това сж моитѣ луди дни!“ Видѣль една звѣзда да бѣга отъ небето, да блѣсва въ падането си и да се изгубва въ земята. „Това съмъ азъ!“ извикало разкъравеното му сърце и усѣтило змийскитѣ зжби на разкаянието, че се вхаватъ дълбоко въ ранитѣ му.

Послѣ дошелъ въ умиление, погледналь около хоризонта и далече надъ земята и помислиль за приятелитѣ на младостъта си, които сега били по-честити и по-добри отъ него, учители на свѣта, бащи на честити дѣца и благословени мжже, па рекълъ; „О, и азъ можахъ като тая първа нощъ отъ новата година безъ сълзи да прѣкарамъ, ако желаехъ. — Ахъ, и азъ можахъ да бжда честитъ, мили родители, ако бѣхъ изпълнилъ молитвитѣ и наставленията, които ми давахте на нова година“!

Той не можаль вече да гледа — закриль си очитѣ — хиляди топли сълзи протекли въ снѣга, като че ли искали да изчерпятъ извора си, и той плачешкомъ извикаль пакъ полека, и безутѣшно, и безчувствено: „Дойди надирѣ, младостъ, дойди надирѣ“!

И тя дошла надирѣ, защото всичко това не било друго, а само единъ страшенъ сънь срѣщу нова година: той билъ още младъ. Само неговитѣ погрѣшки не били сънь. Той благодарилъ на Бога, че като младъ още можаль да се върне отъ калнитѣ пжтеки на пророка и да влѣзе пакъ въ

видѣлия пжтъ, който води къмъ земята на изобилието.

Върни се съ него, млади читателю, ако стоишъ и ти въ кривия пжтъ като него: ще дойде день, когато тоя страшенъ сънь ще бжде твой сждникъ; па и да се кжсашъ, да викашъ тогава: върни се, младостъ! младостъта не ще се върне вече.

58. Просякиня.

~~Стевети~~

Слѣдъ пиръ разкошенъ с'мисли азъ засмѣни
По тъмно връщахъ се домъ;
В'кальта върѣдъ улицата на колѣнѣ
Мома зърнахъ седи самъ.

Изнемощѣла, блѣдна, съ парцали
Увита, като ме съзрѣ,
Заплака жално и ржцѣ си мали
За милостиня тя прострѣ.

Хвърлихъ в'прѣстилка едина монета,
И, развълнуванъ отъ тжга,
„Иди“, казахъ, „при майка си: тя, клета,
С'плачъ може чака те сега“.

Видѣхъ на бузата ѝ суха, блѣдна
Усмивка тжжна заигра,
И, къмъ небето жално катъ погледна,
Прошепна: „майка ми умрѣ.“

Умрѣ, а тръпнатъ ми отъ студъ месата,
И гладъ ме мжчи всѣкой день;
Сираче съмъ, и никой на земята
Не мисли, не милѣй за менъ.“

Узнахъ, че добродѣтель е голѣма
Да жалимъ чуждитѣ бѣди;
Прѣдъ туй сираче голо срамъ хвана ме,
В'свѣта че съмъ щастливъ почти.

59. Дѣдо Славчо.

Веселинъ.

Помна много хубаво азъ дѣда Славча. Шестнайсетъ-седемнайсетъ години ще станатъ отъ св. Варвара, откакъ се е поминалъ, Богъ да го прости, ама, сѣкашъ, и шестдесетъ да се минатъ, пакъ нѣма да го забравя. Та забравя ли се такъвъ човѣкъ? Че неговата добрина и неговиятъ разумъ имаше ли ги нѣйдѣ? Ама какъвъ бѣше пѣкъ приказливъ и сладкодуменъ, па работенъ? Камъ сега такива хора?

И сега, сѣкамъ, че гледамъ прѣдъ очитѣ си дѣда Славча, толкова ми се е вгълпилъ въ ума. Единъ тѣй малко низкъ, бѣше малко трѣтлестъ, съ пълно и валчесто лице, съ набърчено чело, съ сиви очи, съ мекъ погледъ, съ рошави вѣжди и съ голѣми мустаци, безъ брада; косата и мустацитѣ му бѣха вече побѣлѣли; тѣй побѣлѣлъ го бѣхъ запомнилъ. И вече си бѣше здравъ и силенъ като мжжага, пѣргавъ и лекъ като момче. Като грабнѣше вилата на хармана, вѣтъръ, вѣтъръ — тѣй метлѣеше. А пѣкъ като летнѣше на планината за „Жглитѣ“, не можеше го стигна и Кръньо Моцата, който за день си дохваждаше отъ София.

Дѣдо Славчо носѣше лѣтѣ неподплатена а ба, а зимѣ — подплатена; опасваше се съ черенъ поясъ; чеширитѣ му бѣха прости, безъ гайтанъ, ама всѣкога чисти и яки; въ дѣлникъ се обуваше въ цървули и бѣли навуца, а въ празникъ той бѣше съ чорапи, обути възъ чеширитѣ

и съ старешки пантофи, каквито носятъ всичкитѣ прѣкарали хора. За въ празникъ дѣдо Славчо си имаше и друга аба, и друга шапка — по-нови и по-чисти, които никога се не сбрѣкваше да носи въ дѣлникъ. Дѣдо Славчо ходѣше въ черква много рано, най-рано отъ всичкитѣ. Кога се зачете канонътъ, той си дождаше да пообиколи добитъка, та пакъ бързаше да затече за евангелието.

И въ дѣлникъ дѣдо Славчо всѣкога ставаше рано. Други хора още спятъ, а той, едва се е зазорило, вече е на крака, и слушашъ го, че хваналъ да разправя и да нарежда: „Ха, кравитѣ издойте по-скоро, че говедарътъ сега ще викне, на биволицитѣ изнесете помията. Трици сготвихте ли на воловетѣ? Дѣ е ратаятъ? Ти да не забравишъ, на отсамната нива ще орешъ, а не на отвждната; па да захванешъ оня край откъмъ търна; въ срѣдата, дѣто има камени, на едно купче да ги нахвърлишъ; и довечера повечко да попасешъ воловетѣ, чу ли? Ами плѣвачки намѣрихте ли? Скоро ги викайте да вървятъ де! И огънятъ нека бжде по-голѣмъ. Що е загасналъ?“ Така ще нареди и настани за всичко, па го гледашъ, че зель два масури кукурузъ и храни кокошкитѣ и паптицитѣ на пезула. А тѣй правѣше дѣдо Славчо всѣка зарань. И всѣкога за всѣко едно нѣщо все самичъкъ ще покаже биле, какъ по-лесно и по-добрѣ да стане. Иде, да речемъ, при жетваркитѣ: тѣмъ ще покаже и разправи, доколко високо да жънатъ, какъ да не оставятъ класъ, какъ да стѣгатъ снопето; и все съ добромъ, все „така дѣдовото, така е по-добрѣ.“ Иде на оранъ при ратая и, ако е ратаятъ новъ и неопитенъ нѣкой, дѣдо Славчо ще хване сами да му покаже, колко да налегне ралото, какъ да му очисти ушитѣ; ще му разправи, като пусне, дѣка да пасе воло-

ветѣ, по кои слогове и долчини има по-хубава паша. А и съ овчари, и съ косачи, и съ всѣкакви работници така прави. По цѣль день той се не запира. Шомъ се върне отъ орача, хайде, възсѣда коня пакъ за ливадата да види, хубаво ли сж разрити къртиничинитѣ и дали е навадена ливадата, както трѣба. Оттамъ овчаря ще обиколи. И всичкитѣ: и овчарь, и ратай, все съ павурчето въ пояса ще ги посходи.

И затова дѣду Славчу работата вървѣше все добрѣ. Имотенъ бѣше, и не малко. Имаше си отъ всичко, и отъ всичко по-множко. И нивицитѣ му около петдесетъ рала, и ливади тридесетъ, и нѣколко кози, и овцитѣ му двѣстѣ и толкова си, и коне цѣло ергеле, и биволицитѣ му, и кравитѣ му, и волове единъ чифтъ, и какво не. Вечеръ голѣмиятъ дворъ, дѣто сж саитѣ, се напълнѣше съ добитѣкъ. Той си имаше всѣкога ратай да работи съ воловетѣ; държеше по-малко измекярче да помага на ратая и да нагледва дома добитѣка. Имаше си и свой овчарь за овцитѣ.

При тая имотность, каквото си бѣ пѣкъ и добъръ и паметенъ, дѣдо Славчо бѣше много и на почить у хората. Тачеха го не само въ нашата махала, ами и въ цѣлото село. Отъ нашата махала всички се допитваха до него. И дѣдо Славчо всичко знае и всѣкиго ще на умъ и разумъ да научи. Той ще ти каже, и жабясалата крава какъ да излѣкувашъ, и съ метилясалитѣ овци, какво да сторишъ; ще те научи и на болното дѣте, какъ да помогнешъ, и немирния синъ-ергенинъ, какъ да обуздаешъ. Кога си нажаленъ, ще те утѣши, и пакостъ кога ти стане, ще ти помогне.

60. Калоянъ воюва . . .

Ив. Вазовъ.

Калоянъ воюва, почивка не дава
На своитѣ пълчища и на своя мечъ,
Границитѣ тласка на своѣта държава,
Блѣнътъ му крилати го носи далечъ:

На старото царство ширнитѣ прѣдѣли
Той гони и тритѣ му сини моря.
И буйния устремъ на орди му смѣли
Прѣзъ десетъ години нищо го не спрѣ.

Той прѣвзе Дринъ, Охридъ и Призренъ, и Скопие,
Взе Варна и Пловдивъ и съ кръвь ги обля,
Взе Бѣлградъ и Одринъ и остро си копие
Къмъ трепетни Цариградъ гнѣвно хвърля.

Той би Балдуина съ вѣрни си юнаци
И робъ го взе, графа Блуаски стѣпка
Съ коня си, на храбрия кралъ Бонифаций
Главата търкулна въвъ своитѣ крака.

Той франкитѣ смѣза, помощта имъ разклати,
Той гърцитѣ сѣче, маджаритѣ би,
И гостъ бѣше само въвъ своитѣ палати
Слѣдъ дълги походи и морни борби.

61. Даме Груевъ.

Посветенъ на великото дѣло за свободата на
роба още младъ, два̀сетгодишенъ, Даме Груевъ
прѣдставя изключителенъ примѣръ на неизчер-
паема енергия. Цѣли 15 години той работи
неуморно за великото дѣло, и нито житейскитѣ
несгоди, нито невѣжеството на народа, нито апа-
тията, нито прислѣдванията на властѣта, нито
прѣдателства, нито затворъ и заточение — нищо

не бѣ въ състояние да отчае или разколебае тоя гранитенъ характеръ. Той изброди цѣла Македония, и нѣма кжтъ, дѣто да не е посѣлъ сѣмето на свободата. А чудна дарба имаше той да проповѣдва, да убѣждава, да увлича. Той имаше способностъ да проникне въ душата на своя събесѣдникъ, да го схване още въ първия моментъ и да нагласи своята проповѣдь съгласно неговата природа. На смѣлитѣ той даваше крила, на страхливцитѣ вдъхваше куражъ и създаваше и отъ еднитѣ и отъ другитѣ работници за дѣлото.

Нѣма човѣкъ въ Македония, който да не познава Даме, или *Дамето*, както е извѣстенъ на всички, както го наричатъ другари и приятели, както го нарича и народътъ. Ако нѣкой не го е виждалъ, не се е срѣщаль съ него, той е чуваль за него, чуваль е за негова високъ патриотизъмъ, за неговата чутна, удивителна прѣданностъ на поробеното си отечество, чуваль е за неговата непримѣрна патриотична дѣйностъ. Основатель на Македоно-одринската революционна организация, той си остана централна личностъ, душата на нейното развитие прѣзь всичкото врѣме на живота си. Даме Груевъ е най-крупната, най-величавата личностъ въ новата история на Македония. По значението, което той има, по ролята, която той игра въ борбата на роба, той нѣма равенъ между борцитѣ. Дори легендарниятъ Гоце Дѣлчевъ иде подирѣ му.

Душа велика, умъ дълбокъ, воля желѣзна, непоколебима, Даме не знаеше прѣчки; за него всичко, що се отнасяше до дѣлото, бѣ постижимо: той съкрушаваше прѣчкитѣ. Но великиятъ духъ и характеръ на Даме особено блещатъ въ критични моменти, каквито той не признаваше. Погромътъ отъ 1903 г. съ своитѣ тежки послѣ-

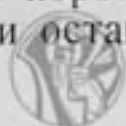
дици порази и ужаси дѣйцитѣ-водители. Мнозина отъ тѣхъ не можаха да устоятъ на народния гнѣвъ и отчаяние. Тѣ напуснаха страната. Даме си остана всрѣдъ поразеното отъ ужасъ и несполука население, остана да плаче съ сълзитѣ на народа, да въздиша съ въздишкитѣ му; остана да утѣшава безутѣшния народъ. Колко е Даме великъ въ тоя моментъ! Неговата велика душа сега блещи съ блѣсъка на диаманта; неговиятъ величавъ образъ доби удивителна прѣлестъ. Даме се издигна въ висинитѣ на най-доблестенъ борецъ, на величавъ херой!

Раненъ прѣзъ 1904 г., Даме за прѣвъ пжтъ дойде въ България за изцѣряване и почивка. Но, щомъ почувствува запасъ отъ енергия, ето ти го пакъ въ Македония, пакъ апостолъ, пакъ съ пушка на рамо, докато на 10 декемврий 1906 г. близу до с. Русиново (Малешевско) въ ожесточено сражение съ потера падна убитъ, като плати и въ послѣднитѣ минути скжпо своя животъ. Върхътъ „Пѣтлецъ“, дѣто се сражавъ и биде убитъ и послѣ погребанъ, ще си остане историческа мѣстность за македонския българинъ, защото той крие останкитѣ на неговия най-великъ патриотъ, който дълбоко обичаше своя народъ и който не знаеше миръ и почивка, не изпита радостъ; който пожертвува и умъ, и енергия, и живота си за благо на народа и отечеството.

62. Дамяну Груеву.

Ив. Вазовъ.

О Македонию, страдалнице разпята,
О Македонию, земя, покрита съ кръвъ;
О Македонию, съ порой сълзи залята,
На вълци и хиени оставена за стрѣвъ!

О Македонио, о хероиньо! Плачемъ
Прѣдъ твоя кървавъ ликъ, прѣдъ твойта Глоготà.
Въ тозъ свободенъ край ний пакъ вериги влачемъ,
Че твоитѣ тегла и намъ сж теготà!

И гледаме оттукъ, какъ лѣшъ сълзи топли,
Пожаритѣ, кръвѣта, въ кои се кжпешъ ти.
И слушаеме въ страхъ ужаснитѣ ти вопли,
Отъ чийто грозенъ екъ небето ти ехти;

И гледаме вѣвъ страхъ, какъ въ твоитѣ чаровни
Балкани и поля насилѣето бѣснѣй,
Дѣ тиранъ свирѣпѣй, и грѣкъ, душманъ вѣковни,
Дѣ сѣрбинъ — братъ жестокъ, по тѣхъ гробове сѣй.

Съюзъ безчестенъ, лютъ противъ народа въ окови,
Ламтешъ за новъ животъ, потиснатъ мжченикъ,
Противу всичко тамъ, срѣдъ мжкитѣ сурови
Що мисли и ридай на български езикъ!

О хайка мерзостна на злобата човѣшка!
И ний безпомощни прѣдъ всичко туй стоимъ!
И само охкаме и въ скрѣбъ безплодна, тежка
На твойтѣ синове гробѣветѣ броимъ...

И ето новъ пакъ гробъ! И той, и той загина —
Юнакътъ Груевъ, тамъ въ неравната борба —
Великата душа, на жална си родина
Синъ славенъ, вождъ сѣрцатъ, будителна тржба,

Тржба, що въ робский мракъ ревѣше за свобода,
За правда, за борба отчаяна съ врага...
Падна и Груевъ тамъ — о трауръ за народа! —
Въ гореща кръвь облѣнѣ, заринатъ подъ снѣга.

Заспаха подъ снѣга юнашки сили левски,
Угасна огненъ духъ, замлъкна мощна рѣчь.

О Македонио, ти губишъ своя Левски,
Най-вѣрния си синъ, най-силния си мечъ.

Но не! Той живъ е пакъ въ дѣлата си свещени,
Не мре духътъ великъ — плътъ тлѣнна само мре —
И Груевиятъ духъ свѣтлѣй, одушевление
Разнася отъ Пиринъ до Бѣлото-море!

И Неговиятъ зовъ и мисль благородна
Ще дигнатъ хиляди херои и борци,
Готови да умратъ зарадъ земята родна,
Да грабнатъ лаврови ил' търнови вѣнци.

Поклонъ на твоя гробъ, заритъ подъ снѣговетъ,
Надъ който буря вий и пѣе вълчи вой,
Изъ който днесъ възкрѣсна и вѣчно ще ни свѣти
Въвъ слава лжчезарна херойский образъ твой!

63. Какъ се разори баща ми.

А. К. Лазаровичъ.

I

Баща ми пиеше твърдѣ малко, и то само вино. При все това цѣли ноци киснѣше по механиктѣ. Ще вечеряме, а той тури чибукъ подъ лѣвата мишница, затъкне тютюновата кесия подъ пояса, па хайде! И върщаше се късно: понѣкога прѣхвърли и срѣдъ ноцъ, а него още го нѣма.

Веднажъ дойде така късно дома... Нищо!... На другя день — нищо... Когато, братко мой, майка ми забѣлѣзва, че му нѣма часовника! Прѣкжсна се жената и го запита:

- А дѣ ти е, Митре, часовникътъ?
- Проводихъ го въ Бѣлградъ да се оправи, каза той намръщено ѱ загледа на страна.
- Че добрѣ вървѣше, Митре.
- Не съмъ азъ нито слѣпъ, нито лудъ;

струва ми се, че знаая, кога върви единъ часовникъ и кога не върви.

И майка ми какво ще прави — замълча.

Другъ пжтъ, я имаше деветъ часа, я нѣмаше, ето го иде отъ кафенето. Накривилъ единъ астраханенъ калпакъ, прѣзъ гърдитѣ златенъ кордонъ, колкото прѣстъ дебелъ, а въ пояса единъ пищовъ, окованъ съ сребро и укиченъ съ злато и елмази. Той влѣзе добрѣ разположенъ и веднага извади часовника изъ джеба, ужъ да види, колко е.

— Немà го повърна, рече майка ми, па се сепна и продължи: немà вече е оправенъ?

— Оправенъ! отвърна той.

— А какъвъ е тоя кордонъ?

— Кордонъ като всѣки кордонъ, рече той, ала нѣкакъ си меко, не да крещи.

— А отдѣ ти е?

— Купихъ го!

А тоя калпакъ? Такъвъ има само у Мита Казначея.

— И него купихъ, каза баща ми, и тѣй нѣкакъ погледна изподъ вѣжди майка ми, че тя млъкна.

Зе да се съблича. Гледамъ изподъ юргана, изважда изъ пояса си единъ вързопъ, колкото една шепа, и го хвърля на масата, и той зазвѣнтѣ: чисти жълтици.

— Нà! рече на майка ми, дигни това! Па влѣзе слѣдъ туй въ кухната.

Майка ми взе вързопъ само съ два прѣста, както когато вдига дѣтска зацапана пелена.

— За какво ми сж, каза на сестра ми, тѣзи пари? Това е проклето!... То е дяволско!... Туй дяволтъ ще отнесе, както го е донесълъ.

Майка ми бѣше злочеста, и ние покрай нея бѣхме злочести. Едно врѣме, разказваше майка,

той билъ съвсѣмъ другъ човѣкъ. И азъ се сѣщамъ като прѣзъ мъгла, какъ често ме държеше на колѣнѣтъ си, когато бѣхъ съвсѣмъ малъкъ; правѣше ми свирка отъ бжзъ и ме зимаше съ себе си, когато отиваше на ливадата. Ала, казва майка ми, откакъ захвана да другарува съ Мита Казначея, съ Кръстя отъ Макевината улица, съ Олбректа, аптекаря, и още тамъ съ нѣкои, всичко се обърна и трѣгна наопаки.

II

Днитѣ си вървятъ, а баща ми все тѣй си я кара. Често донасяше пълни фишеци пари. Сжщо тѣй и губѣше. Дохождаше често безъ прѣстени и безъ часовникъ. Ние бѣхме вече свикнали, само майка ми плачеше и се грижеше. И какъ да се не грижи горката! Търговията запусѣла. Работниците единъ по единъ излизатъ. Всичко върви като въ злочестна кжща, а паритѣ отиваха като дъждъ.

Почнаха ония негови другари да дохождатъ и у насъ. Запалятъ по нѣколко свѣщи, звѣнти минцѣтъ, пуши се тютюнѣтъ, лъзга се картата, а нашиятъ слуга Стоянъ не може да навакса да имъ вари кафе. А майка ми седи съ насъ въ другата стая; очитѣ ѝ червени, лицето ѝ блѣдно, ржцѣтъ сухи, и сегизъ-тогизъ повтаря: „Боже, ти ни бжди пазителъ!“

Една вечеръ тѣ всички дойдоха. Дойде съ тѣхъ и нѣкакъвъ си Петъръ Зеленбачъ, нѣкакъвъ си търговецъ на свине, който работилъ съ Пеща. Запалиха четири свѣщи. Удари димъ отъ тютюна като изъ коминъ. Пиятъ кафе, мълчатъ като турци и само играятъ.

То бѣше страшна нощъ!

Нѣколко пжти влиза баща ми въ нашата стая. Бѣше цѣлъ облѣнъ въ потъ. Разгърналъ

джамадана, разкопчалъ ризата, та му се виджатъ черни влакна на гърдитѣ. Намръщилъ се като турчинъ.

— Дай още! каза на майка ми.

Тя стегнала сърце. Мълчи като камъкъ, отваря сандъка, па съ шепа сипе въ неговата, а той връзва въ кърпа. Зима паритѣ, обърналъ глава на страна, па като тръгне, промънка: „още само това!“

Въ три часа слѣдъ полунощъ влѣзе той пети пжтъ въ стаята.

— Дай! каза на майка ми, а лицето му като прѣсть.

Майка поиде къмъ сандъка, а краката ѝ се подсичатъ, та дори се прѣвива. Тогава видѣхъ изподъ юргана, какъ моятъ баща се потърси и какъ се прихвана о пещъта.

— По-скоро! каза на майка ми, клати краката и съ ржкава си бърши пота.

Послѣднитѣ десетъ минца! рече майка ми и му ги подаде.

Ала това вече не бѣше гласъ, нито шепотъ, а нѣщо подобно на даване.

Той докопа паритѣ и, сѣкашъ, изтърча изъ стаята. Майка клекна край сандъка и падна въ несвѣсть. Сестра ми изпищѣ. Азъ скокнахъ изъ постелката. И малкиятъ Гого скокна. Седнахме долу на пода до нея и почнахме да плачемъ.

По едно врѣме вдигна се глъчка въ съсѣдната стая. Зеленбачъ викаше: „А кой може мене да насили да играя повече?“ Вратата се отвори, и чухме мърморене и крачки. Ала тато не влѣзе въ стаята.

III

Сутринъта майка ми го намира въ съсѣдната стая, дѣто играяха, блѣдъ като свѣщъ, съ сухъ погледъ и съ гласъ като разбито клепало.

— Върви си, Марице, каза ѝ той, остави ме . . . . азъ съмъ пропадналъ!

— Какъ си пропадналъ, господарю? Господъ да ти е на помощ! Що говоришъ така?

— Всичко дадохъ! рече той и разпери ржцѣ.

— Па ако си, братко, ти си и спечелилъ!

Баща ми отстѣпи една крачка, па се втрени у майка ми,

— Ама всичко! — рече той, всичко, всичко!

— Макаръ! рече майка ми.

— И коньтъ! рече той.

— Кранта! каза майка ми.

— И ливадата!

— Пуста да остане!

Той се примъкна къмъ майка ми. Гледа я въ очитѣ, сѣкашъ, я изгаря. Ала тя като Божи светець.

И кжщата! рече той и изблеци очи.

Макаръ! рече майка ми, ти да си живъ и здравъ.

— Марице!

— Митре!

— Какво говоришъ тѣй, Марице!

— Казвамъ: Господъ да поживи тебе и ония малки дѣчица. Не ни е хранила нито кжща, нито ливади, ами ти, хранителю нашъ! Не ще бждемъ ние ни едно гладни, доклѣ си ти между насъ!

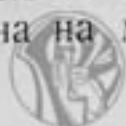
Баща ми като че ли се малко занесе, та се опрѣ о майчиното рамо.

— Марице! почна той, зеръ ти? . . . Захълца, па покри очитѣ си съ ржкава и замълча.

Майка ми го хвана за ржката.

— Когато ние се зехме, нищо друго нѣмахме, освѣнъ оная черга, една тепсия и двѣ-три корита, а днесъ, слава Богу, пълна кжща.

Азъ видѣхъ, какъ изподъ татковия ржкавъ капна капка и блѣсна на мѣсечината.

Че нема си забравилъ чардака, пълень съ шикалки?

— Пълень е! рече баща ми съ гласъ мекъ като коприна, а ржкава прѣвлѣче прѣко очитѣ и спусна ржката.

— Че какво прави оня мой герданъ съ минцове? Защо да лежи тая пара? Земи я въ търговията.

— Ще я вложимъ въ жито.

— Че нема сме ние нѣкои прѣстарѣли хора? Здрави сме, слава Богу, и здрави сж ни и дѣцата. Ще се молимъ Богу и ще работимъ.

— Като честни хора!

— Не си ти нѣкакъвъ бутуръ, както що има хора. Не давамъ азъ твоитѣ ржцѣ за всичкия Паранасонъ капиталъ, па да е още единъ пжтъ толкова!

— И пакъ ще си припечелимъ кжща?

— Ще извадимъ нашитѣ дѣчица на пжтъ, каза майка ми.

— Та не ще ме кълнатъ мъртвъ... Отъ кога не съмъ ги видѣлъ!

— Ела да ги видишъ! рече майка ми и като нѣкое дѣте го поведе за ржка.

А азъ съ три крачки, и вече бѣхъ въ стаята. Пришепнахъ на сестра си: „легни,“ па навлѣкохъ юргана прѣзь глава.

Тъкмо тѣ двамата стжпятъ прѣзь прага, а въ черква удариха камбанитѣ за утрина. Гърмовито се разнася тѣхниятъ звонъ прѣзь тихата нощъ, и се потърсва християнската душа. И както талазѣтъ отнася сухитѣ клонища, така тѣхниятъ отзвукъ отнася болката и страданията, разскжсва оковитѣ на нищетата, а съкрушената душа се разговаря съ небото.

— Сине! стани да идемъ на черква! рече баща ми.

*
* *

Когато отидохъ лани въ Бѣлградъ за стока,
видѣхъ въ Топчидере Петра Зеленбачъ въ арес-
тански дрехи.

64. Пролѣтни зари.

Ив. Вазовъ.

Сладко вече грѣягъ
Пролѣтни зари,
Миризми се лѣягъ,
И зефири вѣягъ
Въ младитѣ гори.

Рѣки зашумяватъ
Въ прѣснитѣ трѣви,
Животинки шаватъ,
И цвѣтя подаватъ
Своитѣ глави.

Въ гори шумни, гжсти
Птиченца гълчатъ,
По ливади тлѣсти
Агънца чеврѣсти
Блѣягъ и търчатъ.

Пѣстри пеперуди
Лутатъ се наврѣдъ,
Мравката се труди,
Пчелици кат' луди
Тичатъ зарадъ медъ.

Славейче разгрѣща
Своитѣ пѣсни,
Ластовичка сжща
Ланската си кжща
Пакъ я оживи.

65. Една нощ на Стара-планина.

Ив. Вазовъ.

Ние бѣхме изтървали пжтя си и бѣхме се заблудили. Водачитѣ ни казаха, че се намираме на „Джендема“ и че трѣба да нощуваме тука. При всичката зловѣщностъ на мѣстото и името му нѣмаше какво да се прави: пжтуването по-нататъкъ бѣше немислимо.

Разтоварихме, напостлахме си и насѣдахме, а конетѣ напускахме да пасатъ близку. Скоро свѣтна огнець, накладенъ отъ нѣколко сухи пржти и трески. Огънятъ пращѣще, и веселитѣ му езици освѣтляваха малкъ кръгъ около насъ. Балканскиятъ вѣтъръ вѣеше сърдито, шумътъ на рѣката гърмѣше диво низъ пропастьта. Въ единъ долъ на югъ далеко лаяха овчарски кучета въ мрака.

Вечерахме съ голѣма охота и си пихме кафето — видите ли, ние бѣхме такъмлии хора. Доброто настроение пакъ ни се повърна, забравихме умора, радостни глъчки и смѣхове огласиха самотията. Азъ изпитвахъ непонятно наслаждение сега, принуденъ отъ изненадата на пжтуването да прѣкарамъ и тая нощъ всрѣдъ балканскитѣ пуцинаци, на това страшно мѣсто, подъ звѣздното небо.

Липсваше тукъ вода за добитъка и за насъ. Имахме водица, но само половина стомна, която не стигаше за толкова изжаднѣли гърла. Липсваха и дърва: огънятъ скоро захвана да гаснѣе. А той бѣше потрѣбенъ — не да ни топли, а да ни свѣти и да отпжжда звѣрове, особено мечки и вълци, които сж изобилни тука.

Бай Ангелъ ни ободряваше и ни караше да възложимъ всичката си надежда на кринката му, „изѣла досега двадесетъ и двѣ мечки!“ Но

това малко ни утѣшаваше; трѣбаше да се намѣрятъ още дърва. Лутнаха се пакъ да дирятъ гориво въ тъмнината, около конетѣ, които внимавахме да бждатъ все по-близу до насъ. Донесоха едвамъ три стиски клечки, връхчета на сухи корени, всичко, каквото намѣрили. Ние го горѣхме пестеливо, като се страхувахме, че щѣше да се свърши и тоя запасъ.

Нощта напрѣдваше, а заедно съ нея вѣтърътъ вѣеше по-зловѣщо, и бученето на манастирската рѣка ставаше по-грозно. Разговоритѣ се прѣкратиха. Нѣколцина заспаха въпрѣки страхуванията ни. Легнахъ и азъ да подрѣмна. Дълго се увивахъ въ кожуха си, завихъ се прѣзъ глава, но вѣтърътъ все прокарваше студа подъ завивката, та не можахъ да се стопля. Слушахъ съ завистъ хъркането на заспалитѣ; гледахъ звѣздитѣ по тъмно-синьото небо, дѣто се рисувахе и профилътъ на единъ конь, който хрупаше почти до главата ми трѣва; слушавахъ се въ виенето на вѣтъра, слѣто съ бученето на водопадитѣ; и кой знае какъ, бѣбрѣхъ си на ума все тоя стихъ:

Балканитѣ нѣе хайдушка пѣсенъ . . .

И страшень, и тайнственъ смисълъ добиваха сега за мене тия думи. Спомняхъ си за старитѣ хайдуци, които, може би, сж пѣли на това сжщото мѣсто, тая сжщата пѣсенъ на Балкана, и въображението хвъркаше въ мъглявата старина, въ рой прѣдания за безименни юнаци, тъмни подвизи, корави, калени въ опасности души, дѣто се е гиѣздилъ неумиращиятъ духъ на свобода. Най-послѣ неусѣтно съмъ задрѣмалъ. Колко врѣме съмъ дрѣмалъ, не зная. Но веднага се сепнахъ и скокнахъ въ просъница, разбуденъ отъ голѣми викове: видѣхъ че всички бѣха настанали

уплашени и викаха: — Ху бря! ху! ху! ху! опу-
лили плахо очи на сѣверъ, дѣто се чуваше, че
търчатъ и бѣгатъ конетѣ. Завикахъ и азъ не-
съзнателно сжщото нѣщо, колкото ми гласъ дър-
жеше, заразенъ отъ общата паника. А бай
Ангелъ Койновъ, клекналъ при огъня, пипаше
чевръсто, гледаше кринката си и се ядосваше;
при всичкитѣ му усилия да хвърли на мечката,
кринката не можеше да гръмне! Въ смутнята си
той бѣ забравилъ да извади шомпола изъ дуп-
ката на валяка, и той се не въртѣше.

Мечката биде пропждена отъ нашитѣ храбри
викове! Кираджиитѣ прибраха насамъ добитѣка,
избѣгналъ чакъ въ клекаша. Захванаха се ожи-
вени разговори по приключението. Всѣкой прѣ-
даваше впечатлението си, какво е видѣлъ и какво
е усѣтилъ. Мечката е била зърната, само когато
уплашенитѣ коне затичали. Бай Ангелъ Койновъ,
мечкоубиецѣтъ, прикачваше най-оскърбителни
сжществителни и прилагателни на пушката си.
Той бѣше засраменъ, яростенъ, отчаянъ за ги-
бельта на тридесетъ годишната си ловджиѣска
слава . . .

Подиръ тая тревога никой вече не мислѣше
за сънъ. Едни лежаха само на щрекъ, други пу-
шаха и приказваха или си варѣха кафе на огъня,
който кираджиитѣ поддържаха съ натрошенитѣ
ни тояги, съ вѣстници, въ които бѣ увивано ядене,
и съ друго подобно импровизирано гориво.
Кждѣ четири часа зората се сипна надъ Юмру-
чалъ. Разсъмването идѣше: никога не е било по-
приятно и по-желателно. Остъръ студъ прониз-
ваше членоветѣ ни; ние навлѣкохме кожуситѣ и
ямурлуцитѣ, съ които се бѣхме завивали.

66. ЛЪВСКИ ДЪЛЕЖЪ.

Ст. Михайловски.

Вълкътъ, лисицата, лъвътъ и псето
Живѣли задружно въ полето.
Измежду тѣхъ,
Не е за грѣхъ,
Таквозъ условие било прието:
Задружно звѣроветѣ да ловятъ
И хванатото братски да дѣлятъ.
Не зная, какъ и съсъ какво, но само зная:
Лисицата еленъ улавя
И праща на другаритѣ си зовъ
Да си дѣлятъ добрий ловъ.
А жертвата, наистина, чудесна!
Дойдоха тѣ, дойде лъвътъ. Съ стѣпка свѣстна
И съ гледъ на всички страхъ като всели,
Захваща да дѣли.
И казва тѣй: „Четворица сме ний.“ Елена плѣсна
И го на четири раздѣли.
„Сега да го дѣлимъ. Внимавайте добръ:
Този дѣлъ е мой, споредъ условието прието;
Този дѣлъ, като на лъвъ, се пада менъ безъ бой;
Пъкъ тозъ — защото съмъ най-силенъ звѣръ
въ полето.
А пъкъ на този, който съ кракъ посегне,
Мъртъвъ на мѣстото ще да легне.“

67. Първа българска печатна книга.

А. Теодоровъ-Баланъ.

Бѣ време, когато византийскиятъ и римски
свѣтъ усѣтиха до гръцката и латинската книга
една гостенка, нова посестрима, облѣчена въ
ново писмо и рѣчовита съ новъ езикъ. Книгата
бѣше старобългарска. Тя се готвѣше да прибира
въ едно хоро свои люде, готвѣше се да имъ дума
свои мисли. И завидѣ Византия, прогниѣви се и

Римъ на тая смѣлица. „Не може, проклето е,“ викаха тѣ, „да се слави Богъ на другъ езикъ, освѣнъ на еврейски, на гръцки и на латински!“ Ала върховниятъ Богъ спокойно вършеше своята правда. И развѣди се старобългарската книга, и даде отъ плодетѣ си на руси и на сърби. Всички православни славяни се поклониха на нейната мъдростъ и щедростъ. И врѣмето на старата българска книга изтече. Подиръ 900 години животътъ ѝ сѣкна. Тогазъ върховниятъ Богъ приложи вѣчната своя правда. Изъ праха на мрътвилото извлѣче искрата на новъ животъ.

И настана врѣме на нова българска книга.

Манастирско клепало изпрати на упокой старата българска книга, която въ младинитѣ си бѣ отъ съсѣдитѣ гледана съ ревностъ; — изъ манастирска ограда се пронесе екътъ, който приеплътъта на нова българска книга. И скромното, ала благодатно начало стори блажениятъ между българскитѣ покойници иеромонахъ хилендарски Паиси съ своята „Славѣнобългарска история“ въ 1762 год. Нему изпадна честь да махне забравата въ българския родъ: да му покаже историята, дѣто да вижда себе си и другитѣ, за да разбира, що трѣба и що не трѣба да върши.

Ала новата българска книга се пишеше бавно. Мудно пълзѣше къмъ насъ въ прѣписи вълната на мъдростъта. А близки наши съсѣди отколѣ се ползуваха съ печатъ за бързо умножение на всѣка книга. Трѣбаше само да прѣсегнемъ къмъ тѣхъ и да се възползуваме отъ прѣвъзходното сръдство. Тѣй близко е често златната руда, а покрай нея обнищѣлъ наведено заминава незнаещиятъ. И хвала въ човѣчеството ономува, който дири леснитѣ на живота — на живота съ благо и напрѣдъкъ, — който съгледа пѣсчинкитѣ на златото и научи, какъ да се бератъ

Разтвори си ти гърдитѣ,
Дъждъ наврѣдъ обиленъ дай,
Та нивята, угаритѣ
Да се зелнатъ като въ май.

Всѣки днесъ на тебъ се моли,
И орачъ, и градинарь . . .
Чувай тѣхнитѣ неволи —
Спри, пусни имъ твоя даръ!

74. Изъ риболовския животъ.

В Хюго.

Бурна нощъ. Въ бѣдната кжщица на риболовца седи при огъня добрата Иванка и кърпи старо ладийно платно. Тя слуша, какъ свирѣ ноцната фортуна, какъ чука дъждътъ по прозорцитѣ, като да ударя барабанъ, какъ плѣскаатъ и се разбиваатъ о брѣга вълнитѣ. Вѣнка е тъмно и студено. Въ стаичката топло и закжтано. Непостланиятъ съ дѣски подъ е хубаво замазанъ и чисто изметенъ; на огнището прѣщятъ сухи сжчки и блѣщука огънь; на полицата се лѣщѣятъ чисто измити и избѣрсани сждове. По-навжтрѣ въ стаичката на една голѣма стара плѣстина, поствана на земята, натъркаляни, сладко спятъ петъ малки дѣчица, приспивани отъ шума на морето. Иванка стои при огъня и кърпи старото ладийно платно.

Мжжъ ѣ сега се намира въ морето. Той е отишелъ да лови риба. Страшно е да се влазя въ морето прѣзъ такава тъмна, студена, дъждовна нощъ; ала що да се први? Челядѣта иска да яде! Той е отъ дѣтинство навикналъ на морето; отъ дѣтинство се занимава съ риболовство, па ако и страшно, капризно морето, все пакъ досега то е прѣхранвало и него, и Иванка, и всичкитѣ тѣзи малки дѣчица, налегнали на вех-

тата постелка. Безъ да гледа, да ли е тихо или дъждовно врѣмето—риболовецътъ всѣка вечеръ излазя на своята четвороплатнена ладийка по морето, за да си опитва честъта.. Не е толкова лесничка неговата работа! Шега ли е това да се търсятъ и намиратъ въ тази огромна маса онѣзи подвижни равнинки, дѣто се точи на тълпи и снове насамъ натамъ риба съ сребърни луспици! Какъ добръ трѣба да се познава това море, какъ трѣба да се прѣсмѣтатъ вѣтърътъ и приливътъ! Рибата е смѣла; тя се не бои отъ вълнитѣ и канаритѣ; тя се гурка въ най-опаснитѣ мѣста, дѣто запѣнени подскочатъ бѣснитѣ таллази. И ето смѣлиятъ риболовецъ се промѣква къмъ скалитѣ. Студенитѣ зелени вълни се издигатъ наоколо му и подхвърлятъ като леко перо отъ една страна на друга разлюлѣната назадъ-напрѣдъ ладийка. Водата на дребни капки го прѣска въ лицето, цѣлата ладийка, съ всичко на нея, скърца и пращи, вѣтърътъ силно надува тъмносивитѣ платна.

А Иванка седи въ кѣщи, кѣрпи разкѣсаната мрѣжа и старитѣ платна и готви рибя чорба за вечеря; сетнѣ, като нахрани и тури да спятъ дѣцата, дълго врѣме се моли. И слуша тя морския шумъ и фортуната; нарѣдко само долетява до нея пронизителниятъ звукъ на морската птица — мартинъ. А дъждътъ все вали и вали. На Иванка ѝ става мѣчно и тѣжно. Въ нейното въображение се мѣркатъ ужасни картини отъ корабокрушения, разбита и разнебитена ладия, давещи се моряци... Страшно! Стариятъ дървенъ часовникъ прѣсипнало безъ спиръ ударя: тикъ-такъ... Дѣцата спятъ. Иванка дълбоко се замисля. Да, животътъ имъ не е тѣй лесенъ! Мжжътъ, безъ да жали себе-си, въ студъ и буря се впуска въ морето и се излага всѣки мигъ на

хиляди опасности. Тя отъ сутринь до вечерь седи, та работи. А що отъ това? И какви ли имъ сж печалбитѣ? Нейнитѣ дребни дѣчица ходятъ босички и зимѣ и лѣтѣ; за пшениченъ хлѣбъ не може и да става дума, — слава Богу, ако и рѣженикътъ достига. Наистина, понѣкога се намѣрва и рибица . . . Да благодаримъ, че дѣцата поне сж здрави, а пѣкъ ако — пази Боже! — нѣкое отъ тѣхъ се поболи! Какво ще се прави тогава! . . . О, Господи, какъ реве морето, какъ бучи вѣтърътъ! А дѣ ли е той сега? Дѣ е бѣдниятъ ми мжжъ? Запази го, Боже мой, спаси и помилвай!

Клетитѣ жени и майки на моряцитѣ! Мжчно имъ е да пушатъ въ морето своитѣ любими мжже, бащи, синове, братя. Тежка е неизвѣстността за тѣхъ, жално е да се мисли, че тѣ се намиратъ въ властта на морето, това студено, свирѣпо и могъщо чудовище, и че за борба съ това чудовище тѣ нѣматъ нищо друго, освѣнъ нѣколко сглобени дѣски и нѣлолко кжса грубъ платъ. И нито една минута тя не може да бжде увѣрена, че дѣскитѣ и платната сж цѣли и неповрѣдени, че тѣхъ не заплашва гибель. Тѣкмо сега, може би, бурята разбива кораба, па го разкжсва и прѣска на части по морскитѣ вълни . . . Клета майко, горка жено! плачи, кърши прѣсти, тичай по брѣга, гледай и се взирај жално, милно, далеко и широко. Ето го прѣдъ тебе това бездѣнно море, тази провала съ своитѣ тѣмни страшни талази! Вълнитѣ сѣ растатъ и растатъ . . . Моли ги, викай имъ: „О, съжалете, запазете, повърнете ми го! . . .“ Морето отговоръ не дава.

На бѣдната Иванка става още по-мжчно, още по-тжжно. Мжжъ ѝ е самъ, самъ самичекъ въ откритото море — и въ тази тѣмна, бурна нощъ. Той нѣма никакви помощници. Дѣцата сж още малки. Злочеста Иванке, ти сама себе си

мамишъ, като казвашъ: „Ехъ, да бѣха поне по-голѣмички, щѣха да помагатъ на баща си.“ Не думай тъй: тѣ ще израстатъ, ще отидатъ съ баща си и ти ще кажешъ плачешкомъ: „Ахъ, да си бѣха малки и да си седѣха у дома при мене!“ Сепната отъ мисли, Иванка стана, наметна си дебелата дреха, запали фенера и излѣзе на улицата. Ней се искаше да погледа, не се ли завръща мжжъ ѝ, поуталожено ли е морето, свѣти ли и гори ли ламбата на морския ф а р ъ при брѣга.

Тъмно. Дребенъ и честъ дъждецъ вали. Всичко спи въ селото. Огньоветѣ навсждѣ загасени. На край село, до самия брѣгъ на морето, се намира стара полусрутена сламена хижа, съ наведени черни стѣни, съ изѣдена отъ много мѣста врата. Вратата пращи и скърца, като че пѣшка и охка при всѣко повѣйване на вѣтъра. Вѣтърътъ съ особна яростъ напада върху тази сиромашка колиба, като да иска да я понесе нанѣкждѣ; а вратата пѣшка и скрибуца, и гнилата слама на покрива силно шумоли, като да проси за смиление. Иванка се спрѣ до прага на хижата и надникна прѣзъ изкривеното прозорче. Въ стаичката тъмно. „Трѣба да надзърна за болната клетница,“ помисли си Иванка. — „Азъ я бѣхъ досщъ забравила. Мжжътъ ми казваше, че вчера ѝ било по-добрѣ. Па и тя, горката, е съвсѣмъ сама. Нѣма кой да я нагледва.“

И Иванка почука на вратата; услушва се... Въ кжщицата тишина. Никой не отваря. „Охъ тежко ти и горко!“ мисли си тя, изправена на прага: за болестъ ли бѣше ти, когато на врата ти висятъ сираци да гледашъ. Наистина, да кажемъ — тя има само двѣ дѣчица; ала за това пѣкъ е вдовица и всички шетни и грижи падатъ само на нейната глава. И на туй отгорѣ още болестъ! Охъ, горкана си!“

мець на гоститѣ на хисарскитѣ бани; неговитѣ хлапешки дърдорания, неговитѣ несмислени плѣщениа, често криещи язвителни иронии, забавляваха, обикаляха отъ уста на уста и доставяха разтуа въ събранията и бесѣдитѣ...

Павле Фертигътъ бѣше отъ градеца С., дѣто имаше само една майка, послѣдна сиромахкиня, която го бѣ оставила на произвола на сждбата; имаше и братъ, който се бѣ дѣналь нѣкждѣ. Павле Фертигътъ прочее се поминуваше отъ подарки, получвани за шѣтане, за развеселяване хисарскитѣ гости; носѣше бохчитѣ имъ до банитѣ, ходѣше съ разни поржчки пѣшъ до Карлово, срѣщаше новитѣ гости при „Камилитѣ“ съ поздравления и ги изпращаше съ благословии; тичаше, слушаше, пѣеше, обрѣщаше котки, правѣше прѣмѣтания (съ ржцѣ, съ крака, дигнати нагорѣ), и гологанитѣ, често франковетѣ, падаха въ шапката му. Павле Фертигътъ обладаваше особено изкуство да изображава вървежа на желѣзницата. Извикваше: „фертигъ!“ па съ своитѣ ржцѣ захващаше да тича и се трѣска, най-напрѣдъ бавно, послѣ сѣ по-бързо и по-бързо, издавайки съ уста звуковетѣ: „пу, пу, пу!“ за да прѣдстави и шума на паравоза. Послѣ постепенно бѣгъ и шумъ, и желѣзницата стигаше на станцията... Никой файтонъ съ гости не трѣгваше отъ Хисара, и да се не намѣри Павле въ минутата, когато конетѣ да потеглятъ да поднесе шапката си за прощално сбогомъ и да даде любимата си команда: „фертигъ.“

Ето защо го бѣха нарекли Павле Фертигътъ; но при всички тия постоянни бакшиши, Павле ходѣше сѣ дрипавъ, босъ, недояль и за нищо пара не харчеше. Скжсанитѣ дрешки на гърба му бѣха харизма, а гладътъ си насищаше отъ скжднитѣ остатки на чуждитѣ тра-

пези; спѣше край селото, до „Камилитѣ,“ въ една которка, съградена отъ колове, газеви те-некии и папурвина, а понѣкога—прѣдъ праго-ветѣ на дюкянитѣ, съ парцаливото си сетре, безъ потрѣбности, безъ грижи, мършавъ, кир-ливъ, доволенъ като цинчиески философъ. Очудваха се на тая пестеливостъ и на това ци-гануване. Мислѣха нѣкои, че той зашива паритѣ си въ нѣкоя дреха, или ги закопаваше въ земята; но това бѣха само прѣдположения и за всички оставаше загадка, кждѣ се дѣватъ приходитѣ му. Закачаха го често и го питаха за това:

— Фертигъ, ти готвишъ паритѣ за булка, дяволе; дѣ ги криешъ?

— Тамъ, при Господа, при Господа пращамъ жълтицитѣ!... Хей, да живѣй Швейцарското царство. Фертигъ! Името Швейцария съставяше и изчерпваше запаса на всичкитѣ му познания по всемирната география. Това име въ гла-вата му се свъръзваше съ понятието за всичко хубаво, благородно и учено, каквото има на свѣта.

— Тя е цѣла швейцарка! Ахъ, ахъ, каква хубава...! викаше той възхитено, когато ми-нуваше нѣкоя угледна мома или госпожа, цѣла почервенѣла отъ комплиментата на Фертига. Азъ имахъ честь да бжда добрѣ поставенъ въ мнѣнието на Павла и за това минувахъ за „Швейцарецъ“. Той ме награждаваше съ тая титла всѣкогашъ, кога шапката му минуваше край мене. Той почти дваисетгодишенъ момъкъ, полууменъ, духовно обиденъ отъ приро-дата, гаврило на празднитѣ и слободнитѣ, се изпрѣчваше прѣдъ мене като зла загадка, коя-то нѣмаше обяснение, като единъ укоръ на ве-селостъта, извикана отъ едно велико нещастие, каквото само може да постигне челоуѣческата

душа. А тая бѣдна болна душа у Павла, изгубила безвъзвратно равновѣсието, лишена отъ здравата упора на разума, безъ лжчи, тънеща въ облаци, бѣше свободна да се смѣе и да буди смѣхъ, който оттикваше назадъ чувството на съжалението . . . Щастливъ ли бѣше той или нещастенъ? Освѣнъ несъзнателнитѣ склоности за груби шегобийства, освѣнъ унижителнитѣ проявления на дребнава, животинска користностъ, имаше ли въ гѣнкитѣ на тая душа да се таятъ нѣкакви по-високи и човѣшки чувства? Това бѣше неизвѣстно. Вѣроятно, нѣмаше. Страдаше ли отъ съзнанието за положението си? — защото това съзнание сжществуваше. Но той бѣше винаги веселъ и обреченъ вѣчно съ глупости и пайлячовщини, давайки храна на хорския смѣхъ и разтуха, да печели бакшиши, отъ които се не ползуваше . . . Случи се обаче едно нѣщо, което хвърли силна свѣтлина възъ тая загадъчна душа и което подигна Павла високо прѣдъ моитѣ очи. Веднажъ стояхъ въ кафенето на гостилницата си и пушахъ, като се взирахъ въ староврѣмскитѣ стѣни, що рисуваха въ небето съ орѣфанитѣ си отъ врѣме върхове, отдѣто ми вѣеше дѣхътъ на миналитѣ вѣкове и на побѣлѣлата старина.

Озова се ненадѣйно Павле веселъ и засмѣнъ; той се озърташе.

— Кого диришъ, Павле?

— Тебе, ама гледамъ за нѣкой другъ, отговори той.

— Защо?

— Да не би тукъ да има нѣкоя просташка глава . . .

— Нѣма, нѣма, тукъ сж само двама швейцарци: ти и азъ — казахъ му усмихнато.

Павле забърка въ пазвата на скжсаната си жилетка.

— Ти знаешъ да писувашъ алафранга, нали? и той извади единъ синъ пликъ безъ надписъ.

— Какво е това писмо?

— За швейцарското царство. Аршъ! — и той подскокна. Па ми подаде плика.

— Напиши го алафранга тука, името на брата ми.

— Добрѣ. За дѣка ще иде писмото?

— За швейцарското царство. Калеко Матю написа извжтрѣ, но за отвѣнка — не знае . . . просташка глава и половина . . .

— А! въ Швейцария? Тамъ ли е братъ ти? казахъ азъ и веднага ми стана ясно, защо Швейцария стоеше тѣй високо въ Павлевия бѣденъ мозъкъ. — А въ кой градъ?

— Пиши Фрибургъ!

Азъ изпълнихъ желанието му и написахъ на френски адреса, позачуденъ, какъ може Павле да помни и да произнася правилно това име.

— Ахъ, швейцарецъ, браво! — похвали ме той.

— Какво прави тамъ братъ ти?

— Акълъ се учи, на школото.

— Какво се учи тамъ?

— Докторлукъ.

— Много добрѣ.

— Ама тая година ще свърши докторлука и ще дойде тукъ да цѣри хората. Който е боленъ, ще го цѣри . . .

И Павле, като обърна въ кафенето двѣ котки, грабна писмото, за да излѣзе.

— Чакай, кждѣ бързашъ, Павле?

Той ми посочи срѣщната гостилница. Прѣдъ нея на столове подъ сѣнка седѣха купъ мъже и жени.

— Отивамъ тамъ да подкарамъ желѣзницата за Пловдивъ. Фертигъ! . . . И неговото бѣло лунясто лице се усмихваше щастливо, а въ очитѣ му бликаше радостна нетърпѣливостъ.

— Какво си писалъ на брата си. Много здраве?

— Много здраве, но само много здраве не струва . . .

— А кой поддържа брата ти?

— А?

— Имаше ли си братъ ти пари?

— Той ли? Вѣтъръ.

— Степендия ли получи?

— Що?

— Царщината ли му праща пари?

— Господъ.

— Какъ Господъ! . . .

— Не Господъ, ами тиквата! . . .

Азъ го изгледахъ въ недоумѣние.

— Павле, защо не отговаряшъ човѣшки, що се правишъ на глупавъ? — изгълчахъ го азъ.

— Нали ти казвамъ? Фертигъ, фертигъ, фертигъ! . . . Пу, пу, пу, пу! . . .

И съ тоя шумъ той припна къмъ дружината. Надвечерь видѣхъ бакалина Матя, Павлевъ сродникъ. Поискахъ отъ него да узная, вѣрно ли съмъ разбралъ Павлевитѣ мжтни загатвания. На Матя никакъ се не щѣше да разправя, но най-послѣ ми каза:

— Той ми се кара и ми е заржчалъ да не обаждамъ, за да не срами брата си; но на ваша милость нека кажа. Истина, отъ двѣ години, кажи, той поддържа бача си съ просия, както видишъ . . . Бачо му ималъ свои парици най-напрѣдъ, ама, като се свършили, поиска да зарѣже учението си . . . Но Павле, като се научи, рече: „Не бива! Тамъ да се доучи!“ Пара не харчи —

всичко тамъ праща. Мори се, трепи се отъ сутринь до вечерь сѣ за това, да направи брата си човѣкъ . . . Братска любовь, господине. Лудо, ама по-свѣстно отъ много свѣстни . . .

Матовата рѣчь се заглуши отъ грѣмливи смѣхове при ближното кафене, дѣто сега Павле Фертигътъ правѣше бързи и гигантски прѣмѣтания на ржцѣ, съ боси крака на горѣ . . .

81. Жестокостта ми се сломи.

П. Р. Славейновъ.

И рекълъ бѣхъ: азъ нѣма вече да плача
За тежкитѣ на тозъ народъ бѣди!
Ожесточень, пощада му не рачахъ —
„Да тегли,“ думахъ съ ядъ, „нал' тѣй мъжди.“

Народъ такъвъ, за друго недостоенъ,
Освѣнъ за мжки, нужди и тегла,
Неучень родъ, безсмисленъ рабъ, спещъ воинъ,
Що чака той за тѣзи си дѣла?

За тозъ животъ въвъ прозобанье жалко,
Така мърцина влаченъ день за день —
Теглото му бѣ изкупление малко:
И не намѣри отзивъ то у менъ . . .

Но, майко, чухъ, какъ Богу духъ си дала,
Прислѣдвана и то за моя грѣхъ;
Размислихъ, какъ невинно си страдала
За туй нали — че твой синъ ази бѣхъ . . .

И поменахъ горката си невѣста,
Що прави съ моитѣ клетки двѣ дѣца,
Безъ тебъ, безъ менъ, неволница злочеста,
Какъ тегли отъ безжалостни сърца!

И въ твойта смрътъ и нейното страдание
Познахъ теглото азъ на тозъ народъ, —
Разврѣдиха се мойтѣ вехти рани
За неговѣтъ и нашъ злочестъ животъ!

Жестокостъта ми се сломи, азъ клюмнахъ,
Заплакахъ пакъ и зинахъ та проклехъ, —
Проклехъ азъ тази въ мене страсть безумна, —
Да бжда гордъ и жестокъ както бѣхъ.

Проклехъ и вси достойни за проклетства,
И срамъ и свѣсть притжпкали въвъ прахъ,
Виновници за всички тѣзи бѣдства —
А заедно и себе си съсъ тѣхъ . . .

И вслушахъ се . . . И близо, и далеко
Все пакъ тозъ гласъ: „Ахъ! помощъ иде ли?“
Въздъгнахъ азъ и толкозъ само рекохъ:
О, спи ли Богъ? О, Богъ не види ли!

82. Надъ бездната на смрътъта.

Корадо Ричи.

Всичкитѣ спасителни лодки отъ разбития корабъ, освѣнъ една, изчезнаха въ свирѣпитѣ вълни на залива св. Бонифацио. Въ тая послѣдната бѣха четирима моряка, лейтенантътъ и двамата малки синове на токо-що загиналия доблестенъ капитанинъ.

Бурята продължаваше да бѣснѣе; неумолимиятъ ураганъ яростно смяташе всѣки прѣдметъ на пътя си. Морето ревѣше и се люлкаше. Грамадни маси отъ страшната и могъща стихия се възправяха като исполинска стѣна, сблъскваха се, ревѣха и се продънваха въ разпѣненитѣ водовъртежи.

Живитѣ още въ лодката хора отъ разбития

корабъ, измжчени отъ борба и покъртени отъ онова, що бѣха видѣли при потънването на кораба, съ отчаяни погледи се питаха, какво ги чака, като се обръщаха къмъ зловѣщия хоризонтъ. Единиятъ отъ моряцитѣ, старъ лодкаръ, седналъ наредъ съ лейтенанта, управляваше кормилото. Той спокойно забѣлѣжи на лейтенанта, че бурята ще се прѣкрати не по-рано отъ два часа.

Изведнажъ лодката протече. Всичко, което се броеше за излишенъ товаръ, се хвърляше въ морето едно по едно. При всѣко хвърляне лодката се издигаше нѣколко сантиметра надъ водата, и слѣдъ малко пакъ почваше да потъва.

— Бърже, братя, бърже, викаше офицеринътъ, още малко се подръжете!.. Напрѣдъ!..

Всичко, което можеше да се изхвърли, бѣше изхвърлено. Моряцитѣ изхвърлиха дрехитѣ си дори и треперѣха на рѣзливия вѣтъръ. У тѣхъ отмаляваха вече и послѣднитѣ сили.

Лодката се повдигна неочаквано на високия рѣбъ на една отвѣсна вълна, и брѣгътъ, сушата, се показа задъ кипещата стихия. Това за минута оживи силитѣ на нещастнитѣ и възбуди отново у тѣхъ надежда. Но лодката постоянно се пълнѣше съ вода.

— Лейтенанте, тихо пошѣпна стариятъ лодкаръ, ние никога нѣма да стигнемъ до брѣга; не виждате ли, че потъваме? — Трѣба да отлекне на лодката още поне съ 50 килограма.

Офицеринътъ разбра думитѣ на стария матросъ и се умисли. Въ това врѣме другитѣ моряци, които не чуха нищо отъ думитѣ на стария лодкаръ, двойно по-усилено гребѣха съ лопатитѣ. Тѣ ясно съзнаваха, какво ги чака. Още петнадесетъ минути и лодката ще потъне.

— Лейтенанте, почна отново лодкарътъ, общото спасение изисква жертва.

Офицеринътъ стисна зъби, поблѣднѣ като смрътъ, и ржката му затрепера върху кормилото. — „Ти имашъ право!“ каза той съ затаенъ гласъ на лодкаря.

— Тия младежи, продължи лодкарътъ, сж прѣдадени вамъ, и вие трѣба да ги пазите. На другитѣ моряци прѣдстои още животъ и грижи за ближнитѣ имъ. Тогава нѣма що повече да се дири: дайте ржка да се простимъ, и свършено!...

Лейтенанта го жегна: той цѣлъ затрепера и продума: „Азъ ти заповѣдамъ да не мърдашъ отъ мѣстото си. Азъ съмъ офицеринъ отъ флота и зная, какъ да изпълня дълга си“.

Стариятъ лодкаръ сложи широката си ржка върху рамото на началника си и захвана да го увѣщава да се не жертвува, защото е още младъ и го чака бждеще, а да остави него да ги спаси, него, който нѣма нийдѣ никого, служи на отечеството си вече тридесетъ години и най-добрѣ е той още сега да се хвърли и присъедини къмъ старитѣ си другари, защото слѣдъ десетъ минути ще бжде късно.

Офицеринътъ направи движение да се освободи отъ ржцѣтѣ на подчинения си. Въ това врѣме вълнитѣ допрѣха до краищата на лодката. Лодкарътъ извика: „Погледнете тамъ, лейтенанте!“ Докато офицеринътъ се обърне да погледне, лодкарътъ се прѣкръсти, спусна се задъ кормилото и изчезна въ вълнитѣ.

На ладийката отлекна значително, и тя бодро се повдигна надъ вълнитѣ, като се доближаваше все по-бързо до сушата, дѣто и пристигна благополучно слѣдъ десетина минути.

83. Прощална пѣсенъ.

Хр. Силяновъ.

Сърце трепери и играй,
Корабътъ тръгна вече —
И азъ, о край, поробенъ край,
Отивамъ надалече!

Къмъ непознати менъ страни
Корабътъ ми заплува,
Дѣ нѣма твойтѣ кръвнини,
Врагъ дѣто не върлува.

Но . . . пакъ за тебъ ще чезна азъ
И въ чужди край далечень . . .
О, приеми и въ тоя часъ
Поклона ми сърдечень!

84. Храненето у растенията.

Не само хората и животнитѣ, но и растенията очакватъ да получатъ отъ Божията ржка онова, което е необходимо за поддържане тѣхния животъ. Три нѣща най-вече сж потрѣбни на растението да живѣе: топлина, свѣтлина и влага. И най-малкиятъ кжтъ земя, дѣто има топлина, свѣтлина и влага, е покритъ съ множество растения. Дори каменитѣ и скалитѣ се покриватъ съ мъхъ и лишей.

Безъ топлина не може да се развие никое растение. Още когато почне да излиза изъ сѣмето, на растението е необходима топлина. Необходима му е тя и по-късно. Тя е, която прави бѣли и хранителни житнитѣ зърна и сладъкъ сока на гроздето. Отъ само себе се разбира, че всички растения не се нуждаятъ отъ еднакво количество топлина. Портокаленитѣ дървета, лимонитѣ и другитѣ южни растения иматъ нужда

отъ много топлина; ечменътъ и овесътъ се задоволяватъ, напротивъ. съ твърдѣ малко топлина. Доколко растенията иматъ нужда отъ топлина, може да забѣлѣжи всѣки, когато пжтува отъ по-студени къмъ по-топли мѣста, или когато слиза отъ височини въ равнини и долини. Въ сѣверни страни и по високи мѣста намираме само нѣкои видове растения, когато въ страни съ топълъ климатъ срѣщаме много и разни видове растения.

Ала само топлина не е достатѣчна; на растенията е потрѣбна и влага. Щомъ застѣе, земѣлецътъ чака съ нетърпѣние да удари дѣждъ, който обръща сухото зърно въ зародишъ. Прашецътъ на сѣмената се прѣвръща отъ дѣйствието на влагата въ единъ видъ каша, отъ която младото растение живѣе, докато пуца корени. Влагата е необходима за живота на растението и слѣдъ това. Когато не вали дълго врѣме дѣждъ, селянинътъ докарва и пуца вода въ ливадитѣ си, за да не изсъхнатъ и изгорятъ. Когато духатъ продължително сухи вѣтрове, листата и цвѣтоветѣ на растенията посърнуватъ и се наводжатъ. Дойде ли дѣждъ, коренитѣ и листата поглѣщатъ жадно влагата, и умърлушенитѣ растения добиватъ пакъ радостенъ изгледъ. Ако не бѣше влагата, само слънцето съ своята топлина не би могло да създаде нищо въ растителното царство. Пустинитѣ сж лишени отъ растителность, понеже сушата тамъ е извънредно голѣма. Само низъ многоводни оазиси се забѣлѣзватъ тукъ-тамъ палмови дървета. По краища на пустини, които допиратъ до морски брѣгове, се издигатъ сжщо великолѣпни гори съ колосални дървета.

Освѣнъ топлина и влага, необходимо нужна за развитието на растителността е и свѣтлина. Растението се заражда наистина въ земята на

тъмно. Ала, щомъ пусне корени и стъбло, тѣ тръгватъ по двѣ противоположни посоки. Коренитѣ оставатъ въ земята да черпятъ отъ нея хранителни вещества, а младото стъбло избива веднага надъ черната земя. Ако поставимъ бобово зърно, обърнато въ почвата, неговото стъбло ще криви подъ земята до тогава, докато се покаже най-сетнѣ на бѣлъ свѣтъ. Растенията, поставени по прозорци въ саксии, се навождатъ винаги къмъ свѣтлината. Слънчогледътъ върти своя дискъ, споредъ както се движи слънцето по небето. Нѣкои растения свиватъ листата си или ги навождатъ единъ къмъ другъ, като се готвятъ за сънь, щомъ заиде слънце. Когато изгрѣва слънцето обаче, тѣ пакъ се разпущатъ. У други, като мака напр., като настъпни ноцъта, цвѣтнитѣ листа прилѣпватъ едно до друго, както клепачитѣ на очитѣ въ време на сънь.

85. Сава Г. Раковски.

К. Величковъ.

Раковски е най-великиятъ прѣдставителъ на оная епоха, въ която революционнитѣ идеи захванаха да проникватъ въ България и да приготвятъ почва за политическото ѝ освобождение. Той прѣвъ хвърли пламенното слово за политическа свобода. Той прѣвъ посочи и очерта идеала, въ който трѣбаше да се съсредоточатъ всичкитѣ народни желанія и стремения и повече отъ това: приготви и създаде съ своята дѣятелность поколѣнието, което взе върху си посланието да работи за постигането на тоя идеалъ. Въ това се състои високата титла за признателность, която вѣчно ще му дължи българскиятъ народъ.

Раковски е притежавалъ всички изискуеми

качества за ролята, която му се паднала да играе. Той е обладал до най-висока степен оная желъзна воля и непоколебима енергия, които увличатъ и подчиняватъ сърцата. Всички, които сж го доближавали, чувствували сж, че иматъ работа съ човъкъ, комуто е прѣдопрѣдѣлено отъ природата да владѣе надъ другитѣ въ името на висши цѣли. Когато не е могълъ да убѣди съ слово, той е прибѣгвалъ до авторитетенъ тонъ, отстранявалъ е сурово спороветѣ и направо е заповѣдвалъ. Дѣлото, на което е служилъ Раковски, било е една религия, олтарътъ на която е била България, а цѣльта — нравственното и политическо освобождение на цѣль народъ. Всѣко убѣждение, което не е съотвѣтствувало напълно на начина, по който той е мислилъ, че трѣба да се служи на тая религия, било е за него една ересь, и всѣки, който е искалъ да върви бавно къмъ гонимата цѣль, билъ е врагъ. Сжпо е било врѣмето за въодушевления мечтателъ, който е ламтѣлъ да види изпълнени своитѣ идеали така, както ги е очертавало въображението му. Всѣка минута е трѣбало да бжде ознаменувана съ една стжпка на напрѣдъ. Ако да можеше, той би обърналъ земята, за да постигне безмѣрнитѣ си желания. За него не стига, щото другитѣ да съчувствуватъ на стременията му, тие трѣба и съ еднаква пламенность и нетърпѣливо въодушевление да ги прѣслѣдватъ.

Никой човъкъ не е обрѣщалъ по-широко поле на дѣятелность. Той обема всички ламтѣния и нужди на народа си и съставя отъ тѣхъ задача, на която посвещава живота си. Обширностьта на задачата, която си е билъ поставилъ, и въодушевението, съ което ѝ се билъ посветилъ, сж се отразили най-добрѣ въ литератур-

ната му дѣятелность. Той е писалъ неуморимо и по всички клонове на литературата. Широкиятъ просторъ, който му се прѣдставилъ тука, билъ е тъкмо по угодата на духа му, прѣхласнатъ въ възвишени мечтания, лакомъ за всички прѣдприятия. Мжчнотиитѣ и прѣпятствията, които срѣща, намѣсто да го обезсърчатъ, усилватъ още повече порива на желаніята му. Енергията му расте съ трудноститѣ на дѣлото, което прѣдприема.

Посрѣдъ най-буренъ животъ, тласканъ отъ приключения, осжденъ да се скита отъ земя въ земя, за да търси убѣжище, той намира врѣме и възможность да се занимава съ всичко, впуска се въ най-трудни издирвания, за да освети народното минало, възпѣва подвизитѣ на юнацитѣ, пише трактати по езика, описва народния битъ, събира пѣсни, прѣдприема издаването на вѣстникъ, за да проповѣдва своитѣ идеи на народа. Никакви мжчнотии и прѣпятствия не го спиратъ: едно правителство спира вѣстника, който е почналъ да издава, той отива въ друга по-гостоприемна страна и тамъ захваща да издава новъ вѣстникъ. Слети ли го и тука бѣда, той е готовъ да се прѣнесе другадѣ и тамъ да продължава своето дѣло.

86. Раковски.

Ив. Вазовъ.

Мечтателъ безуменъ, образъ невъзможенъ,
На тъмна епоха синъ бодъръ, тревоженъ,
Раковски, ти дрѣмешъ подъ бурена гжстъ,
Изъ който поглежда полусчупенъ кръстъ.
Спи, дрѣми, почивай, ти, който не спѣше,
Ти, кой бѣше вихъръ, котелъ, що кипѣше
Надъ нѣкакъвъ злобенъ, стихиенъ огнь . . .
Спи, кой ще разбужда вѣчния ти сънь?

Природата вѣща бѣше се сбъркала,
Тя отъ тебъ да стори гений бѣ искала,
Затова въ глава ти като въ една пещъ
Хвърли толкозъ пламъкъ и възторгъ горещъ;
Но другъ, таенъ демонъ, се намѣси тамо:
Ти стана създаніе отъ крайности само,
Елементъ отъ страсти, жлъчка и мощь,
Душа пълна съ буря, съ блѣсъкъ и нощъ.
Твоята вражда бѣше вражда сатанинска,
Твоята любовь бѣше любовь исполинска,
Любовь безъ съмнѣніе, безъ свѣсть, безъ
прѣдѣлъ,

Що кат' кръсть огроменъ ти бѣше понель.
Твоятъ символъ бѣше: „смръть или свобода,“
Сънътъ ти — Балкана, кумирътъ — народа,
Народа съ безчестіе и кърви облѣнъ.
Твоятъ животъ цѣлий бѣше единъ блѣнъ!

Ти гледаше блѣденъ въ бждещето скрито,
Ти се врѣше дръзко въ миналото срито
И оттамъ влѣчеше кат' побѣденъ знакъ
Вѣкове отъ слава, затрупани въ мракъ;
За царе, юнаци вълшебни прѣданія,
Обраснали съ плѣсень старинни сказанія;
Твоятъ орловъ погледъ виждаше наврѣдъ
Отъ българска слава останки безъ четъ,
И въ тъмна ни древность—бездѣнна провала—
Ти вкарваше смѣло вселенната цѣла.
Нищо невъзможно за тебъ не оста.
Ти даваше образъ на всѣка мечта;
На нѣми загадки, сфинкси безотвѣтни,
Прѣдлагаше твойтѣ въпроси завѣтни;
Историята, мракътъ, врѣмето, редътъ
Не значаха много въ голѣмий ти пжтъ;
Ти иска да бутнешъ, о духъ безпокоенъ,
Нещастенъ мечтатель, апостолъ и воинъ,
Въ единъ часъ дѣлото на петъ вѣкове.

Чухме ний твойтѣ горди викове,
Когато при Сава и при Джмбовица
Викна прѣвъ: „Свобода! Изгрѣва зорница!“
И ту съ перо остро, ту съ гореща рѣчь
Надеждитѣ сѣйше на близъ и далечъ;
Единъ само буденъ въ толкова спещи,
Ти единъ за всички, като демонъ бдещи,
Работи, бори се, стерска, вълнува,
Тукъ мждрецъ замисленъ, тамъ луда глава,
Мраченъ узникъ въ Стамбуль, генералъ въ
Балкана,
Поетъ и разбойникъ подъ сжца прѣмѣна,
Мисълъ и желѣзо, лира и тржба —
Всичко ти бѣ вкупомъ за една борба.
Историята има да се позамисли
Въ кой ликъ безсмъртенъ тебе да причисли.

Ти умрѣ. И пжтя къмъ гроба ти нѣмъ
Обрасълъ е вече съсъ буренъ голѣмъ,
И прахътъ ти гние безъ сълзи набожни;
Не зарастна само, херою тревожни,
Проломътъ широки, който ти тогазъ
Въ бждещето тъмно отвори за насъ.

87. Майка пише на дъщеря си.

Любеѣна ми дъще.

Азъ те изпратихъ въ пансиона, главно, да се сдобиешъ съ наука и едно прилично възпитание; но покрай това желала съмъ да станешъ и трудолюбива.

Зная, че не тѣй мислятъ много дѣвойки; тѣ си въобразяватъ, че доброто възпитание състои само въ наука, пѣние, свирене на пияно, танцуване, добро разговаряне и добри обращения; тѣ гледатъ да усвършенствуватъ само тия наклонности и да се сдобиатъ само съ вѣнкашни

украшения; а колкото се отнася до работата, тѣ я съвсѣмъ прѣнебрѣгватъ и гледатъ на нея като на неизбежна нужда само за бѣднитѣ люде.

Но каква е сетнината отъ всичко това? Тия госпожици излизатъ отъ училище, влизатъ въ общество, оженватъ се и, когато вече трѣба да управляватъ една цѣла кжща, всичко имъ се вижда мжчно. Тѣ не умѣятъ нито да направятъ нѣщо, нито пъкъ и да разпоредятъ това, отъ което се нуждаятъ; всичко трѣба да оставятъ на слугитѣ си, които ги лъжатъ и вършатъ всичко, както си искатъ. Отъ това произлизатъ и мѣмрения отъ страна на мжжа, бѣркотия въ цѣлата кжща, а по нѣкога и голѣми раздори и пропадания дори на едно добро състояние.

Злото не се ограничава само въ това, мила щерко; ония жени, неприятелки на трудолюбието, които не умѣятъ да се свѣртятъ тамъ, слѣдъ като сж употрѣбили половината врѣме въ сънъ или кичене, останалото го минуватъ въ разходки, визити, вечеринки, игри и пр.; съ други думи, тѣхниятъ животъ е едно безкрайно бездѣлие и пьленъ съ безполезни наслаждения.

Съвсѣмъ друго е, щерко моя, съ женитѣ, които отрано сж навикнали на работа. Тоя честитъ навикъ всждѣ ги придружава и ги прави да намиратъ удоволствие въ изпълнението на своитѣ длъжности. Тѣ нѣматъ нужда да прибѣгватъ до разни забавления и наслаждения, за да прѣкаратъ, или както нѣкои казватъ, да убиятъ врѣмето: тѣхното най-голѣмо наслаждение е да се занимаватъ вжтрѣ въ кжщитѣ си съ нуждитѣ на семействата си.

Не се лъжи, щерко, съ тоя прѣдразсждѣкъ, който прави младитѣ дѣвойки да вѣрватъ, че богатството и благородството нѣматъ нужда отъ работа.

Ползуйвай се, любезно ми чедо, отъ съвѣтитѣ,
що ти давамъ, и направи ми удоволствие да ми
изпратишъ и нѣкои други отъ твоитѣ ржкодѣ-
лия. Очаквамъ ги съ нетърпѣние, вдъхнато отъ
майчина любовь.

88 Къмъ брата си.

Хр. Ботевъ.

Тежко, брате, се живѣе
Между глупци неразбрани;
Душата ми въ огънь тлѣе,
Сърцето ми въ люти рани.

Отечество мило любя,
Неговиятъ завѣтъ пазя,
Но себе си, брате, губя,
Тия глупци като мразя.

Мечти мрачни, мисли бурни
Сж разпнали душа млада;
Ахъ, ржка си кой ще турне
На туй сърце, дѣто страда?
Никой, никой! То не знае
Нито радость, ни свобода;
А безумно какъ играе
Въ отзивъ на плачь изъ народа.

Често, брате, скришомъ плача
Надъ народенъ гробъ печалень,
Но, кажи ми, що да тача
Въ тоя мъртъвъ свѣтъ коварень?
Нищо, нищо! Отзивъ нѣма
На гласъ искренъ, благородень!

89. Заточеникъ.

К. Величковъ.

Параходътъ La Gironde отъ компанията на Messageries maritimes плуваше бързо по Егейското-море прѣзъ едно тихо и хубаво врѣме въ направление къмъ Солунъ.

Пролѣтното слънце лѣеше потоци свѣтлина по необозримото пространство. Окото можеше едва да съзре погъкога на небесната синевина нѣкоя тънъкъ и прозраченъ облакъ, който се покажеше и изчезнѣше като неуловима мечта. Морето свѣтѣше; то бѣше гладко като стъкло. Една вълна и подиръ нея друга и трета шавнѣха тихо отъ врѣме на врѣме по поврхността му като минутни вълнения въ чувствуващи гърди и се разсипѣха безслѣдно въ бисерни струи.

Населението на парахода прѣдставляваше най-разнообразна гледка. Тамъ бѣха се събрали типове отъ всевъзможни народи, костюми, физиономии, съсловия и култури. Параходътъ бѣше спиралъ, сѣкашъ, на сто разни пристанища и носѣше тоя шаренъ свѣтъ на нѣкое етнографическо изложение.

Разпасаниятъ турчинъ зѣпаше разкрасенъ до англичанина, който се бѣше изтеглилъ неподвижно на стола си съ единъ екземпляръ въ ржцѣ отъ Лайпцигското издание на английскитѣ автори. Френецътъ, занятъ съ нова любовъ, свързана случайно на парахода, минаваше покрай безстрастния еврейнъ, вгльбенъ въ мисль за нова нѣкоя печалба. Мургавиятъ персиецъ седѣше редомъ до паликарето, което се перѣше съ своята кждрава фустанела. Турскиятъ мола, който се кланяше на една страна въ парахода, като мълвѣше молитвата си и се слагаше и ставаше,

съзираше черното расо на нѣкой попъ. Върѣдъ това разнообразно общество мирно и мълчаливо седѣше самъ сами въ единъ кжтъ на парахода единъ българинъ. Откогато се бѣше качилъ на парахода, той бѣше търсилъ свои съотечественици, но не бѣше намѣрилъ ни единъ. Слѣдъ дванадесетгодишно заточение въ Азия той се връщаше у дома си. Прѣди мѣсець още, до деня, до минутата, когато му съобщиха, че е свободенъ, той не можеше да помисли за своитѣ, безъ да заплаче. Когато му бѣха донесли тая вѣсть, той не бѣше искалъ да повѣрва. Бѣше му се сторило, че го лъжатъ.

Мнозина се бѣха върнали отъ заточение; но и мнозина бѣха си оставили коститѣ тамъ. Едно прѣдчувствие, което напразно се мжчеше да побѣди, му казваше всѣкога, когато се замислѣше за участъта си, че ще бжде отъ послѣднитѣ. Той се бѣше запозналъ съ много хора милостиви, които го съжаляваха и седнѣха по нѣкога и го утѣшаваха, но, когато тѣ си отиваха, той погледнѣше въ сърцето си и видѣше, че отъ утѣшенията, които е чулъ, нищо не е останало въ него. Той не бѣше узналъ никога, защо сж го заточили. Единъ день бѣха го изкарали изъ затвора, дѣто бѣше прѣстоялъ безъ изпитъ седемъ мѣсеца между разбойници и крѣвопийци, осждени повечето на вѣчни окови, бѣха го извели прѣдъ солунския паша и бѣха му казали, че го пращатъ на заточение въ Ангора. Защо и за колко години, не бѣха му казали. „Пращатъ ме да умра въ чужда земя,“ бѣше си казалъ самъ той, когато го изкараха отъ пашата. Петъ години наредъ бѣше ставалъ и лѣгалъ съ тая мисль, че е изпратенъ да умре на чужда земя, че ще затвори очи и нѣма да види и на послѣдния си часъ своитѣ си. А сега отиваше при тѣхъ.

Още нѣколко часа и ще стѣпи на земята, дѣто е мислилъ, че нѣма никога да се върне, и още единъ два дѣня пѣтъ и ще бѣде у дома си, и ще прѣгърне ония, които не е вѣрвалъ, че ще види още веднажъ въ живота си. Той броеше часоветѣ и минутитѣ. Врѣмето му се видѣше нескончаемо. Искаше му се да легне, да заспи и да се не пробуди, додѣто параходътъ не стигне въ Солунъ. Но сънь го не хващаше. Легнѣше, дрѣмнѣше, па изведнажъ се стреснѣше въ съня си и станѣше. Сторѣше му се понѣкога, че параходътъ е спрѣлъ, вслушваше се, чуеше, че морето буботи подъ него и трепнѣше отъ радостъ, като видѣше че се е лѣгалъ.

„Дѣте ставамъ,“ кажеше и вземѣше да се смѣе самъ съ себе си. Въ Азия той бѣше стоялъ цѣли три години въ лошъ затворъ. Подиръ три години само бѣха му позволили да живѣе на свобода въ града само подъ надзора на полицията.

Колкото миналото бѣше грозно и тежко за сърцето, толкова настоящето и бѣдешето бѣха засмѣни и хубави. Той бѣше чулъ, че България е свободна, и бѣше я видѣлъ въскрѣснала. Когато турцитѣ, които седѣха до него, бѣха го попитали отъ каква е народностъ, той бѣше почувствувалъ едно непонятно удоволствие, като имъ бѣше отговорилъ, че е българинъ. Говорѣше съ тѣхъ и никакво впечатление не му правѣше, че сѣ турци. Сърцето му се жално свиваше, като помислѣше, че Македония е останала робска земя, но тия жалби се разсѣваха бързо. Задъ Македония има свободни българи. Една лѣча отъ свободата, на която тѣ се радваха, прониква и въ нея и сѣгрѣва сърцата на робитѣ. България му се прѣдставляваше ту като мома, пълна съ хубостъ и младостъ, на челото на която е слѣзла звѣздата отъ небето, ту като момъкъ, пълень

съ здраве и сила, който държи въ ржката си сабя побѣдоносна, и тия два свѣтли образа навеждаха се надъ Македония и шепнѣха ѝ нѣжно да се надѣе и вѣрва. „Боже мой,“ думаше си той, като прѣкарваше тия засмѣни мисли прѣзъ ума си, „дай ми да доживѣя да видя, че Македония е станала свободна, па нека умра тогава.“ Той кроеше вече да замине за България. Господъ му бѣше далъ всичко въ Македония, и домъ и имотецъ, но той бѣше готовъ всичко да зарѣже, съ надница да печели хлѣба си, само да се порадва на свободенъ животъ. Параходътъ порѣше стремително вълнитѣ, вѣрвѣше и летѣше къмъ милата земя. Още малко — и той ще бѣде тамъ.

Параходътъ все вѣрвѣше.

Солунъ се зададе.

Когато съзрѣ града, сърцето му се разтупка силно-силно, като че ще изкочи изъ гърдитѣ му. Напразно той искаше да не гледа, очитѣ му бѣха вковани тамъ. Слънцето изгрѣваше, когато параходътъ пристигна. Мъглата, която покриваше града, дигаше се полека-лека, и зданията се показаха. Хиляди фенери заблѣщѣха въ морето, като ходещи звѣзди, които се приближаваха отъ четири страни къмъ парахода. То бѣха варкитѣ, които идѣха и заобиколиха наскоро парахода.

Параходътъ спрѣ. Настана неописуемъ шумъ и безредица. Варкитѣ прѣскачаха отвсѣкждѣ въ парахода викаха, дърпаха пжтницитѣ, грабѣха вещитѣ имъ, караха се, блѣскаха се единъ о другъ. Подиръ половинъ часъ той бѣше на брѣга. Прѣгледаха му вещитѣ на митницата и той се опжти къмъ града. Не бѣше направилъ три стѣпки, единъ гласъ познатъ, който го развълнува цѣлъ, извика името му. Обърна се и остана поразенъ; прѣдъ себе си видѣ жена си, двѣтѣ си дѣщери и единия си синъ; тѣ тичаха

къмъ него. Гледаше и не вѣрваше. Всичката му кръвь се събра въ сърцето му. Тѣ се промъкнаха прѣзь навалищата, спуснаха се възъ него, прѣгръщаха го, цѣлуваха го, но той стоеше като вдървенъ, тъмнѣше му на очитѣ, искаше да проговори и не можеше, искаше да прѣгърне и ржцѣтѣ му се не дигаха.

Изведнажъ едно глухо стенание излѣзе изъ гърдитѣ му, краката му се залюлѣха, очитѣ му се прѣметнаха, лицето му прѣблѣднѣ като платно, и той падна на земята.

„Боже!“ извика като луда жена му. И падна възъ него. Дѣщеритѣ му, синъ му, блѣдни, нѣми отъ жалость, опитаха се напразно да подигнатъ блѣдния си баща. Очитѣ му се отвориха още веднажъ въ едно послѣдно усилие, за да види още веднажъ жена си и дѣцата си и издѣхна.

Жена му плачеше и викаше за помощъ.

Тълпата се набираше около тѣхъ и гледаше нажалено на това печално зрѣлище. Единъ лѣкаръ се приближи, попипа тѣлото, обърна се къмъ нѣкои свои приятели и каза имъ, като поклати главата си: „свършено.“ При тая дума, като че за първи пжть узнаха, какво нещастие ги е постигнало, жената и дѣцата писнаха жално. Нещастнитѣ къртѣха въздуха съ виковетѣ си, прѣгръщаха мртвото тѣло и го обливаха съ сълзи. Всички наоколо се питаха, кой е той. Никой не знаеше нищо, само по думитѣ, които произнасяха въ плача си жена му и дѣцата му, разбираше се, че е българинъ. Всѣки го оплака и замина покъртенъ отъ скръбъ; но никой не разбра, че той е умрѣлъ отъ радостъ, защото е видѣлъ жена си, дѣцата си, отечеството си.

90. Заточеници.

П. К. Яворовъ.

Отъ зѣникъ-слънце озарени,
Алѣятъ морски ширини;
В' игра стихийна уморени,
Почиватъ яростни вълни . . .
И корабътъ се носи леко
С' попжтни тихи вѣтрове —
И чезнете в' мъгли далеко,
Вий родни брѣгове.

И вече намъ за пжтъ обратенъ
Едва ли ще удари часъ:
Вода и суша: — необятенъ,
Затворенъ е свѣтътъ за насъ!
А Вардаръ, Дунавъ и Марица,
Балкана, Странжа и Пиринъ
Оставатъ сѣнки върволица
На спомена единъ.

Рушители на гнетъ вѣковенъ —
Продаде ни прѣдатель клетъ;
Служители на дългъ синовенъ —
Осжди ни врагътъ заклетъ . . .
А можахме, родино свидна,
Ний можахме с' докраенъ жаръ
Да водимъ бой—сждба завидна!—
Край твоя светъ олтаръ.

Но корабътъ, уви, не спира,
Все по-далечъ и по-далечъ
Лети, отнася ни . . . Простира
Нощта крилото си . . . И вечъ
Едва се мѣркатъ очертани
На тъмно-модъръ небосклонъ
Замисленитѣ великани
На чутния Атонъ.

И ний прѣзъ сълзи накупѣли
Обръщаме за сетенъ пжтъ
Назадъ къмъ скжпи намъ прѣдѣли
Угасналъ взоръ, — за сетенъ пжтъ
Простираме ржцѣ в' окови
Къмъ нашия изгубенъ рай . . .
Горчива скръбъ сърца ни трови,
Прощавай, роденъ край!

91. Кочо Кюскията и Мравункьо.

Мих. Георгиевъ.

I.

Дѣдо попъ Янко бѣше го кръстилъ въ црѣквата „Св. Никола“ и му бѣше далъ името на црѣквата — Николай . . . Докогато ходѣше на училище, думаха му Кочо, а отъ като стана човѣкъ, къмъ името му се притури и единъ прѣкоръ, който по-послѣ замѣни и име, и прѣзиме, и всичко.

Прѣкорътъ му бѣше: „Кюскията“.

Само когато се спомнѣше този прѣкоръ, бѣше доста да всели страхъ и трепетъ между мирнитѣ хора.

Трѣгне ли Кюскията по улицата, всичко живо, що върви на два крака, ще се изпокрие въ миша дупка. Женитѣ, отдалечъ още като го видятъ, ще тласнатъ портата си, ще турятъ чивия—непрѣмѣнно чивия, па ще гледатъ прѣзъ нѣкоя дупчица, докато отмине на почетно разстояние страшниятъ Кюския. Дѣчурлигата, що би се намѣрили на игра по улицитѣ, когато минава Кюскията, като зърнатъ отдалечъ още, прѣхнатъ като врабци отъ соколъ и се разбѣгатъ, кой на-кждѣто види. Па и самитѣ дукянджии, които отъ много работа климатъ цѣлъ день крака на възблегналитѣ край дукянитѣ си столове, като ви-

дятъ, че се зададе Кюскията, всѣки се скрива въ дѣното на дукияна си и изпрѣчи столъ при входа, въ знакъ, че сайбията нѣма въ дукияна.

Да, страшенъ бѣше Кюскията за всички: и за голѣми и за малки, и за богати и за бѣдни, и за християни и за друговѣрци! . . . Всѣки се боеше отъ него, всѣки го отбѣгваше дори, ако искате право да си говоримъ, плашеха се хората и само като му се спомнѣше името! . . .

Хала, що е хала, по не би плашила свѣта отъ Кюскията. Като ученикъ още, бѣше единъ видъ мжчителъ, единъ видъ плашило и за другаритѣ си, па и за учителитѣ си. Въ всѣко отдѣление оставаше по двѣ, па и по три години. Докато да стигне до втори класъ, той бѣше вече станалъ единъ дангалакъ на 18 години. Другаритѣ му, които искаха да имъ бжде мирна главата, се откупваха съ контрибуция, било въ пари, било въ натура: пера, хартии, моливи, симиди, пастърма, редчели, сладки суджуци, овоция и т. н. Тѣзи, които бѣха редовни данъкоплатци, ползуваха се отъ неговата защита—тѣмъ имъ бѣше харно; но тѣзи, които нѣмаха, що да му дадатъ — горко имъ, живи да ги оплачешъ! Мнозина отъ тѣхъ напуснаха училището само отъ неговитѣ зулумлъци! . . .

Като ученикъ още въ втори класъ, Кюскията бѣше уловилъ една змия и я турилъ въ чекмеджето на катедрата, кждѣто стои каталогътъ на класа. Това бѣше направено тъкмо за урока по аритметика, защото мразѣше учителя. А мразѣше го за това, защото по аритметиката бѣше най-слабиятъ ученикъ въ цѣлия класъ!

Ще ме попитате, какво стана съ змията?

Хмъ, какво ще стане?—стана това, което и вий се досѣщате. Уплаши се учителътъ, вълне-

ние и трепетъ между ученицитѣ; разслѣждане и разпитване, а слѣдъ това и наказание. Когато дойде до наказанието, прѣстѣпникътъ бутна учителя и—прѣзъ прозореца—усвѣтъ!... Съ това и се свърши неговата дѣятелность на научното поприще.

Единъ малкъ тероризаторъ се скри отъ сцената на ученическия животъ, за да се яви като голѣмъ тероризаторъ въ обществения животъ.

II.

Въ сѣщия градъ имаше едно отъ ония човѣчета, които сѣ познати между всички като изтрить мангъръ. Никой, вѣрвамъ, не му знаеше ни име, ни прѣзиме, а всички знаеха прѣкора му — Мравункьо. Пò-право, Мравункьо се наричаше човѣкъ само по годинитѣ, а иначе бѣше пò-ситенъ, пò-дребенъ и отъ дванадесетгодишно дѣте. По занаятъ бѣше терзия, но иглата бѣ зарѣждавена отъ прѣди 25 години! Когато говорѣше, гласътъ на Мравункьо бѣше като гласъ на нѣкое скимтливо дѣте: звукове тънки, провлачни, като че хѣ сега и сълзитѣ му ще бликнатъ изъ очитѣ. Казахъ, че по занаятъ Мравункьо бѣше записанъ въ терзийския еснафъ, обаче той си бѣше присвоилъ другъ единъ пò-самостоенъ занаятъ, който нѣмаше конкуренти. Този занаятъ бѣше да услужва на цѣлия градъ като необходимо лице и при сватби, и при кръщавки, и при погребение, и при помени, и при разни други обреди. Всѣкога Мравункьо ще се навъртя край клисарската одая на црѣквата. Ако има задушница, или парастасъ, или друго на гробищата, Мравункьо ще бжде едно отъ най-заетитѣ лица при обреда: или ще носи коливото, или ще прихваща кадилницата на дѣда попа, или ще чете „вѣрую“ и „отче нашъ,“ или

пъкъ, ако нищо друго не прави, ще нагледва торбата съ порѣзаницитѣ на дѣда попа. Случили се да нѣма никждѣ никакъвъ обредъ — рѣдко явление — то Мравункъо ще помага на клисаря да се прѣтопва восъкътъ отъ вощенитѣ угарки, или да се триятъ голѣмитѣ свѣщници и полюлеитѣ, или пъкъ да рѣже просфоритѣ за нафора. При всѣка сватба, колкото у сиромашки хора и да е, получи или не получи нѣкой даръ, но Мравункъо ще бжде бездруго даренъ заедно съ свещеника и клисаря. Сжщото право имаше Мравункъо и при погребение, па и при другитѣ обреди. Съ една дума, Мравункъо се прѣхранваше като птицитѣ небесни: по нѣкога на хармана, а понѣкога, у голѣмъ зоръ, ровятъ и това, що не е за ядене! . . .

Веднажъ се случи на Мравункъо една бѣда, отъ която послѣдствията станаха, за чудо, твърдѣ сждбоносни. Като изтривалъ въ црѣквата единъ отъ голѣмитѣ бронзови свѣщници, случило се, че свѣщникътъ се повалилъ върху плочитѣ, и бѣдниятъ Мравункъо, съ своята слаба снага, не могълъ да го задържи, та съ падането била притисната и силно ударена неговата лѣва нога. Убитото мѣсто слѣдъ 2—3 дни взело застрашителни размѣри, тъй като раната била толкова подпухнала, щото бѣдниятъ Мравункъо не могълъ да стъпи на ногата си! Уплашенъ отъ положението на своята ранена нога и убитъ отъ болкитѣ, които му причиняваше тази рана, Мравункъо се бѣше подпрѣлъ надъ една отъ маситѣ въ крѣчмата на Тошо Мезето, кждѣто бѣше отишелъ да си вземе „сертъ ракия“, за да я разбие съ „раки сапунъ“, та да наложи на болното мѣсто.

III

Въ това врѣме се зачуха цигулари откъмъ пжтната врата на кръчмата и, слѣдъ единъ ударъ, който потърси цѣлата сграда на кръчмата, вратата се разпухна до назадъ, а на вратата, слѣдъ цигуларитѣ, иде Кюскията съ наметнато сетрѣ и накривенъ на лѣвото му ухо калпакъ. Като влѣзе въ кръчмата, той се изправи право прѣдъ тезгяха съ питията и блѣсна така силно въ дѣскитѣ на тезгяха, щото половината отъ чашитѣ и шишетата се изтърколиха съ голѣмъ шумъ по пода!...

Курдисанъ на масата, обкржженъ отъ своитѣ другари, Кюскията хвърляше чашкитѣ една по една и се наслаждаваше на своята любима пѣсенъ, която, покрай кеманетата, приглашаха и съ гласъ цигуларитѣ съ думи:

„На вино пие каймака,
А на ракия — първака;
На вино вади пицове,
А на ракия — ножове!“

По едно врѣме забѣлѣзва Кюскията нещастния Мравункъо, свитъ въ кюшето на кръчмата, и му извика:

— Ела тука, бре Мравункъо, що си се свилъ тамъ като мокра кокошка?

Бѣдниятъ Мравункъо, ще-неще, като знае, кой е Кюскията, не смѣя да се възпротиви и тръгна, като накуцваше силно, къмъ масата на Кюскията.

— Що куцашъ, бре з а т р о? — извика Кюскията и застави Мравункъо да замръзне на срѣдата на кръчмата.

— Е, на, неволя, бе, господинъ Кочо, — промънка протегнато Мравункъо съ гласъ, който

дѣйствително изразяваше голѣмата горестъ на душата му, като показваше сжщеврѣменно повдигната болната нога, увита въ парцали.

— Неволя ли, хмъ, азъ сега ще те излѣкувамъ, — продума натѣртено Кюскията и се обърна къмъ цигуларитѣ: „ржченица бре, ситната ржченица! . . .“

Моментално цигуларитѣ засвириха ржченица и заситниха — заситниха, та кой би я игралъ, не би ималъ врѣме ни да допрѣ нозѣ до земи!

— Тука бре, зѣтро ниедна; ха да те видя сега да ми поиграешъ ситната! — заповѣдваше Кюскията на Мравункьо, който отъ болки се свиваше като червь на жарава.

— Недѣй, бе господинъ Кочо, ако Бога знаешъ, не ме ли видишъ на кой съмъ халъ, ето я, тая пуста нога — една рана, не ми дава ни да шавна!

Намѣсто да се съжали, Кюскията замахна съ ржка и плѣсна така силно нещастния Мравункя, щото се прѣметна три пжти върху пода на кръчмата! . . . Прѣди да го дочека да се изправи, Кюскията се наведе, хвана го съ дѣсницата си задъ врата и го издигна надъ земята, като му заповѣдваше да играе ситната ржченица!

— Ама ти човѣкъ ли си, звѣръ ли си? — пропищѣ плачливо бѣдниятъ Мравункьо и похвана съ дѣсницата си повдигнатата лѣва нога, за да покаже на неразбрания свой мжчитель да види съ очи и да се увѣри, че не може да играе.

Вмѣсто да се разбере и да остави на мира бѣдния човѣчець, Кюскията изповъртѣ втори пжть съ своята мечешка ржка и удари така силно ранената нога на нещастния Мравункьо, щото той изпищѣ като закланъ отъ силнитѣ болки! . . .

Въ този моментъ се случи нѣщо, което става

само тамъ, кждѣто дойде да се вмѣси Божия прѣстъ! . . .

Повтори се това, що се бѣше случило нѣкога между Давида и Голиата.

Вмѣсто да се повали втори пжтъ отъ силния ударъ, горкиятъ Мравункьо бѣше толкова раздразненъ отъ неимовѣрнитѣ болки, щото скочи като топка отъ земята и съ издигната дѣсница се хвърли въ единъ мигъ къмъ широкитѣ гърди на Кюскията. Нѣщо металическо блѣсна въ ржцѣтѣ му, и, когато отскочи отъ гърдитѣ на своя мжчитель, този изрева като ранена мечка и се тресна о земи като отъ грѣмъ поразенъ.

Едно обушарско шило, което случайно ималъ въ джеба си Мравункьо, взето отъ него да си пробива дупка на ремика, бѣше единственото оржие, което ималъ на ржка за отбрана. Шилото бѣше забодено колко три прѣста отъ лѣвата страна на гърдитѣ — тъкмо въ сърцето, та за това и смрѣтъта, която послѣдва, бѣше моментална! . . . . .

Истина, Господъ много често забавя, но какъ и да е, — се не забравя! . . . Нека му мислятъ тѣзи, които му дължатъ! . . .

РЪЧНИКЪ.

А.

- Агония* — прѣдсмъртно мъчение.
А. А. Башмаковъ — руски поетъ.
А. Константиновъ — бълг. писателъ — умрѣлъ 1897. г.
Акуратенъ — точенъ.
Алазъ — Богъ.
Алафранга — по модата, по френски.
Алѣ се — червенѣя се.
Апатия — хладно отнасяне, безъ сърце отнасяне къмъ нѣкоя работа.
Атакувамъ — нападамъ.
Астраханенъ — отъ астраханъ, кожа.

Б.

- Байонети* — щикъ, шишъ.
Барсатенъ — мекъ, фланеленъ.
Батерия — опрѣдѣлено число топове съ всички снаряди.
Бди — пазя, стоя буденъ.
Безкористенъ — безъ полза.
Безкористенъ — безъ недостатъкъ.
Базеница — връхна царска дреха.
Бездна — пропасть, яма дълбока.
Бенгалски — запалително вещество, което дава цвѣтенъ пламъкъ.
Биография — животоописание на лице.
Битва — бой, битка.
Б. Арнаудовъ — бълг. поетъ.
Блѣсъ — високо желание, мечта.
Бодъръ — буденъ, винаги въ спретнато състояние, живъ.
Бодрость — живость, будность.
Бригада — два пълка войска.
Бутуръ — кашлица у добитъкъ, никакъвъ, неспособенъ.

В.

- Валия* — окръженъ управителъ.
Вдъхновителъ — който вдъхва нѣкоя мисль у нѣкого.
Великанъ — грамаденъ, високъ, едъръ.
Великолѣпенъ — много хубавъ.
Верига — синджиръ.

- Взоръ* — погледъ.
Виза — въображаема мома богиня, живѣща въ горитѣ и покрай водитѣ, споредъ вѣрваніята на прадѣдитѣ ни.
Виолетовъ — моравъ.
Вислецъ — планински връхъ при Враца, дѣто биде убитъ Ботевъ въ 1876 г.
Вихъръ — буренъ, силенъ вѣтъръ.
В. Къичевъ — бълг. писателъ — умрѣлъ 1902 г.
Властелинъ — владѣтель, управителъ.
Влиян — оказвамъ извѣстно дѣйствиe върху духа и мислитѣ на нѣкого.
Воленъ — свободенъ.
Воплъ — плачь, охкане.
Възвращение — възбуждение, разчувствуване.
Възвѣщенъ — магьоснишки.
В. Хуго — френски поетъ-писателъ — умрѣлъ 1885 г.

Г.

- Гаара* — люта подигравка.
Гений — извѣрредна дарба.
Гете — нѣмски великъ поетъ — умрѣлъ 1832 г.
Гигантъ — високъ, едъръ.
Гнетъ — мъчение, притѣснение.
Грамота — царско писмо.
Граната — гюле.
Гр. С. Пърличевъ — български писателъ-поетъ — умрѣлъ.
Гранитенъ — камененъ, като гранитъ — (камъкъ твърдъ).

Д.

- Дамаскиенъ* — слово, проповѣдь, гръцки проповѣдникъ Дамаскинъ отъ XV в.
Делikatность — изтънченость, нѣжность.
Демонъ — дяволъ.
Джамаданъ — единъ видъ жилетка отъ шаякъ.
Джендемъ — пекълъ, адъ.
Дурано — гр. на Адриатическо море.

Е.

- Елада* — Гърция.
Екземпляр — отдѣленъ прѣдметъ.
Емблема — знакъ за нѣщо.
Екскурсия — научна разходка.
Еленизъмъ — гърцизъмъ.
Елмазъ — скъпоцѣненъ камъкъ.
Енергия — сила, пѣргавина.
Епархия — управляваната духовна областъ отъ владика.
Епископъ — владика.
Епоха — опрѣдѣлено историческо врѣме.
Етнография — народоописание.

Ж.

- Желюза* — село въ с. България.
Житейски — обществени, отъ живота.
Жрѣбие — знакъ за дѣлба.

З.

- Забѣне* — жандаринъ.
Завѣса — перде.
Завой — извито мѣсто.
Завѣтъ — мѣсто, дѣто може да се скрие човѣкъ отъ вѣтъръ.
Завѣтъ — завѣщание, послѣдна воля.
Загадка — скрито нѣщо, тайно, мѣчно разкриваемо.
Залтъ — едноврѣменно изгрѣмане на мнозина въ една точка.
Запасъ — нѣщо, запазено за въ случай на нужда: храна, дрехи, оръжие и др.
Зародишъ — ядка, сѣмка, отъ която се заражда животъ.
Заточение — изгнание отъ едно мѣсто въ друго.
Знаменателенъ — който означава нѣщо особено и важно.
Зулумъ — злоупотреба.

И.

- Ив. Вазовъ* — български народенъ поетъ.
Иго — робство, яремъ, хомоть.
Идеалъ — мисль за най-свършенъ прѣдметъ, висока цѣль, която човѣкъ гони да постигне.
Изнемощѣла — ослабнала.
Иамекиръ — слуга.

- Изобитие* — доволство.
Изобрѣтение — изнамѣрване.
Имитация — направено нѣщо безъ прѣдварителна подготовка.
Инокъ — калугеръ.
Истинктивно — несъзнателно, по навикъ.
Интелигенция — образованата часть на единъ народъ.
Иричекъ — писателъ, — чехъ, написалъ най-обширна българска история; сега професоръ въ Виенския университетъ.
Ирония — присмѣхъ.
Иронически — съ присмѣхъ.
Исполнитъ — грамаденъ, много високъ, великанъ.

К.

- Канонъ* — черковно правило.
Капризъ — прищѣвка, придирчивость.
Каприциозенъ — придирчивъ.
Карандашъ — моливъ.
Касъръ — грижа.
Кемане — цигулка.
Килия — жилище за калугеръ въ манастиръ.
Кисловъ — бѣлг. съврѣмененъ писателъ.
Коваренъ — вѣроломненъ.
Команда — заповѣдь.
Колосъ — стлѣбъ грамаденъ.
Колосално — грамадно.
Командиръ — военачалникъ.
Комити — бунтовници.
Компания — дружество.
Комплиментъ — поздравъ, лѣскаене.
Конакъ — правителственъ домъ, мѣсто за прѣнощуване.
Конически — кубеобразенъ.
Контрибуция — наложено обезщетение, данъкъ отъ побѣдителя на побѣдениа.
Кордонъ — златенъ или сребренъ синджиръ, що се носи за украшение; редъ войници, които заграждатъ градъ, крѣпность, нѣкои прѣстѣпници.
Кормилъ — направа, по която се управлява параходъ, гемия.
Костюмъ — катъ дрехи.
К. Христовъ — съврѣмененъ бѣлг. поетъ.

Агония — г
А. А. Баш.
А. Констан
 сателъ —
Акуратенъ
Алашъ —
Алафранг
 френски
Алѣи се —
Анатли —
 сърце
 работа.
Атакувамъ
Астрахан
 кожа.

Байонети
Барсател
Батерии
 топове
Бди — г
Безкорис
Безукорн
Басреини
Бездна —
Бенгалс
 ство, л
 мѣкъ.
Биоград
 на ли
Битва
Б. Арно
Блѣвъ
Бодъръ
 спрет
Бодрост
Бригад
Бугуръ
 никал

Вални
Вдѣли
 нѣкс
Велики
 едър
Велик
Вериги

В. Величковъ — бълг. писателъ
 — умрѣлъ 1907 г.

Винка — видъ пушка.

Вухура — просвѣта, образова-
 ностъ.

Вумиръ — идолъ, прѣдметъ, на
 който се покланятъ езичниците.

Вуражъ — насърчение.

Вурбанг — жертва.

Вутмачевца — древно име на
 областъ въ зап. Македония.

Върми — храна.

Л.

Левентъ — младъ юнакъ и красивъ.

Легенда — приказка за светия.

Легендаренъ — за когото се раз-
 казва като за светецъ.

Лелѣи — милѣя, отгледвамъ,
 копиѣя за нѣщо.

Лейтенантъ — офицеръ-поручикъ.

Ликъ — образъ.

Ликувамъ — силно се радвамъ.

Лира — музикаленъ инструментъ,
 цигулка.

Лижкатриси — криволича.

Любенъ Каравеловъ — бълг. пи-
 сателъ — умрѣлъ 1879 г.

Любознателностъ — желание да
 се знае всичко.

Лухна — духна тихо.

М.

Матросъ — войникъ морякъ.

Матинално — несъзнателно, безъ
 мислене.

Масуръ — кочанъ царевица, цевъ.

Мегданъ — открито мѣсто.

Меланхолия — мрачно разполо-
 жение, постоянна замисленостъ.

Мелодия — гласътъ на една
 пѣсенъ.

Мерзостенъ — отвратителенъ,
 доленъ.

Метеоръ — свѣтло небесно тѣло,
 което блѣсне и се изгуби.

Мечта — високо желание, което
 не се постига.

Мириади — безъ брой.

Минцъ — сръбска златна монета;
 струва половинъ лира и 20 ст.

Миниъ — баничка, симидъ.

Моментъ — врѣме отъ едно треп-
 ване на окото.

Мудно — баало.

Мюнхенъ — градъ въ Г
Мъсти — отплащамъ си,
 щамъ зло нѣкому.

Н.

Насѣти — клевети.

Надмѣненъ — гордѣливъ, на

Наремле — стъкло, нагодеи
 пушене тютюнъ.

Националенъ — народенъ.

Наставително — съ свѣсти:

Невольница — робиня.

Невъжество — простота.

Недѣжъ — недостатъкъ.

Недоумѣние — очудване, недо
 биране.

Нѣженъ — крѣхъкъ.

Необитенъ — което не мо
 се обхване.

Непонятенъ — неразбираемъ.

Непретенциозенъ — вижъ
 тенциозенъ.

Нравъ — навикъ, душевна ч

О.

Оазисъ — водно родливо мѣ
 въ пустиня.

Обития — пазухи, прѣгръди

Обиталище — жилище.

Окопити се — съвзема се,
 крѣпна.

Одлченикъ — войникъ по
 воля въ врѣме на бой.

Омаломощенъ — ослабенъ.

Орда — частъ отъ войска
 турцитъ.

Оригиналенъ — първообраз
 съвсѣмъ особенъ.

Орловци — особенъ руски пѣ
 който взе участие въ осво

ждението на България.

Откровение — открито нѣщо,
 казване нѣщо неизвѣстно.

Отцегугателъ — който хули
 обича своето, наречното.

П.

Павурче — плоска, оловено
 ше за ракия.

Паника — страхъ, ужасъ
 запенъ.

Паликаре — юнакъ.

Панурениа — блатна трѣва.

Паранасовъ — богаташъ въ Б
 градъ.

Спомен — коливо за споменъ на покойникъ.
Спомен — любовъ къмъ отечеството.
Скамейка — скамейка, столъ дълъгъ — дъсченъ.
Спиритизъм — мѣсто край огнището.
Спиритизъм — не тъкмо съ ума.
Скамей — малко нищожно човѣче.
Спиритизъм — гостба, увеселение.
Схватливъ — схватливъ, приемливъ.
Схрана — храна.
Сказка — разказъ за нѣщо, съчинение.
Средствено — подбутване на лоша цѣль.
Сражение — поражение, голѣма загуба, разбити надежди.
Срещна — високо желание.
Слушание — полуглупаво.
Слушание — полуплачъ, въздишка.
Соросъ — осждителенъ недостатъкъ.
Соросъ — парче хлѣбъ, което свещеникътъ отрѣзва при задушница, при поменъ и пр.
Соросъ — царь.
Соросъ — мѣсто за работа.
Соросъ — общезвѣстность.
Соросъ — войска, която гони разбойници.
Соросъ — скрия.
Соросъ — смия се, опростя.
Соросъ — придирчивъ.
Соросъ — нравствена пропастъ, развалена душа.
Соросъ — безредие.
Соросъ — отворено мѣсто за минаване.
Соросъ — отворенъ път въ непроходимо мѣсто.
Соросъ — бездѣлица, въ полупане.
Соросъ — който прониква съ ума си въ нѣщо трудно за схващане.
Соросъ — яма дълбока.
Соросъ — раздвижа се, раздвѣря се.
Соросъ — недоволство.
Соросъ — свѣтлѣя, блещя.
Р. Славейковъ — бълг. писател-поетъ -- умр. 1895 г.

Профилъ — фотография само на едната страна на лицето.
Прустъ — стая за покъщнина, стая, отдѣто се ходи въ други стаи.
Прѣборителъ — изходвамъ нѣкоя страна.
Прѣборителъ — прѣобръщане на работитѣ въ управлението въ съвсѣмъ противна посока.
Прѣдимно — за прѣдпочитане.
Прѣдиряние — работа, нѣкакво дѣло за печалба.
Прѣдиряние — който билъ прѣдъ тебе.
Прѣдиряние — знаме.
Прѣтокама — прѣточвамъ вино, ракия.
Пукалъ — прѣстенъ сѣдъ за вино, паница.
Пунктъ — точка, мѣсто.
Пълчища — войска, пълкове.

Р.

Разкаание — признание на грѣшка и обѣщане да не се повтаря тя.
Размѣръ — ширина, мѣрка.
Ратайлъкъ — измекярлъкъ.
Ратоборци — войници.
Революционеръ — бунтовникъ.
Редугъ — окопно укрѣпление.
Религия — вѣра.
Резултатъ — придобитото отъ нѣщо.
Родоначалникъ — лице, отъ което си води рода една фамилия.
Романъ — съчинение.
Роякъ — множество птици, насѣкоми, животни, риби.
Русалка — въображаема богиня мома, живѣща въ горитѣ и поводитѣ, споредъ вѣрванята на нашитѣ прадѣди.

С.

Сан — покривъ, сграда за животни, женска дреха.
Сако — горна женска чохена дреха.
Самообладение — въздържание.
Самодивъ — вижъ русалка, вила.
Сандно ми е — не ми се отстъпва, не ми се дава; на сърце ми е.
Сарѣвъ — лютъ.

ОТЪ
 1914

Стань — сбирщина хора, животни.
Семестъръ — учебно полугодие.
Сердари — тур. дума — бирници по селата.
Сигналь — условенъ знакъ.
Синя — свѣтя, блещя.
Смайль — английски писателъ.
Смута се — сбъркамъ се.
Сондирамъ — опитвамъ.
Статистика — намиране точното число на хора, животни, имущества.
Стеламъ — разпръскамъ, разширявамъ.
Стидъ — срамъ.
Стихия — природна сила.
Стоиъ — въздишка, охкане, плачъ.
Ст. Михайловски — бълг. съвремененъ писателъ.
С. Чилингировъ — бълг. съвремененъ поетъ.
С. С. Бобчевъ — съвремененъ бълг. писателъ.
Стремежъ — желание.
Струна — у цигулка или другъ музикаленъ инструментъ опнатата нишка, на която се дрънка.
Стръвъ — съблазнително нѣщо за ядене.
Суетенъ — пустъ, напразенъ.
Сфинкскъ — баснословно чудовище съ женска глава на лъвско тѣло.
Сѣкроище — богатство.
Сѣнародници — хора отъ единъ народъ.
Сѣсловия — хора отъ разни положения: богати, бѣдни, търговци, занаятчици... съставятъ сѣсловия.
Сѣстоителенъ — богатъ, имотенъ.
Сѣтрудникъ — другаръ въ работа.
Сѣдба — Божя промисль; онова, що е опрѣдѣлено да се случи.
Сѣдбоносенъ — нѣщо, което ще ти докара нѣкоя промѣна въ живота.

Т.

Талавъ — вълна морска.
Талантъ — даровитъ.
Тарани — военно орѣдие.
Тероризирамъ — измѣчвамъ.
Титаническо — стихийно, силно.
Трактатъ — съчинение.

Трауръ — знакъ за скръбъ.
Трирема — лодка съ три реда лопати.
Триумфално — славно.
Трогательенъ — умилително скърбенъ.
Труженикъ — който се труди за общо добро; народенъ дѣецъ.
Туристъ — пѣтешественикъ.
Тѣржественно — празнично.

У.

Уащавамъ — скланямъ нѣкого на нѣщо, свѣтвамъ.
Угаръ — орана нива.
Угарекъ — недогорена свѣщъ, остатъка ѝ.
Ужасенъ — страшенъ.
Узникъ — затворникъ.
Униформа — особна форма дрехи, която носятъ само хора отъ извѣстно сѣсловие.
Уругъ — блудкавъ.
Устремъ — желание.

Ф.

Фантастично — нѣщо, което само си прѣдставяме на ума.
Фантомъ — призракъ, привидѣние.
Физиономия — изразъ на лицето.
Философъ — мѣдрецъ.
Фонтанъ — водоскокъ.

Х.

Хазна — мѣсто, дѣто се държатъ пари.
Хала — голѣма природна сила, като: буря, наводнение, взети отъ нашитѣ прадѣди като нѣкое върховно сѣщество.
Хаосъ — разбъркано сѣстояние; свѣтътъ прѣди сѣтворението билъ хаосъ.
Характеръ — свойственитѣ духовни качества на единъ човѣкъ.
Хр. Ботевъ — бълг. поетъ-революционеръ — умр. 1876 г.
Хищникъ — разбойникъ, грабителъ.
Хоризонтъ — привидната черта, дѣто ни се струва, че небето се сѣдинява съ земята.
Хусаръ — особенъ отдѣлъ войска — хусари у пруситѣ.

Ц.

Ц. Гинчев — бълг. писател,
Централек — който е въ срѣ-
дата, въ сърцето на нѣкоя
работа.
Цивилизация — образованостъ.
Цинически — отвратително.

Ч.

Чердже — килимче.
Чернец — калугеръ.

Чопли — драца, подбуждамъ.

Щ.

Щурм — пристѣпъ, рѣшително
нападение.

Я.

Язва — рана.
Язвително — ядливо, съ лютъ
присмѣхъ.
Ямурлук — връхна шаячна
дреха.

... .. II
... .. III
... .. R
... .. P

НАР. И УНИВ. БИБЛИОТЕКА
„МИХАИЛ ОХРИДСКИ“
СКОПЈЕ

www.dlib.mk

Нови издания по български езикъ:

Граматика за I-класъ трето издание отъ Д. Мирчевъ.

Граматика за II-класъ трето издание отъ Д. Мирчевъ.

Граматика за III-класъ второ издание отъ Д. Мирчевъ.

Христоматия за I-кл. 2-ро прѣработено издание отъ Д. Мирчевъ.

Христоматия за II-кл. 2-ро прѣработено издание отъ Д. Мирчевъ.

Христоматия за III-кл. 2-ро прѣработено издание отъ Д. Мирчевъ.

Кратко ръководство по българска литература 1-во издание 1907 г. отъ Д. Мирчевъ.

Отъ книжарницата на
К. Г. САМАРДЖИЕВЪ & С^{ие}
въ Солунъ — 1909.

